

II. Przegląd piśmiennictwa

A. Dział prawniczy

1. Prawo karne, proces karny i inne nauki kryminologiczne.

Glaser Stefan Dr.: Wstęp do nauki procesu karnego ze szczególnem uwzględnieniem ustaw obowiązujących tymczasowo w Polsce oraz Polskiego Kodeksu Postępowania Karnego i Polskiego prawa o Ustroju Sądów powszechnych. Warszawa, „Gazeta Administracji i Policji państwowej”, 1928.

Książkę powyższą wzięłem do ręki z uczuciem wzruszenia, które rozumieją ci, co w końcu zeszłego stulecia odbywali studja uniwersyteckie w Warszawie. Nie wykładali tam już profesorowie mohikanie ze Szkoły Głównej, a wybitnych sił naukowych rosyjskich również wtedy nie było w Warszawie. Prowadzili wykłady albo rosyjscy działacze specjalnego pokroju politycznego, albo młodzi wykładowcy, którzy w najlepszym razie sami się uczyli na studentach warszawskich. Wykładów i jednych i drugich nie słuchało się. Student szukał prac naukowych poza uniwersytetem, pragnął przede wszystkim znaleźć je w języku polskim, lecz, niestety, z zakresu i procesu karnego, obowiązującego w b. Królestwie Polskiem, a stojących na poziomie nauki, nie znalazł. Aż teraz na terenie b. zaboru rosyjskiego ukazuje się wstęp do nauki procesu karnego, i w dodatku napisany przez profesora Uniwersytetu w Wilnie, gdzie nie tak dawno nie wolno było odezwać się publicznie po polsku.

Wreszcie i ta recenzja ma ukazać się w wydawnictwie poznańskim, w mieście, gdzie również po polsku publicznie mówić nie wolno było.

Takie myśli przedewszystkiem nasunęły się na widok tej książki.

Profesor Glaser, pisząc w czerwcu 1928 r. przedmowę do swej pracy, zaznaczył, że za podstawę w swych wykła-

dach bierze ustawy obowiązujące we wszystkich dzielnicach Polski. Obecnie położenie rzeczy uległo zmianie, ponieważ w Polsce za parę miesięcy (od 1 lipca 1929 r.) obowiązująca będzie jeden wspólny polski Kodeks postępowania karnego, a „dzielnicowe” procedury przejdą do historii, i rozważania ich przepisów stanie się zbyteczne.

Praca prof. Glasera jest wprowadzeniem do nauki procesu karnego, jest wyjaśnieniem podstaw naukowych procesu, wreszcie daje obraz jego historycznego rozwoju. A więc mamy ujęcie pojęć zasadniczych, charakter procesu karnego, jego stosunek do procesu cywilnego i związek procesowy spraw karnych i cywilnych. W rozdziale następnym wyłożone zostały zasady głównego procesu karnego: skargowość, dochodzenie przestępstw z urzędu, jawność, ustność, bezpośredniość, równouprawnienie stron, domniemanie niewinności, ostateczne załatwienie procesu, swobodna ocena dowodów, udział czynnika ludowego (Sądy przysięgłych).

Dalej prof. Glaser przedstawia nam przegląd źródeł prawa karnego procesowego, rozwój historyczny procesu karnego od czasów rzymskich do procesu karnego staropolskiego włącznie, wreszcie pogląd porównawczy na proces karny w ustawodawstwach obecnych, mówiąc obszerniej o procesie karnym angielskim, francuskim, austriackim, niemieckim i rosyjskim (nawet o obecnym sowieckim). Wszędzie są uwagi trafne i zestawienie cech najczęściej charakterystycznych.

„Wstęp” napisany jest językiem dobrym, wykład jasny, treściwy i zwięzły. Najważniejsze pod względem pedagogicznym i naukowym dwa pierwsze rozdziały (pojęcia zasadnicze i naczelné zasady w procesie karnym) opracowane zostały nadzwyczaj przejrzyście i jasno. Młodzież uniwersytecka otrzymała książkę poważną i całkowicie dostępną, a winna ją przestudjować dwukrotnie: raz przed częścią szczegółową procedury karnej i powtórnie po zapoznaniu się z procedurą; wtedy oceni wartość dzieła, jak również zrozumie istotę i zasady samego procesu karnego.

Starsi prawnicy przeczytają „Wstęp” z przyjemnością i z dużym zainteresowaniem.

Wszystkie te zalety każą oczekiwać z niecierpliwością drugiej części pracy prof. Glasera, który, zapewne, nie zechce z jej wydaniem zwlekać i uczyni to bez wahań, o których wspomina w przedmowie do obecnie wydanej części.

Prok. Józef Szuster (Radom).

Mogilnicki i Rappaport: Kodeks karny. V. wydanie nieurzędowe. Hoesick, Warszawa 1928 r. Str. 935 + XVI.

Piąte wydanie kodeksu w stosunku do poprzedniego zawiera dość znaczne zmiany, choć podstawą pozostał jak dawniej tekst przekładu urzędowego kodeksu Ministerstwa Sprawiedliwości z roku 1922. Uwzględnili więc wydawcy dokonane zmiany „nazw, warunków ustroju i właściwości urzędów oraz instytucyj w Polsce”, wprowadzili do tekstu aktualnie obowiązujące sankcje karne zamiast dawnych rosyjskich, opuścili zdania nie mogące mieć zastosowania w Rzeczypospolitej, podkreślili w kilku miejscach błędy tłumaczenia urzędowego.

Prócz tekstu kodeksu karnego nowe wydanie zawiera wszystkie karne ustawy dodatkowe, wydane do dnia 1 września 1927 r. na terytorjum zaboru rosyjskiego. Poszczególne normy karne zarówno kodeksu jak i ustaw dodatkowych zostały opatrzone tezami Polskiego Sądu Najwyższego z uwzględnieniem nawet orzeczeń jeszcze niedrukowanych. Nowa ta książka stanowi bezcenny dla praktyków podręczny komentarz prawa karnego, obowiązującego w b. zaborze rosyjskim.

Dr. J. K. G i d y ń s k i (Łódź).

Pella Vespasien V.: Vers l'unification du droit pénal par la création d'un Institut international auprès de la Société des Nations, Paris, Sirey, 1928, 24 str.

Broszura powyższa, stanowiąca publikację odczytu wygłoszonego 16. I. 28 r. w Instytucie Kryminologicznym w Paryżu zawiera krótkie streszczenie prac i jej wyników, osiągniętych w kierunku unifikacji prawa karnego od konferencji waszyngtońskiej w r. 1925. Autor, który był dawniej zwolennikiem ustanowienia międzypaństwowego kodeksu karnego ogranicza swe postulaty do ujednoczenia wyłącznie części ogólnej prawa karnego oraz do unifikacji przepisów w zakresie realizacji represji karnej. Pozatem domaga się autor uzgodnienia stanów faktycznych przestępstw, godzących w interesy społeczeństwa jako całości względnie w jego istnienie. Kwestja ta stała się ostatnio aktualna i głośna przez podrabianie franków francuskich w jednym z państw Europy centralnej.

Dotychczasowe wyniki dokonanych w kierunku unifikacji prawa karnego wysiłków paraliżuje w wysokiej mierze brak

ciągłości pracy, dlatego też autor podaje myśl utworzenia międzynarodowego instytutu dla unifikacji prawa karnego przy Lidze Narodów, któryby stał zdala od walk szkół prawa karnego i uwzględniał przy kodyfikacji wyłącznie rzeczywiste wymogi obrony społeczeństw przed przestępczością.

Propozycja ta wysunięta już w listopadzie roku 1927 na pierwszej konferencji międzynarodowej przedstawicieli komisji kodyfikacyjnych prawa karnego w Warszawie, doznała tamże jednomyślnego przyjęcia. Autor przez jasne sformułowanie w niniejszej pracy zadań proponowanego instytutu otworzył pole do dyskusji na ten temat. Na tem też, naszym zdaniem, polega główna wartość tej książki.

Postulaty autora w dziedzinie unifikacji prawa karnego, wygłoszone w powyższej pracy, mogą stopniowo ulec realizacji, gdyż nie naruszają one odrębności wynikających na tle kultury i tradycji narodowej a znajdujących swój wyraz przede wszystkim w przepisach części szczegółowej kodeksu karnego. Mag. praw Ed. Tadeusz K u c z m a (Paryż).

Simonin C.: L'état d'ivresse, son importance judiciaire, son diagnostic médico-légal. Sirey, Paris 1928. 46 str.

Autor omawia w powyższej pracy stan bezpośredniego zatrucia substancjami alkoholicznymi, wykazując danymi statystycznymi z różnych krajów (Danji, Belgji, Francji, Stanów Zjednoczonych i Anglii) wpływ konsumpcji alkoholu na wzrost przestępczości. Wpływ ten uwydatnia się przede wszystkim w dziedzinie przestępstw zagrażających życiu i moralności publicznej.

Zwalczanie alkoholizmu należy do jednego z najważniejszych zadań państwa w walce z przestępczością. Skuteczność zaś tej walki zależy w wysokiej mierze od surowego wymiaru kary przeciwko przestępcy, który czynu przestępczego dopuścił się w stanie pijaństwa. Do należytego zastosowania środków represyjnych wobec przestępców alkoholików niezbędne jest w pierwszym rzędzie stwierdzenie, że dana jednostka popełniła przestępstwo znajdując się w stanie podniecenia alkoholicznego. Wyniki badań umożliwiają wyjaśnienie tego faktu, a to bądź zapomocą badania klinicznego jednostki, opierającego się na szukaniu symptomów zatrucia alkoholicznego, bądź też przy pomocy diagnozy chemicznej stwierdzającej pewien odsetek zawartości alkoholu w krwi, moczu i innych płynach organicznych.

Metoda badania klinicznego, znana wcześniej, daje mniej pewno wyniki, doznaje jednak w miarę rozwoju medycyny stopniowego ulepszenia; diagnoza chemiczna, środek czysto naukowy, pozwala dość dokładnie ustalić, czy badana jednostka znajdowała się lub nie w czasie popełnienia przestępstwa w trzeźwym stanie. Dana jednostka winna być poddana badaniu najpóźniej w 24 godzinach po zaszłym wypadku.

Stwierdzenie stanu trzeźwości względnie nietrzeźwości, wywołanej nadużyciem substancji alkoholowych może mieć znaczenie zarówno dla oskarżyciela, a to w wypadku przestępstw popełnionych z zawinionego niedbalstwa, zaniechania lub rozmyślnego wprowadzenia się w stan podniecenia alkoholowego, jak też leżeć w interesie obrony. Diagnoza taka przyczyniła się już często do wyświeatlenia niejednego zagadkowego wypadku.

Praca niniejsza posiada doniosłe znaczenie w dziedzinie prawa i procesu karnego. Jest ona pierwszą, która wogóle porusza ten problem, związany ściśle z poznaniem prawdy materialnej przez sąd, a przyczynić się może do skuteczniejszej obrony społeczeństwa przed zgubnymi skutkami stanu podniecenia alkoholowego. (W Danji zarządza się perjodyczne badania w tym kierunku szoferów samochodowych). Wykorzystaniu zdobyczy naukowych staje w wypadku sprzeciwu jednostki przestępczej na przeszkodzie zagwarantowana konstytucyjnie wolność osobista.

Wartość powyższej pracy podnoszą w wysokiej mierze cytowane przez autora przykłady z praktyki sądowo-lekarskiej. Mag. praw Ed. Tadeusz Kuczma (Paryż).

Schneerson F. Prof. Dr. med.: Neue Wege der Sozialpsychologie. Heft 1. Beiträge zur Massenpsychologie. Halle, Marhold 1928.

Autor w pracy powyższej nie dotyka bezpośrednio zagadnień kryminologicznych. Z uwagi jednakże na wypowiedziane w niej poglądy winna ona znaleźć miejsce w literaturze kryminologicznej.

Poddając krótkiej krytyce istniejące w psychologii społecznej teorie, a mianowicie teorie sumacji (Additionstheorie), subtrakcji (Lebon-Sighale), opowiada się autor za teorią strukturalnego nowotworu (strukturelle Neubildung), uważając tłum za całość strukturalną, posiadający swe specyficzne cechy zależnie od składających się nań jednostek. Neguje on

przyjętą w nauce zasadę sumacji uczuć w tłumie (Gefühlssumation), podkreślającą zahamowanie działalności intelektualnej na korzyść popędowej i uczuciowej. Na poparcie swego stanowiska cytuje autor fakt, że wspólne cierpienia wstrząsają masy w mniejszym stopniu niż jednostkę. Zdaniem autora badania zjawisk psycho-kolektywnych było dotychczas subiektywnie i fragmentaryczne. Subiektywne traktowanie kwestyj związanych z psychologią społeczną znajduje swój wyraz w naturalnej skłonności do antropomorfizmu, tj. dążności badacza do przenoszenia siebie samego w otoczenie i do wyjaśnienia zjawisk w własny sposób i własnej formie. Nie mogąc znaleźć naukowych podstaw wyjaśnienia zagadnień psycho-kolektywnych, uczeni oparli się na sugestji, naśladownictwie i infekcji psychicznej (contagion mentale) tworząc sobie w ten sposób tłumaczący wszystkie zjawiska czynnik. Fragmentaryczne zaś traktowanie wymienionych zagadnień objawia się zdaniem autora w tem, że uczeni na poparcie kilku „praw”, samowolnie przez siebie postawionych, cytują fragmentarycznie zaobserwowane w życiu „zjawiska”.

Autor stawia jako postulat systematyczne i empiryczne badanie zjawisk psycho-kolektywnych. Empiryczne badanie zagadnień (zapoczątkowane w dziedzinie psychologii kolektywnej przez Bechterewa i Moede'go) umożliwiają zdaniem autora zupełne wyeliminowanie sugestji, której miejsce zajmują empiryczno-asocjacyjne możliwości oddziaływania (erfahrungssociative Einwirkungsmöglichkeiten), jak myślenie logiczne, wyobrażenia artystyczne, myślenie obrazowe i oddziaływania religijne. Jako metody badań stawia autor zasadę elektywną (elektives Prinzip), która to zasada polega na tem, że dany przykład wywołuje tylko w odpowiednio uzdolnionych w tym kierunku jednostek i tylko w pewnych określonych okolicznościach naśladownictwo, które przybierze rozmaitą treść zależnie od charakteru poszczególnej jednostki i jej nastawienia psychicznego.

Przez wyżej wymienioną metodę psychologia społeczna wejdzie na tory badań kolektywnych.

Zaletą powyższej pracy jest podkreślenie konieczności obiektywnego badania zagadnień psycho-kolektywnych. Dotychczasowe bowiem operowanie w nauce pojęciami „sugestia”, naśladownictwo „infekcja psychiczna”, uniemożliwiało wprost zrozumienie myśli uczonych. Każdy nadawał tym; pojęciom pewne samowolne znaczenie. Dla ilustracji przyto-

czymy kilka przykładów. Grasset (*l'Hypnotisme et la suggestion*) łączący z pojęciem sugestji rozszczepienie suspoligonalne, Sighele (*Crime à deux*) pod sugestją rozumie wszelkiego rodzaju wpływanie jednej osoby na drugą czy też na masy, infekcję moralną identyfikuje się z sugestją (Prosper Despine: *De la contagion morale*). Tego rodzaju traktowanie zagadnień związanych ściśle z przestępczością tłumu wyklucza korzystanie w prawie karnem z wyników badań w innych gałęziach nauki, a odpowiednie przepisy kodeksu karnego pozbawione być muszą głębszego naukowego uzasadnienia.

Przez wyeliminowanie sugestji i naśladownictwa z zagadnień psycho-kolektywnych autor poddaje głębokie refleksje prawnikom, rzucając im niejako nowe tło na stopień i rozmiar odpowiedzialności karnej przywódców i uczestników tłumu przestępczego. Ograniczenie zaś przez autora infekcji psychicznej do wypadku bezpośredniego wywołania przez jednostkę choroby umysłowej w drugiej jednostce względnie w tłumie, odbiera prawnikowi w wysokim stopniu podstawy przyznania okoliczności łagodzących z tego tytułu, że jednostka popełniła dany czyn przestępny w tłumie.

Pojęcie infekcji psychicznej mogłoby więc jedynie mieć zastosowanie w wypadkach, gdy tłum, a raczej jednostki go tworzące, popadli pod wpływem przywódcy w psychozę. Wypadki tego rodzaju nie należą do rzadkości. Zacytujemy podany przez Stolla (*Suggestion und Hypnotismus in der Völkerpsychologie* str. 355—366) przykład niejakiej Grete Peter z Wildensbuch w Szwajcarii, która skłoniła w r. 1823 swych współmieszkańców do ukrzyżowania jej i do wzajemnego wymordowania się.

O ile stanowisko autora co do nieprawdziwości istnienia sumacji uczuć miałyby się okazać słuszne, odpadłoby jeden z dalszych najważniejszych motywów przyznania uczestnikom tłumowi okoliczności łagodzących, chyba że zachodziłyby ściśle indywidualne przyczyny dotyczące uczestnika tłumy jako zwykłej jednostki. W tych też granicach z ograniczeniem wyżej zaznaczonem dopuszczalne byłoby zastosowanie § 51 k. k. niem., co nie różniłoby się od stanowiska zajmowanego przez dzisiejszą praktykę sądową.

Możnaby na pierwszy rzut oka zarzucić nieściśłość wniosków wyciągniętych z myśli autora twierdząc, że ograniczając infekcję psychiczną, pozostawił autor otwartą kwestję istnienia infekcji fizycznej (*contagion physique*). Jaki jednak był-

by jej zakres oddziaływania, skoro autor eliminuje sugestię, naśladownictwo i równocześnie odrzuca sumację uczuć?

Celu obiektywnego badania zagadnień psycho-kolektywnych, postawionego na początku swej pracy, autor nie zdołał, zdaniem naszym, konsekwentnie do końca doprowadzić. Autor powiada na str. 54: „oddziaływanie masy jest bezpośrednie i specyficzne”. Czem tłumaczy autor to bezpośrednie działanie tłumu? W tej formie wypowiedziane, niczem nie poparte, wydaje nam się nie mniej subiektywne, niż twierdzenia dawniej przez uczonych głoszone.

Lecz ostatnia zwłaszcza część pracy nasuwa pod kątem widzenia kryminologicznym kilka poważnych refleksyj. Autor wychodząc z założenia, że tłum jest pewną specyficzną całością strukturalną, twierdzi, że zasadniczo tłum ten jako całość posiada statystycznie psychikę odzwierciedlającą najważniejsze potrzeby jednostek go tworzących. Jednakże często bardzo psychikę tę ukształtują czynniki, odpowiadające potrzebom drugorzędym (psychische Kompletine). One to właśnie będą nieraz odgrywały decydującą rolę nie tylko w czasach anormalnych (zamieszki, rewolucje), ale również w przerwach walki o byt (niedziele, święta). Autor utrzymuje, że do utrzymania równowagi psychicznej tłumu konieczne jest również zaspokojenie tych drugorzędnych potrzeb. W wypadku ich niezaspokojenia w ciągu dłuższego okresu czasu, równowaga psychiczna tłumu z konieczności musi ulec zachwianiu, co się objawia w różnych ekscesach przez tłum dokonywanych.

Problem kryminologiczny rzuca się jasno w oczy. Niewątpliwie dotychczas sądy łagodniejszą wymierzały karę w wypadku gdy tłum zdemolował skład żywnościowy, nie były zaś skłonne do przyznawania okoliczności łagodzących przestępcom w tłumie, gdy tenże spragniony zabawy wyłamał np. wejście na miejsce rozrywki. Stanąwszy na stanowisku, że pragnienie zabawy może w danych okolicznościach wywołać takie samo zachwianie się równowagi psychicznej w tłumie, jak instynkt zamożawczy, dążący np. do zaspokojenia głodu, będzie należało, z jak najdalej idącą ostrożnością, wyciągnąć odpowiednie wnioski pod kątem widzenia odpowiedzialności karnej.

Aczkolwiek doniosłość praktyczną poglądów przez autora wygłoszonych zależy będzie oczywiście od oceny ich wartości pod kątem widzenia psychologicznym, przyznać trzeba,

że autor rzuca pośrednio nowe światło na ocenę przestępczości tłumu. Przyjmując podkreślany wielokrotnie przez autora pogląd, że o psychice tłumu i o sposobie działania tegoż decyduje wyłącznie psychika jednostek, musielibyśmy rolę przywódcy tłumu sprowadzić do roli podżegacza, co oczywiście godzi w uświęconą przez naukę i praktykę sądową odrębną ocenę odpowiedzialności karnej przywódców i uczestników.

Pod względem formy praca odznacza się niezwykłą ciężkością stylu i mało przejrzystym wątkiem myśli.

Pozatem brak ścisłego odgraniczenia pojęć takich jak tłum, masa i podciąganie pod nie zjawisk między sobą się różniących (tłum skupiony w jednym miejscu, i niezłączony jednością przestrzeni czyli public w znaczeniu Tarde'a) w wysokim stopniu obniża wartość pracy, przeto z trudnością przyczyni się on do metodycznego i możliwie jasnego traktowania zagadnień związanych z psychologią kolektywną.

Mag. praw Ed. Tadeusz Kuczma (Paryż).

- Apelacja w niebezpieczeństwie. Na tle projektu procedury karnej. Warszawa, Hoesick, 1928, 40 str., 1 zł.
- Berger A.: Klasowy czy nadklasowy charakter prawa karnego. Lublin, „Placówka Lubelska”, 1928, 24 str., 1 zł.
- Czerwiński St.: Postępowanie karne. Warszawa, Gazeta Adm. i Policji Państw., 1928, 216 str.
- Czerwiński A.: Postępowanie karne przed sądem pierwszej instancji. Lwów, Lwowski Związek Sędziów i Prokuratorów, 1929, 67 str.
- Glaser St.: Wstęp do nauki procesu karnego z szczególnem uwzględnieniem ustaw obow. dotychczas w Polsce oraz polskiego kodeksu postępowania karnego i polskiego prawa o ustroju sądów powszechnych. Warszawa, Gazeta Adm. i Policji Państwowej, 1928, 311 str., 15 zł.
- Grzywo-Dąbrowska M. Dr.: Psychologia prostytutki. Prostytutki w literaturze pięknej, w świetle badań naukowych i obserwacji szpitalnej. Warszawa, „Medycyna”, 1928, 78 str.
- Hofmokl-Ostrowski W.: Pamiętniki adwokata. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1928, 72 str.
- Jaśkiewicz T.: O kremacji czyli pogrzebowem spopieleniu zwłok. Warszawa, nakł. Spółdzielni Wydawn. „Bez dogmatu”, 1928, 29 str., 0,30 zł.
- Kahan K. i Lipkin S.: Zbiór ćwiczeń z prawa karnego. Cz. I. Warszawa, Hoesick, 1928, 48 str., 1,80 zł.
- Kodeks postępowania karnego. Lwów, Księgarnia Nowości, 1929, 194 str.

- Kodeks postępowania karnego. Lwów, Minczelosa, 1928.
- Kodeks postępowania karnego (polski). Lublin, Paprocki i Zbi-kowski, 1928, 216 str.
- Kodeks postępowania karnego. Przepisy wprowadzające kodeks postępowania karnego. Postępowanie doraźne. Warszawa, Min. Spra-wiedliwości, 1928, 178 str.
- Komorowski A., Neymark Ed. i Rosenblum L.: O sądownictwie dla nieletnich w Polsce. Warszawa, Zw. Spółdzielni Spoż. R. P., 1928, 58 str.
- Kodeks karny wojskowy. Warszawa, Hoesick, 1928.
- Koronay K.: Ze studjów nad wierzeniami w historii prawa karnego. Lwów, Pamiętnik Historyczno-Prawny, 1928, 42 str., 4 zł.
- Lemkin R.: Kodeks karny Rosji sowieckiej. Warszawa, Hoesick, 1928, 48 stron.
- Makarewicz J.: Proceduralne wątpliwości. Lwów, Księgarnia Naukowa, 1928, 39 str.
- Mogilnicki A. i Rappaport St. E.: Kodeks karny z ustawami dodat-kowemi wydanemi do dnia 1. IX. 1927 tezami z orzeczeń S. N. i Sko-rowidzem. Wyd. V. Warszawa. Hoesick, 1928, 935 str.
- Okęcki St.: Konwencja międzynarodowa w sprawie zwalczania pornogra-fji. Kraków, „Przegląd Powszechny”, 1927, 12 str.
- Piasecki i Szykowski: Kodeks postępowania karnego. Toruń, „Gryf”, 1928.
- Rafał J.: Wstęp do dawnego polskiego prawa sądowego i dawne polskie prawo karne. Wyd. II. Warszawa, Nakł. Sekcji Wydawnictw T-wa Litograf., 1927, 48 str.
- Rappaport St. E.: Zagadnienie unifikacji międzynarodowego prawa kar-nego. Warszawa, Hoesick, 1929, 59 str.
- Rappaport St. E.: Więziennictwo według stenogramu wykładów. Lwów, „Delta”, 1929, 89 str.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z dnia 19. I. 1927 r. o zwolnieniu przedterminowem osób, odbywających karę pozbawieniem wolności i rozporządzenie wykonawcze z dn. 29. I. 1927. Kraków, „Prze-gląd sądowy”, 1927, 10 str.
- Strasman H.: Przestępstwo przerwania ciąży. Szkic porównawczy. War-szawa, Hoesick, 1928, 55 str.
- Ubijstwo Wojkova i djeło Borysa Kowery. Tłum. z pol-skiego przez W. Paryż, Renaissance, 1928, 118 str.
- Ułaszyn H.: O polskim języku złodziejskim. Poznań, Koło prawników i ekonomistów, 1927, 19 str.
- Ułaszyn H.: Z dziedziny kazuistyki pojedynkowej. Poznań, Gebethner i Wolff, 1929, 1,50 zł.

- Wróblewski Br.: Zarys polityki karnej. Wilno, św. Wojciech, 1928, 110 stron, 5 zł.
- Wróblewski B.: Potrzeby kryminologii. Warszawa, odb. „Nauki Polskiej”, rocznika Kasy im. Mianowskiego, 1929, 8 str.
- Wusatowski Z. i Kwieciński Zdz.: Kodeks postępowania karnego. Książnica Michalineum, Miejsce Piastowe, 1929.
- Zbiór, orzeczeń Sądu Najwyższego. Orzeczenie Izby Drugiej (karnej) 1926 r. Warszawa, 1928, 304 str.
- Zbiór orzeczeń Sądu Najwyższego. Orzeczenie Izby drugiej (karnej) I półrocze 1927. Warszawa, Druk. Artystycz., 1928, 158 stron.

Czasopisma: Bielański B.: Obrony karne w sprawach antypaństwowych i antynarodowych (Czasopismo Adwokatów Polskich, Nr. 10, 1928). — Leżański R.: Orzecznictwo S. N. w sprawach dyscyplinarnych adwokatów Ziem Zachodnich R. P. (Czasopismo Adwokatów Polskich, Dział Woj. Zach., Nr. 2, 1928). — Kręglewski J.: O niezawisłość sędziów niezawodowych w sądach karnych (Czasopismo Adwokatów Polskich, Dział Województw Zachodnich, Nr. 6, 1928). — Zaniewski A.: Czy naruszenie zarejestrowanego znaku towarowego ma być ścigane w drodze oskarżenia publicznego czy prywatnego (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 1—2, 1928). — Kowalski K.: Kilka uwag o sądownictwie karnem (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 3, 1928). — Papierkowski Zdz.: Kilka słów o przepisie art. 117 proj. wstępnego części szczegółowej kodeksu karnego (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 4—6, 1928). — Wisznicki Br.: Nowelizacja kodeksu karnego i procedury karnej, obow. w woj. centralnych i wschodnich (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 3, 1928). — Angerman K.: Wykluczenie poczytalności sprawców przestępstwa (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 3, 1928). — Baudouin de Courtenay-Grzegorzewska: Stanowisko prawa względem strajków (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 3, 1928). — Locard E.: Gwara złodziejska i tajna korespondencja (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 3, 1928). — Sołtan N.: Stosunek prokuratury do sądu, adwokatury i społeczeństwa (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 3, 1928). Makowski W.: Uwagi do kodeksu karnego R. S. F. S. R. (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 4, 1929). — Denikin Dr.: Dzieje i charakter kodeksu karnego R. S. F. S. R. (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 4, 1929). — Martell P.: Muzea kryminalne (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 4, 1928). — Locard E.: Okradanie wystaw i wielkich magazynów (Gazeta Admin. i Policji Państwowej, Nr. 4, 1929). — Dworzak Dr. i Papierkowski Dr.: Zmowa więźniów w celu ucieczki (Gaz. Adm. i Policji

Państwowej, Nr. 1929). — P u n i c k i St.: Falsyfikaty pieniędzy i dokumentów oraz sposoby ich zwalczania (Gazeta Administracji i Policji, Nr. 5, 1928). — L o c a r d E.: Kradzieże kieszonkowe przy wydawaniu reszty i szopenfeld szufladkowy (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 5, 1928). — G r z y w o - D ą b r o w s k i W.: Lekarz bieżyły według nowego kodeksu postępowania karnego (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 6, 1928). — B e d n a r z J.: Kilka uwag w sprawie kodeksu postępowania karnego (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 6, 1928). — N e y - m a r k E.: Reforma więziennictwa (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 7, 1928). — L o c a r d E.: Złodzieje uzbrojeni i domowi szopenfeldziarzel (Gaz. Administracji i Policji Państwowej, Nr. 7, 1928). — P a p i e r - k o w s k i D r.: Ewolucja i geneza koncepcji bezskutecznego podżegania (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 8, 1928). — L o c a r d D r.: Włamywacze, złodzieje mieszkaniowi i hotelowi (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 8, 1928). — S o ł t a n N.: Spór o właściwość w sprawach karnych między sądem okręgowym jako I instancją a wydziałem odwoadowym tegoż sądu (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 8, 1928). — P a p i e r k o w s k i Z.: Historyczne koleje instytucji bezskutecznego podżegania do przestępstw w świetle pozytywnych ustawodawstw (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 9, 1928). — L o c a r d E.: Okradanie mieszkań, sklepów i will, przygotowanie do kradzieży (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 9, 1928). — C h o d k i e w i c z K.: Pies policyjny (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 9, 1928). P a p i e r k o w s k i Z.: Istota i natura bezskutecznego podżegania do przestępstw (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 19, 1928). — L o c a r d E.: Oszustwa ogłoszeniowe i spirytystyczne, zmyślone skarby (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 19, 1928). — G r z y w o - D ą b r o w s k i W.: Samobójstwa rozszerzone w Warszawie (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 11, 1928). L o c a r d E.: Kradzież na sposób amerykański, oszustwa matrymonjalne i karciane (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 11, 1928). — S o ł t a n N.: Pojednanie w sprawach o znieważenie rodziców (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 12, 1928). — L o c a r d E.: Złodzieje-zbójcy, truciele i dusiciele (Gaz. Administracji i Policji Państwowej, Nr. 12, 1928). — P a w l i k o w s k i M.: Odpowiedzialność dyscyplinarna b. funkcjonariuszów państwowych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 1, 1929). — S i t k o w s k i A.: Zasady nadzoru nad nierządem (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 1, 1929). — P u n i c k i E.: Zdobycze nauki w służbie badań kryminalogicznych analizy środków spożywczych i towaroznawstwa (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 2, 1929). — C z a ł c z y Ń s k i K.: Rewizja w polskim kodeksie postępowani karnego (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 5, 1929). — S t e r l i n g K.: Sprawa o zamach na Stanisława Augusta (dokończenie) (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 11, 1928). — B o r o w -

ski Wł. M.: Zażalenie na decyzję sędziego śledczego o postawienie w stan oskarżenia (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 12, 1928). — Czarniecki L.: Szkic zwalczania włóczęgostwa i żebractwa (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 21, 1928). — Gumiński J.: Kodeks postępowania karnego (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 25, 1928). — Śląski B.: Uwagi językowe na tle nowej procedury karnej (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 26, 1928). — Szuyster J.: Uwagi z powodu ustroju prokuratury (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 27, 1928). — Neymark Edw.: Unifikacja prawa karnego (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 27, 1928). — Sterling K.: Sądy przysięgłych podług nowego kodeksu postępowania karnego (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 38, 39, 40, 1928). — S. S.: Parę słów w związku z rozporz. w sprawie kodeksu karnego wojskowego (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 42, 1928). — Czerwiński St.: Ekspertyza sądowo-lekarska na tle nowego kodeksu postępowania (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 43, 1928). — Grzybowski A.: Uwagi do postępowania karnego (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 45, 1928). — Mogilnicki A.: Prawo karne w pierwszym dziesięcioleciu odrodzonego państwa polskiego (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 46, 1928). — Neymark Edw.: Pisarze prawa karnego w Polsce odrodzonej (Gaz. Sąd. Warszawska, Nr. 46, 1928). — Wiśniewski E.: Uprawnienia sędziego śledczego w stosunku do prokuratora — obecnie i w/g k. p. k. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 47, 1928). — Ettinger St.: Jawność akt śledztwa wobec oskarżonego w kodeksie postępowania karnego (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 48, 49, 50, 1928). — Wolter Dr.: W obronie sądów przysięgłych (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 51, 1928). — Rappaport St. E.: Dwa oblicza kariery naukowej H. Ferri'ego (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 3, 1929). — Bardzki A.: Wyjaśnienia oskarżonego podczas śledztwa jako dowód w procesie karnym (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 8, 1929). — Wolter Dr.: Ustawa karna a sędzia (Głos Adwokatów, Nr. 8, 1927). — Augenblick: Uwagi nad art. 21—24 i 55 proj. przygotowawczego części I kod. karnego (Głos Adwokatów, Nr. 10, 1927). — Goldblatt: O sztuce obrończej (Głos Adwokatów, Nr. 1, 1928). — Mahler Ig.: O skutkach wyroków wyd. w wypadkach odwołania do sądu od orzeczeń karnych władz skarbowych w sprawie niewłaściwego wykupienia świadectwa przemysłowego (Głos Adwokatów, Nr. 3, 1928). — Arnold K.: Warunkowe skazanie a areszt śledczy (Głos Adwokatów, Nr. 4, 1928). — Goldblatt: Areszt tymczasowy przed wyrokiem i po wyroku (Głos Adwokatów, Nr. 5—6, 1928). — Piltz J. prof.: Uwagi o przepisach prawnych, dotyczących kwestji niepoczytalności, zmniejszonej poczytalności, okoliczności łagodzących i środków zabezpieczających (Głos Adwokatów, 4, 5—6, 1928). — Arnold Sz.: Proces karny polski i austriacki (Głos Adwokatów NNr. 6, 7, 8, 1928). — Peiper L.: O amnestji i jej wykonaniu (Głos Adwokatów, Nr. 7, 1928). — Bross J.: O nowelę do ustawy amnestyjnej (Głos Adwokatów, Nr. 7, 1928).

— Peiper L.: W sprawie bezpłatnych obron wedle nowego kodeksu procedury karnej (Głos Adwokatów, Nr. 8, 1928). — Goldblatt Dr.: Ilość obrońców i ich wywody wedle nowego kodeksu postępowania karnego (Głos Adwokatów, Nr. 9—10, 1928). — Knoebel N.: Ochrona czci wedle kodeksu post. karn. (Głos Adwokatów, Nr. 9—10, 1928). — Liebeskind A.: Sądy przysięgłe w kodeksie procedury karnej (Głos Prawa, Nr. 3—4, 1928). — Scanzonig: Czy wolno sędziemu karnemu skazywać pomimo wątpliwości (Głos Prawa, Nr. 7—8, 1928). — Grzybowski A.: Przerost uprawnień urzędu prokuratorskiego do umarzania spraw karnych (Głos Sądownictwa, Nr. 1, 1929). — Gumiński J.: Kodeks post. karnego a orzecznictwo Sądu Najwyższego (Głos Sądownictwa, Nr. 2, 1929). — Borowski M.: Przesłanki przeciwko moralności (Głos Sądownictwa, Nr. 2, 1929). — Firstenberg J.: Zniewagi i ich rodzaje w projekcie Kodeksu Honorowego (Głos Sądownictwa, Nr. 2, 1929). — Sołtan N.: Pojednanie się stron w sprawach o czynne zniewagi rodziców (Głos Sądownictwa, Nr. 2, 1929). — Liebermann H.: Perypetje dekretu prasowego (Palestra, Nr. 1, 1929). — Feldmann Dr.: Przymus prostowania w dekreście prasowym (Palestra, Nr. 4, 1928). — Glaser St.: Najnowsze kierunki w prawie i procesie karnym (Palestra, Nr. 9—10, 1928). — Czerwiński St.: Kilka uwag dotyczących badania poczytalności na tle nowego kodeksu postępowania karnego (Palestra, Nr. 9—10, 1928). — Gumiński J.: Projekt postępowania karnego (Palestra, Nr. 11—12, 1928). — Roliński St.: Wymiar sprawiedliwości za zniewagę w sądach polskich (Palestra, Nr. 11—12, 1928). — Till A.: Przyszłe adwokackie sądownictwo dyscyplinarne na tle istniejących projektów (Palestra, Nr. 11—12, 1928). — Hołub St.: O formy ochrony czci (Przegląd Notarialny, Nr. 3, 1928). — Ritterman St.: Karalność usiłowania (Przegląd Prawa i Administracji, Nr. 1, 1928). — Wolter Wł.: Obraza czci między małżonkami (Przegląd Prawa i Administracji, Nr. 3, 1928). — Rossberger M.: Rola obrońcy w Rosji Sowieckiej (Przegląd Sądowy, Nr. 7, 1928). — Liebeskind A.: Nielojalna konkurencja a ochrona praw z rejestracji znaku towarowego (Przegląd Sądowy, Nr. 8, 1928). — Zgórski A.: Przedawnienie nieupoważnionej lub nieprawnej sprzedaży napojów spirytusowych (Przegląd Sądowy, Nr. 9, 1928). — Jendl A.: Ustrój oskarżycielstwa w postępowaniu karnym (Przegląd Sądowy, Nr. 10, 1928). — Bross J.: O sądach dla nieletnich (Przegląd Sądowy, Nr. 12, 1928). — Wusatowski Z.: Apelacja w kodeksie postępowania karnego (Przegląd Sądowy, Nr. 11, 1928). — Mecnarowski E.: Wydalenie z wojska; zwolnienie ze służby i projekt nowego ujęcia odnośnych przepisów wojskowego kodeksu karnego (Wojsk. Przegląd Prawniczy, Nr. 1, 1928). — Mecnarowski E.: Materiały do projektu „Prawa do ustroju sądów wojskowych” i projektu „kodeksu postępowania karnego wojskowego” (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 2, 1928). — Słowikowski K.: Z zagadnień polityki kryminal-

no-penitencjarnej w wojsku (Wojskowy Przegląd Prawniczy, NNr. 2, 3, 1928). — Buszyński M.: Polskie ustawodawstwo wojskowe (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 2, 3, 1928). — Rybicki T.: Nowy kodeks karny wojskowy (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 2, 1928). — Zawistowski: Wykonywanie kar orzeczonych przez sądy wojskowe, przez władze cywilne w świetle obow. ustaw i rozporz. polskich (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 4, 1928). Gielg B.: Z wojskowych problemów karnych. Przedterminowe zwolnienie (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 4, 1928). — Armiński G.: Odpowiedzialność żołnierzy Reichswehry za pojedynki (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 5, 1928). — Nider S.: O instytucji zawieszenia kary (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 5, 1928). — Gielg B.: Z wojskowych problemów karnych. Oddziały karne (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 5, 1928). — Rybicki T.: Nowy projekt kodeksu karnego włoski (Wojsk. Przegląd. Prawniczy, Nr. 6, 1928). — Adamus J.: Oskarżyciel prywatny i pokrzywdzony w wojskowym prawie karnem (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 4—5, 1928). — Deryng: Artykuł 60 K. K. 1903 r. (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 7, 1928). — Grodzki-Czałczyński K.: Rewizje w nowym polskim kodeksie postępowania karnego (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 1, 1929). — Matzner B.: W sprawie art. 52 K. K. W. (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 1, 1929). — Chirowski J.: Niezałatwione kwestje (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 1, 1929).

- Arnaud P.: Réforme de la législation relative à l'outrage aux bonnes mœurs. Paris, Rousseau, 1927, 125 str., 12 fr.
- Badr: L'influence du consentement de la victime sur la responsabilité pénale. Paris, Libr. gén. de droit etc., 1928, 304 str., 30 fr.
- Carpentier A. et E.: Code d'instruction criminelle et Code pénal. Paris, Sirey, 1929, 1.200 str., 18 fr.
- Castorkis D.: L'arrestation provisoire. Paris, Sirey, 1928, 94 str., 10 fr.
- Chirvindt E.: Les prisons en U. R. S. S. Paris, Bureau d'ed. de diffusion et de publicité 1927, 63 str.
- Constantinidis P.: Rapport sur le projet du Code pénal grec. Paris, Godde, 1928, 35 str., 10 fr.
- Constantinidis P.: Le nouveau projet de code pénal hellénique. Paris, Godde, 1928, 17 str., 15 fr.
- Cuche: Précis de droit criminel, Paris, Dalbor, 1929, 460 str., 25 fr.
- Donnedieu de Vabres H.: Les principes modernes du droit pénal international. Paris, Sirey, 1928, 470 str., 40 fr.
- Garraud René et Pierre: Traité théorique et pratique d'instruction criminelle et de procédure pénale. T. V. Paris, Sirey, 1928, 766 str., 67 fr.
- Goedseels: Commentaire du Code pénal belge. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1928, 885 str., 160 fr.

- Haller: A propos du nouveau code disciplinaire et pénale de la marine marchande. Paris, Libr. génér. de droit et de jurisprudence, 1929, 23 str., 6 fr.
- Hélie T.: Pratique criminelle des cours et tribunaux, 4 ed. Paris. T. II. Code pénal. Paris, Godde, 1928, 1080 str. 80 fr.
- Jauffret A.: La vente à tempérament des valeurs mobilières devant la loi pénale. Paris, Sirey, 1927, 47 str., 6 fr.
- Krylenko N.: La politique des soviets en matière criminelle. Paris, Bureau d'éd. de diffusion et de publicité, 1928, 40 str., 1,25 fr.
- Lebret J.: De la corruption d'employés, pub. des „Etudes criminologiques". Paris, Sirey, 1928, 30 str., 5 fr.
- Mossé A.: Les prisons, Exposé pratique du régime pénitentiaire en France. Paris, Boccard, 1926, 224 str.
- Pálosi E.: Criminalité et moralité de Budapest en 1900—1925. Budapest, Bureau de Statistique de la ville 1927, 108 str.
- Rabinowicz L.: La crise et l'avenir du droit pénal. Paris, Riviere, 1928, 44 str., 5 fr.
- Saillard H.: De l'abus de confiance (art. 408 du Code pénal). Paris, Colin, 1928, 40 fr.
- Saieilles R.: L'individualisation de la peine. Etude de criminalité sociale, 3 ed. Précédé d'une préf. de G. Tarde publ. avec la collaboration de Gaston Morin. Paris, Alcan, 1927, 288 str., 25 fr.
- Seitz E.: Les principes directeurs de la procédure criminelle de l'Angleterre. Paris, Rousseau, 1928, 340 str., 35 fr.
- Schmidt J.: Faute civile et faute pénale. Paris Sirey, 1929, 197 str., 30 fr.
- Toulemont A.: Les progrès des institutions pénales, Essai de sociologie criminelle. Paris, Sirey, 1928, 249 str.
- Vieites: Projet du code pénal. Paris, Rousseau, 1929, 516 str., 22 fr.
- Allfeld Ph.: Lehrbuch des deutschen Strafrechts, 8 Aufl. Leipzig, Deichert, 1928, 35 str., 1,50 M.
- Alsberg M.: Zur Lage der Strafrechtspflege. Leipzig, Vogel, 1928, 42 str., 2 M.
- Altmann u. Jacob: Kommentar zum österreichischen Strafrecht, Lfg. 12. Wien, Manz, 1927, 1,50 Sch.
- Altmann L. u. Jacob T.: Kommentar z. österr. Strafrecht. Wien, Manz, 1928, 4,95 Sch.
- Alsberg M.: Der Prozess des Sokrates im Lichte moderner Jurisprudenz u. Psychologie, 2 Aufl. Mannheim, Bensheimer, 1928, 29 str., 2 M.
- Alsberg M.: Schriften zur Psychologie der Strafrechtspflege, H. 1. Mannheim, Bensheimer, 1928, 3 M.
- Mitteilungen der Kriminalbiologischen Gesellschaft. Graz, Moser, 1928, 85 fr., 5 M.

- Asbury H.: Die Unterwelt von New York, Kriminalgeschichte, Deutsch v. M. Thesing. Leipzig, List, 1928, 275 str., 5,50 M.
- Beck S.: Das Afghanische Strafgesetzbuch v. 1924 mit dem Zusatz v. 1925 übers. Berlin, Deutsche Gesellschaft f. Islamkunde, 1928, 3 M.
- Becker H.: Die zivil -u. strafrechtlichen Ansprüche des Betroffenen gegenüber der Presse. Berlin, Pape, 1928, 32 str., 2 M.
- Beling E.: Grundzüge d. Strafrechts. 10 Aufl. Tübingen, Mohr, 1928, 140 str., 5,40 M.
- Beling E.: Deutsches Reichsstrafprozessrecht mit Einschluss des Strafgerichtsverfassungsrechts. Berlin, de Gruyter, 1928, 568 str., 15 M.
- Bendix L.: Die irrationalen Kräfte der strafrichterlichen Urteilstätigkeit Dargest. auf Grund d. 56 Bandes d. Entscheidungen d. Reichsgerichts in Strafsachen. Berlin, Laub, 1928, 158 str., 10 M.
- Braun H.: Am Justizmord vorbei. Der Fall Kölling-Haas dargest. nach Gerichtsakten u. Zeitdokumenten mit einem Vorw. v. G. Radbruch. Magdeburg, Pfannkuch, 1928, 274 str., 3 M.
- Broglio R. P.: Der strafrechtliche Notstand im Lichte der Strafrechtsreform. Bonn, Röhrscheid, 19 str., 4 M.
- Brügger A.: Der Schutz der Ehre. Breslau, Schletter'sche Buchh., 1928, 73 str. 2 M.
- Bruns V. u. Häntzschel K.: Die Pressgesetze des Erdballs, Bd. 1, 2, Berlin, Stilke, 1928.
- Bunge K.: Italienischer Vorentwurf zu einem neuen Strafgesetzbuch, übers.... Berlin, de Gruyter, 1928, 224 str., 10 M.
- Bumke E.: Deutsches Gefängniswesen. Berlin, Vahlen, 1928, 537 str. 28 M.
- Busdorf O.: Wildddieberei u. Förstermorde. Berlin, Kammeradschaft, 1928, 220 str. 5 M.
- Dalcke A.: Strafrecht u. Strafprozess, 20 Aufl. Berlin, Müller, 1928, 50 str., 1 M.
- Dalcke A.: Strafrecht u. Strafprozess, 21 Aufl. Berlin, Müller, 1928, 1123 str., 15 M.
- Damrau S.: Hehlerei u. Vortat. Breslau, Schletter'sche Buchh., 1928, 55 strom, 1,80 M.
- Dannemann H.: Die Bekämpfung der Geschlechtskrankheiten nach dem geltenden Reichsstrafrecht. Mannheim, Bensheimer, 1928, 160 str., 8 M.
- Doleisch v. Dolsberg Fr.: Die Entstehung der Freiheitsstrafe unter bes. Berücks. des Auftretens moderner Freiheitsstrafe in England. Breslau, Schletter, 1928, 139 str., 3,80 M.
- Ehrenforth W.: Die Rechtstellung d. Gefangenen n. d. Grundsätzen f. d. Vollzug v. Freiheitsstrafen v. 7. VI. 1923. Berlin, Ebering, 1927, 93 str., 3,80 M.
- Elster B.: Schutzpolizei, Landjägerei u. Kriminalpolizei. Stuttgart, Union, 1928, 110 str., 2,20 M.

- Engelbrecht C. u. Jaretzki H.: Das Gift als Mordwaffe nach Dokumenten. Berlin, Neu-Finkenkrug Paetel, 1928, 88 Str., 2 M.
- Exner Fr.: Krieg u. Kriminalität in Oesterreich. Wien, Hölder—Pichler Tempsky, 1927, 219 str., 11,25 M.
- Felsart A. u. Phönix C.: Das ABC des Angeklagten. Berlin—Pankow, Linser-Verlag, 1928, 107 str., 3 M.
- Gay W.: Die preussische Landeskriminalpolizei. Berlin, Kameradschaft, 1928, 87 str., 1,20 M.
- Gille A.: Wesen u. Folgen der Rechtshängigkeit im Strafprozess. Breslau, Schlettersche Bucht, 1928, 45 str., 1,40 M.
- Grassberger R.: Die Brandlegungskriminalität. Wien, Springer, 1928, 253 str., 12,60 M.
- Grau Fr.: Automobil-Strafgesetz. Berlin, Lind, 1928, 183 str., 5 M.
- Grau H.: Automobil-Strafrecht. Berlin, Mitteleuropäischer Motorwagen-Verein, 1928, 46 str.
- Grimm Fr.: Rechtsgutachten der Strafsache d. Oberleutnants P. Schulz aus Berlin. München, Lehmann, 1928, 88 str., 3 M.
- Häntzschel K.: Das deutsche Pressrecht. Berlin, Deutsche Polizeibuchh., 5,— M.
- Halpert D.: Die Prinzipien des Strafrechts. Berlin, Deutsche Polizeibuchh., 1928, 141 str., 3,50 M.
- Hanssen K. W.: Der Begriff Urkunde im amtlichen Entwurf eines allgemeinen Deutschen Strafgesetzbuches. Breslau, Schletter'sche Buchh., 1928, 131 str., 3,50 M.
- Heinrich H.: Der Betrug im Erwerbsleben. Breslau, Fritzsche, 1928, 19 str., 0,80 M.
- Hellwig A.: Okkultismus u. Verbrechen. Berlin, Langenscheidt, 1929, 386 stron, 21 M.
- Herfurth P.: Der Beruf des Strafrichters, Annaberg in Ergeb.; Graser'sche Buchh., 1928, 46 str., 2 M.
- Heymann R.: Fort mit der Todesstrafe. Berlin, Ullmann, 1928, 84 str., 0,80 M.
- Hiller K.: Der Strafgesetzkandal. Berlin, Element-Verlag, 1928, 34 str., 0,30 M.
- Hirschberg R.: Schuldbegriff u. adäquate Kausalität. Eine Untersuchung ü. Zurechnungsproblem. Breslau, Schletter'sche Buchh., 1928, 112 str., 3,— M.
- His R.: Geschichte des deutschen Strafrechts bis zur Karolina, München. Oldenbourgh, 1928, 188 str., 9 M.
- Hörler F.: Das Wesen der Strafe. Grundlegung zu einer Strafrechtserneuerung. Darstg u. Versuch d. Lösung d. Problems v. Gesichtspunkt moderner Geisteswissenschaft. Basel, Zbinden u. Hügin, 1927, 288 str., 12,— M.

- Kaufmann F.: Die philosophischen Grundprobleme der Lehre v. der Strafrechtsschuld. Wien, Deuticke, 1929, 138 str., 10 M.
- Kessler A.: Die Vorbereitung der öffentl. Klage im Strafverfahren. Leipzig, Hirschfeld, 1928, 136 str., 6,40 M.
- Kipouridy S.: Das Verbrechen der Masse. Breslau, Schletter'sche Buchh., 1928, 63 str., 1,80 M.
- Kisch E. E.: Sieben Jahre Justizskandal Max Hoeltz. Berlin, Mopr, 1928, 16 str., 0,20 M.
- Koerber L.: Meine Erlebnisse u. Strafgefangenen, Stuttgart, Haedcke, 1928, 149 str., 3,20 M.
- Die Kriminalität in Oesterreich im Jahre 1926. Wien, „Wirtschaft u. Statistik“, 1928, 260 str.
- Kriminalstatistik f. d. Jahr 1920. Bearb. im Reichsjustizmin. u. im Statist. Reichsamt. Berlin, Hobbing, 1928, 38 str., 4,50 M.
- Krombholz E.: Ueber die Grundlagen der Beurteilung v. Milchverfälschungen. Wien, Deuticke, 1928, 87 str., 6 M.
- Krüger G.: Psychologische Tatbestandsdiagnostik. Lübeck, Schmidt-Römhild 1928, 8 str., 0,30 M.
- Lehnert R.: Kleines Strafrechts-Lehrbuch f. Polizeibeamte, 9 Aufl. Berlin, Kammeradschaft 1928, 313 str., 4 M.
- Lenzlinger J.: Die schweizerische Militärstrafgerichtsbarkeit. Aarau, Sauerländer, 1928, 78 str., 1,80 M.
- Liepmann C.: Die Selbstverwaltung d. Gefangenen. Mannheim, Bensheimer, 1928, 226 str., 10 M.
- Liszt Fr.: Strafrechtsfälle zum akademischen Gebrauch, 14 Aufl. Jena Fischer, 1929, 112 str., 3,80 M.
- Loewenstein K.: Die Gestaltung d. Fürsorge f. entlassene Strafgefangene. Breslau, Schletter, 1928, 109 str., 3 M.
- Luetgebrune W.: Antrag u. Begründung zur Wiederaufnahme des Verfahrens zugunsten d. Oberleutnants Paul Schulz. München, Lehmann, 1928, 52 str., 3 M.
- Luz W.: Ursachen u. Bekämpfung d. Verbrechens im Urteil des Verbrechens. Heidelberg, Winter, 1928, 274 str., 12 M.
- Marquetus K.: Der Gedanke der Zumutbarkeit u. seine Verwertung in den amtlichen Entwürfen eines Allgemeinen deutschen Strafgesetzbuches v. 1925 u. 1927. Breslau, Schletter'sche Buchh., 1928, 76 str., 2,30 M.
- Martens H.: Der Irrtum über Strafmilderungsgründe. Breslau, Schletter'sche Buchh., 1928, 64 str., 2 M.
- Maurach R.: System d. russischen Strafrechts. Berlin, Sack, 1928, 207 str., 8 M.
- Meukel L.: Die bayrischen Vorschriften ü. den zwischenstaatlichen Rechtsverkehr in Civil- u. Strafsachen. München, Beck, 1929, 172 str., 6 M.

- Moll A.: Hypnose u. Verbrechen. Berlin, Bali-Verlag, Berger & Co., 1928, 36 str., 0,75 M.
- Müller J.: Die Schuldigen. Skizzen aus. d. Arbeit d. Gefangenfürsorge u. Gerichtshilfe. Gerer, Selbstverlag, 1928, 36 str., 0,50 M.
- Mungenast E.: Der Mörder u. der Staat, Die Todesstrafe im Urteil hervorragender Zeitgenossen. Stuttgart, Hädecke, 1928, 94 str., 2,85 M.
- Nelken S.: Verbrechen u. Versicherung. Berlin-Dahlem, Verband öffentl. Feuerversicherungsanstalten in Deutschland, 1928, 226 str., 6,50 M.
- Neu A.: Das drohende Zuchthausgesetz. Leipzig, Leipziger Buchdruckerei, 1928, 32 str., 0,50 M.
- Olden R. u. Bornstein J.: Der Justizmord an Jakobowski. Berlin, Tagbuchverlag, 1928, 63 str., 0,75 M.
- Pannier K.: Strafprozessordnung f. das deutsche Reich. Leipzig, Reclam, 1928, 1,20 M.
- Pfenninger H.: Das zürcherische Jugendstrafrecht. Zürich, Schulthess & Co., 1928, 168 str., 5,50 M.
- Plaut P.: Die Zeugenaussagen jugendlicher Psychopathen. Stuttgart. Enke, 1928, 86 str., 6,60 M.
- Ploss R.: Das Arbeitshaus nach dem Reichsstrafgesetzbuche, den Strafgesetzentwürfen u. dem Entwurf eines Strafvollzugsgesetzes. Leipzig, Weicher, 1928, 100 str., 5.— M.
- Posener P.: Steuerstrafsachen. Berlin, Fichtner, 1928, 96 str., 1,50 M.
- Posslul M.: Moderne Betrüger. Berlin, Bali-Verlag, Berger & Co. 1928, 118 str., 3 M.
- Rahne H.: Elisabeth Fry. Die Freundin der Gefangenen in England. Celle, Christi. Gefangenenhilfe, 1928, 31 str., 0,50 M.
- Rahne H.: John Howard. Der Wegweiser v. mittelalterl. zum modernen Strafvollzug. Celle, Verlag d. Christi. Gefangenenhilfe, 1928, 34 str., 0,30 M.
- Rosenfeld K.: Fort mit der Todesstrafe. Rede, Berlin, Laub, 1927, 31 str., 0,20 M.
- Ruesch A.: Todesstrafe u. Unfreiheit des Willens. Darmstadt, Reichl, 1927, 59 str., 3,— M.
- Sauthoff Fr. u. Schulze W.: Anleitung zur Aufstellung und Nachprüfung d. Statistik ü. die Gefangenenanstalten d. Justizverwaltung in Preussen. Berlin, Selbstverlag, 1927, 23 str., 0,80 M.
- Schaffstein Fr.: Die Behandlung der Schuldarten im ausländischen Strafrecht, seit 1908. Breslau, Schletter'sche Buchh., 1928, 73 str., 2,— M.
- Schleich B.: Die gefährliche Körperverletzung u. die Misshandlung Pflegebefohlener des § 223 a R. St. G. B. Breslau, Schletter'sche Buchh., 1928, 144 str., 4,— M.
- Schrey R.: Der Gegenstand der Einwilligung des Verletzten. Breslau, Schletter'sche Buchh., 1928, 60 str., 1,80 M.

- Schwarz O.: Strafprozessordnung m. Gerichtsverfassungsgesetz u. d. wichtigsten Nebengesetzen. Berlin, Liebmann, 1928, 615 str., 8,50 M.
- Seyfahrt H.: Probleme des Strafwesens. Berlin, Heymann, 1928, 186 str., 9, - M.
- Siebert W.: Der strafrechtliche Besitzbegriff, besonders in der Rechtsprechung d. Reichsgerichts. Breslau, Schletter'sche Buchh. 1928, 126 str., 3,40 M.
- Silbernagel A.: Das Schweizerische Jugendstrafrecht vor dem Nationalrat. Zürich, Schulthess & Co., 1928, 68 Str., 2,50 M.
- Stahl A.: Grenzfragen zwischen Strafrecht, Seelsorge u. Fürsorge. Berlin-Dahlen, Wichern-Verlag, 1928, 56 str.
- Staudinger-Schmitt: Strafgesetzbuch f. das deutsche Reich, 15 Aufl. München, Beck, 1928, 506 str., 9,50 M.
- Steinmetz S.: Ethnologische Studien zur ersten Entwicklung der Strafe. Nebst einer psychologischen Abhandlung ü. Grausamkeit u. Rachsucht, T. 1. 2. Groningen, Noordhoff, 1928, 45, 448; 8, 407 str., 17,50 M.
- Stenglein M.: Kommentar zu den strafrechtlichen Nebengesetzen des deutschen Reiches, 5 Aufl. Berlin, Liebmann, 1928, 11,50 M.
- Stilke G.: Die Freiwilligkeit des Rücktritts vom Versuch nach geltendem u. künftigem Recht. Bonn, Röhrscheid, 1928, 51 str., 3,— M.
- Strafrecht u. Moral: Halle, Gefängnisgesellschaft, 1928, 90 str., 3,- M.
- Strasser Ch.: Psychiatrie u. Strafrecht. Zürich, Polygraph-Verlag, 1928, 266 str., 8 fr. szw.
- Streicher H.: Die graphischen Gaunerzinken. Aus d. Univ. Just. f. d. gesamte Strafrechtswissenschaft u. Kriminalistik in Wien, Springer, 1928, 82 str., 7,80 M.
- Tesar O.: Die Ueberwindung des Naturrechts in der Dogmatik des Strafrechts. Halle, Niemeyer, 1928, 227 str., 15,— M.
- Thiele W.: Raumwoherrecht. Berlin, Industrieverlag, Spaeth u. Linde, 1928, 128 str., 3,80 M.
- Trommer H.: Urkundenfälschung u. Betrug im Weltkrieg. Leipzig, Wiegant, 1928, 190 str., 8,— M.
- Trunk: Denkschrift ü. das Gefängniswesen. Karlsruhe, Badisches Staatsministerium, 1928, 85 str.
- Türkel I.: Das Aerzterecht nach dem österr. Strafgesetzentwürfe. Wien, Manz, 1928, 37 str., 0,95 M.
- Ulmann J.: Das Strafrecht der Städte der Mark Meissen, der Oberlausitz, der Pleissner- Oster u. Vogtlandes während des Mittelalters. Leipzig, Weicher 1928, 106 str., 5,— M.
- Venturas G.: Entwurf eines griechischen Strafgesetzbuches. Berlin, de Gruyter, 1928, 123 str., 7,— M.
- Verhandlungen d. schweizerischen Vereins f. Straf-Gefängniswesen und

- Schutzaufsicht in Frauenfeld v. 16, 27, u. 18/IV 1928. N. F. H. E. Ziele d. Strafrechts, Presse, Zusammenarbeit. Reform d. Strafvollzugs Wiltlich, Patronatssystem, Ausweisung Entlassener, Verbrecher, Jugend, Jahresberichte etc. Aarau, Sauerländer, 1928, 233 str., 1 Taf. 3,50 M.
- Wassermann R.: Die Entwicklungsphasen der kriminalstatistischen Forschung. Leipzig, Wiegandt, 1927, 99 str., 4,— M.
- Webler H.: Wider das Jugendgericht. Berlin, Heymann, 1928, 21 str., 1,— M.
- Wolf E.: Strafrechtliche Schuldehre T. I. Mannheim, Bensheimer, 1928, 179 str., 8,50 M.
- Wulffen E.: Der Sexualverbrecher, 11 Aufl. Berlin, Langenscheidt, 1928, 727 str., 24,— M.
- Zimmerl Z.: Zur Lehre vom Tatbestand. Breslau, Schletter'sche Buchh. 1928, 162 str., 4,40 M.
- Züblin G.: Die Falschwerbung u. das Delikt der Annahme unerlaubten fremden Militärdienstes nach schweizerischem Recht. Aarau, Sauerländer, 1928, 113 str., 3,— M.
- Asbury H.: The gangs of New York an informal history of the underworld. London, N. Y., Knopf, 1928, 400 str., 18,— s.
- Borrow G.: Celebrated trials and remarkable cases of criminal jurisprudence. From the earliest records to 1825. Newly rev. and ed. by E. H. Bierstadt, 2 V. London, Cape, 1928, 50 s.
- Brasol B.: The elements of crime N. Y. Oxford, 1927, 5 \$.
- Brice A. H.: Look upon the prisoner. Studies in crime. London, Hutchinson, 1928, 288 str. 18 s.
- Criminal receivers in the United States. Social and economic problems of the „Fence“, the source of organised crime and creator of criminals. London, Putnam, 1928, 166 str., 6 s.
- Godwin G.: Cain or the future of crime. London, Paul, 1928, 1088 str., 2 s. 6 d.
- Hayward A.: Lives of the most remarkable criminals, who have been condemned and executed for murder, the highway, house-breaking, street robberies, coming of other offenses. N. Y. Dodd & Mead, 1927, 631 str., 6,— \$.
- Hutchinson H. G.: The crime and the confessor. London, Murray, 1928, 3,20 str., 7 s. 6d.
- Kavanagh M.: The criminal and his allies, Indianapolis. Bobbs-Merrill, 1928, 456 str. 3,— \$.
- Lawes L.: Life and death in Sing-Sing. Forew. by A. Lewisohn. N. Y. Garden City, Doubleday & Doran, 1928, 284 str., 3,50 \$.

- Schlapp M. and Smith H.: The new criminalogy. N. Y. Liveright, 1928, 324 str., 4,— \$.
- Sullivan T. J.: Sing-Sing, capital punishment and „honestgraft”. N. Y. Anthor, 1928, 120 str., 2,50 \$.
- Wyndham H.: Criminalogy. London, Benn, 1928, 80 str., 6 d.
- Ferri E.: Principii di diritto criminale. Delinquente et delitto nella scienza, legislazione, giurisprudenza in ordine ali Codice penale vigente, progetto 1921, progetto 1927. Torino, Unione tip. ed. Torinese, 1928, 847 str., 65,— L.
- Del Giudice A.: Il progetto del nuovo codice penale italiano. Esposizione critica e note illustrative. Napoli, „La Toga”, 1928, 188 str., 12,— L.
- Grispigni T.: Introduzione alla sociologia criminale. Oggetto e natura della sociologia criminale Il metodo. Il concetto sociologico della criminalita. Torino, Unione, tip. ed. Torinese, 1928, 192 str., 16 L.

2. Prawo cywilne, handlowe i procesowe.

Konic Henryk: Prawo osobowe. Część trzecia. Warszawa 1929. F. Hoesick, str. 428.

Szybkim krokiem postępuje naprzód wielkie — w naszych warunkach — wydawnictwo prof. Henryka Konica wykładu porównawczego na tle prawodawstwa obowiązującego w Polsce w zestawieniu z Kodeksem Szwajcarskim Prawa Cywilnego. P. Konic wykłada w Uniwersytecie Warszawskim prawo cywilne, wykłada je łącznie z kolegą, wykłada tak, aby łącznie z kolegą (prof. K. Lutostańskim) stanowić jedną całość. Kurs swój ogłasza, albowiem studentom chciałby oszczędzić potrzeby korzystania z tak zwanych „kursów”, przez poza profesorem ogłaszanych. Chiałby im dać w ręce rzecz pewną, za którą odpowiedzialność ponosi profesor wykładający. W ten sposób powstaje z biegiem lat wielotomowy kurs prawa cywilnego, dziś już obejmujący siedm tomów (Prawo Małżeńskie 1 tom, Prawo Spadkowe 1 tom, Prawo Rzeczowe 1 tom, Prawo Osobowe 3 tomy, wszystko nakładem Księgarni F. Hoesicka w Warszawie 1926—1929). Jest to największy kurs prawa cywilnego, jaki posiada literatura nasza. Świadczy to wyjątkowo dodatnio o młodzieży uniwersyteckiej, jeżeli na ser jo taki olbrzymi kurs studjować musi i egzamin z niego zdaje. Za moich czasów uniwersyteckich wykładał w uniwersytecie warszawskim profesor Władysław Holewiński, wy-

kładał sam jeden w ciągu dwu lat. Był to sławny nauczyciel, jednocześnie sędzia warszawskiego Sądu Apelacyjnego, nauczyciel, który wykształcił w zakresie prawa cywilnego cały szereg pokoleń prawników warszawskich. W myśl przepisów musiał kurs swój obarczać wskazówkami z dziedziny prawa cywilnego obowiązującego w Rosji (I. część X. tomu *S w o d a Z a k o n o w*). We Francji w paryskiej Szkole Prawa M. Planiol czy H. Capitant wykładają trzy lata z rzędu i z tych wykładów powstają trzytomowe cenne kursy „elementarne” (tak brzmi tytuł) prawa cywilnego, na których kształcą się tysiące prawników w krajach, w których obowiązuje dotychczas autentyczny albo zrewidowany Kodeks Cywilny francuski. Kurs Planiola, kiedy całość kursu p. Konica będzie gotowa, da się zestawić z polskim wykładem prawa cywilnego. Zobaczymy wtedy, który z tych dwu profesorów potrzebował więcej albo mniej miejsca dla wyłożenia tych samych przedmiotów. Przekonamy się wtedy, jakie polski autor będzie musiał wprowadzić poprawki dydaktyczne do kursu swego. Kurs Planiola wykładany był w przeciągu lat piętnastu, zanim znakomity jego autor, zarówno teoretyk, jak i praktyk (muszę wziąć pod uwagę jego „noty krytyczne”, drukowane pod jurysprudencją w wydawnictwach Dalloza albo Sireya), zdecydował się ogłosić go drukiem. P. Konic, powodowany imperatywnym interesem młodzieży, *juris studiosae*, której jest przewodnikiem, nie czekał lat. Nie stosował rady Horacego, który kazał dziewięć lat pracować nad wykładem, zanim go się do dyspozycji odda czytelnikowi. P. Konic miał oczywiście wielką rację, śpiesząc się (Polska odrodzona ma tyle do odrobienia w dziedzinie kultury, że musi się spieszyć). Muszę dodać, że p. Konic miał wiele subiektywnej racji, gdy kurs swój, ledwo wygłoszony, oddał do druku. Ma bowiem za sobą olbrzymie doświadczenie praktyczne, jako adwokat cywilista, jeden z najznakomitszych w adwokaturze warszawskiej, wielokrotny *batonnier*, *vir peritissimus*, dla którego najtrudniejsze, najbardziej zawiłe zagadnienia kodeksowe nie mają tajemnic i który z równym talentem mógłby przewodniczyć rozprawom polskiej izby kasacyjnej, jak bronić tej czy innej tezy w zawiłym procesie cywilnym; który od lat najmłodszych ujawnił zasadnicze przywiązanie do teoretycznej książki prawniczej, i tego zainteresowania dowody składał w *G a z e t e S ą d o w e j W a r s z a w s k i e j* od roku 1896, redagując ją tj. w ciągu lat dwudziestu prowadząc ją,

sternik doświadczony, poprzez skały i rafy wszystkich okupacji.... Człowiek tej miary ma z natury rzeczy cały kodeks cywilny w każdej chwili „w głowie”, w każdej chwili wie dokładnie, jak zagadnienie cywilne rozwiązać należy i jak do zagadnienia podejść należy, aby je rozwiązać zgodnie z rozumem, z doświadczeniem stulecia, z nakazem życia. Taka olbrzymia wiedza dodaje, jak mi niemam, wiele odwagi autorowi. Autor nie posiadający tak olbrzymiego doświadczenia musi się wahać, zaglądając tu i owdzie, radzić się komentatorów od Demolombe'a do Franciszka Laurent'a, teoretyków od Bufnoir (nauczycieli Saleilles'a i Planiol'a) i Aubry et Rau, aż do niemieckich znawców i Kohlera... Pan Konic czytał tych wszystkich autorów, uporządkował sobie ich kontrowersyjne poglądy w głowie i kurs jego był gotów, zanim go jeszcze napisał, skończony i całkowity jak Atena Pallas w chwili, gdy wychodziła na jaśnień z głowy Zeusa.

Autor jest członkiem, i członkiem bardzo czynnym Komisji Kodyfikacyjnej. Ody się kurs jego czyta, czuje się na każdym kroku, że myśl jego jest zajęta rozwiązywaniem zagadnień unifikacji i modernizacji polskiego prawa cywilnego. Dlatego kurs p. Konica jest porównawczy, dlatego nie jest jedynie kursem przeznaczonym dla jednej dzielnicy Rzplitej, dlatego zestawia prawo u nas obowiązujące z „najnowszym” (1912) kodeksem cywilnym szwajcarskim. Przed laty, pisząc sprawozdanie z podręcznika prawa cywilnego profesora F. Zolla (w miesięczniku *Książka* r. 1907) wytknąłem autorowi jako grzech, że ignoruje kodeksy, obowiązujące na innych ziemiach Rzplitej. Szanowny autor przyznał mi słuszność (w rozmowie prywatnej). Coprawda, zmieniły się zasadniczo warunki, dziś nie moglibyśmy sobie nawet pozwolić na zbytek ignorowania tego, co się w innych dzielnicach Rzplitej dzieje. „Unifikujemy”. „Kodyfikujemy”. P. Konic w każdym dziale „kursu” swego mówi w specjalnym rozdziale o „innych kodeksach polskich”. Przepisy zaś wszystkich kodeksów polskich zestawia z kodeksem szwajcarskim. Myśli o przyszłości. Myśli o tem, co z tych kodeksów pozostanie, a co będzie odrzucone, jako przestarzałe, i co zbyt techniczne, albo poprostu szkodliwe. W tym procesie wielkie dzieło Eugenjusza Habera jest wskazówką wielkiej wagi, ile że kodeks ten zunifikował przecie prawodawstwo całej-

go szeregu kantonów szwajcarskich, tak bardzo zazdrosnych o swoje przywileje dawności i suwerenności... *). Kodeks Hubera „urzeczywistnił, o ile to tylko jest możliwe, ideał kodyfikacji ludowej” — według opinii największych znawców przedmiotu w Szwajcarii, w Niemczech, we Francji („Palestra”, 1925, 792).

W zakończeniu sprawozdania pozwałam sobie wygłosić życzenie. Gdy już całość wykładu p. Konica będzie zamknięta, będzie dobrze, jeżeli autor napisze „Wstęp” do całości, to znaczny poświeci takiemu wstępowi cały tom. Po długich namysłach i po wielokrotnie ponawianych żądaniach ze strony profesoru — francuskie Ministerstwo Oświecenia Publicznego zaprowadziło taki obowiązkowy przedmiot, jak „wstęp do nauki prawa cywilnego”. Stąd powstała tak pożyteczna książka, jak „I n t r o d u t i o n à l'é t u d e d u d r o i t c i v i l” profesora paryskiego H. Capitant'a (według czwartego wyd. 1925 r. str. 443). Systematyka francuskiego kodeksu cywilnego jest, jak wiadomo, od czasów Savigny'ego zupełnie błędna. Kurs swój prof. HOLEWIŃSKI poprzedził obszernym wstępem. Wykłada się u nas prawo cywilne na wyższych kursach wydziału prawnego, kiedy już słuchacz ma za sobą i kurs Prawa Rzymskiego i kurs Encyklopedji Prawa. W wykładzie uniwersyteckim można się obejść i bez specjalnego wstępu w duchu francuskim (we Francji prawo cywilne jest wykładane od pierwszego roku studjów). Sądzę atoli, że w tak obszernym wykładzie, jak kurs p. Konica, taki wstępny zeszyt filozoficzny byłby nietylko bardzo pożądany, ale i wprost konieczny. Byłby to tak gdyby zwornik w kopule, który wykład wiąże w jedną całość. Capitant mówi w swoim „Wstępie” o prawie w ogólności, o źródłach, o kodyfikacji, o wykładni, o prawie podmiotowym, o osobach, o rzeczach, o nabywaniu praw, o akcie prawnym, o dowodzie itd. O większości tych kwestyj autor wykładu mówi w tekście. Zebranie atoli tych wszystkich kwestyj wstępnych w jedną całość może posiadać zasadnicze znaczenie dla poznania, dla zrozumienia instytucji prawa cywilnego. Capitant przyznał w czwartym wydaniu swojego „Wstępu”, że wykład jego jest jeszcze nie wystarczający, że filozoficzny jego aparat jest zbyt ubogi i zapo-

*) Patrz uwagi moje w pracy, drukowanej w „Palestrze” warszawskiej 1925 str. 790 i n. i w artykułach „O Kodyfikacji polskiej” w tygodniku warszawskim „Świat” 1928 (lipiec).

wiada, że wróci jeszcze w oddzielnej książce do z a s a d, na których spoczywa prawo cywilne. Byłoby bardzo pożądanem, aby „Wstęp” p. Konica spełnił zapowiedź pana Capitant'a.

Dzieło profesora Konica wypełnia lukę w literaturze polskiej, lukę bardzo poważną. Wypełnia ją z dużym talentem. Zasługa p. Konica jest ponad wszelką wątpliwość bardzo znaczna. Nie chcę mnożyć pochwał ani superlatywów. Wobec tak poważnej pracy jest to niewłaściwe. Jak posiadziemy całość, wrócę raz jeszcze do całości, i rozbiór mój będzie podówczas bardziej szczegółowy. Wytknę wtedy autorowi i nie dbałą korektę i duży brak literatury przedmiotu. Uważam bowiem, że „komu dane dwa talenty odpowiada z dwu talentów” a kto może podejmować wydawnictwa tej wagi, powinien traktować ich wykonanie techniczne z całą starannością. Gdy zaś praca przeznaczona jest dla młodzieży, staranność ta powinna być podwójna. Być może, że indeks rzeczowy będzie dodany do wszystkich części, jednak indeks jest konieczny i ułożyć go może utalentowany słuchacz, gdy autor czasu nie ma i mieć nie będzie. Autor nie weźmie mi za złe tych kilku uwag. Są one również dowodem głębszego zainteresowania jego wielką pracą, która jest jednocześnie koroną pracy naukowej całego jego żywota. W roku bieżącym (1929) upływa lat pięćdziesiąt od czasu, kiedy młodociany student zaczął pierwsze stawiać kroki w literaturze naukowej. Dziś adwokatura zamierza uczcić jubileuszem pracę całego tego, służbą dla Prawa, dla idei Prawa wypełnionego żywota. Autor sam datę tę uczcił najpiękniej i najtrwalej, budując swoje n e c o m n i s m o r i a r jako zamknięcie długich dziesiątków lat pracy, spędzonych u stolika badacza i przed kratką sądową, t. j. tam, gdzie się tworzy nowe żywe prawo.

Stanisław P o s n e r, senator (Warszawa).

G ó r s k i Józef: Włościańskie zwyczaje spadkowe w województwach poznańskim i pomorskim. Warszawa. Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach 1928, str. 96.

Praca p. Górskiego stanowi część wydawnictwa Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, mającego objąć włościańskie zwyczaje spadkowe w całej Polsce. Dzieło to posiadać będzie nie tylko wielką doniosłość naukową ale także z faktycznych względów ukazanie się jego jest bardzo pożądaną a nawet konieczną, jako

informacyjnej podstawy dla ustawodawczego uregulowania kwestji dziedziczenia mniejszej własności rolnej celem zapobieżenia dalszemu jej rozdrobnieniu. Cała bowiem przebudowa ustroju rolnego dokonywana obecnie w drodze przepisów o tak zw. reformie rolnej może się okazać niezdrową i krótkotrwałą, o ile tylko ograniczy się — jak obecnie — do tworzenia nowych gospodarstw rolnych, a równocześnie niczego nie uczyni dla ich utrzymania. Jednym ze środków ku temu będzie odpowiednio skonstruowane prawo dziedziczenia zdążające do utrzymania tych osad w jednym ręku. Czy i w jakim stopniu da się to uskutecznić zależeć będzie w znacznej mierze od dotychczasowych przyzwyczajeń ludności włościańskiej, stąd poznanie ich jest warunkiem wstępnym pomyslnego rozwiązania problemu.

Autor opracował temat odnośnie do województw poznańskiego i pomorskiego. Zadanie jego było o tyle wdzięczniejsze niż co do innych terytorjów, że miał tu już poprzedników a więc wzory i materiał porównawczy. Mam tu na myśli wydawnictwo *Seringa p. t. Die Vererbung des ländlichen Grundbesitzer im Königreich Preussen* z ostatnich lat XIX stulecia, które zawierało dane takie co do Poznańskiego i Pomorza. Stosunki wprawdzie i faktyczne i prawne się zmieniły ale właśnie znajomość stanu poprzedniego ułatwia uwydatnienie tendencji rozwojowych.

Po omówieniu wstępnem historycznym i statystycznym stosunków rolnych na wspomnianem terytorjum przedstawia autor w krótkim zarysie przepisy prawne odnoszące się do dziedziczenia a następnie — i to stanowi najważniejszą i najciekawszą część pracy — sposoby przechodzenia gospodarstw wiejskich z rodziców na dzieci. Dane zaczerpnięte są na podstawie ankiety głównie u sądów i notariuszów. Okazuje się że najczęstszą formą (około 70% przypadków) jest przekazanie gospodarstwa za życia rodziców drogą kontraktu zdania, natomiast dziedziczenie testamentowe następuje tylko w 5—10% przypadków, a reszta przypada na dziedziczenie beztestamentowe. Będzie to ważną wskazówką dla ustawodawcy, że należy szczegółowiej niż dotychczas unormować kontrakt zdania a zwłaszcza połączoną z nim instytucję wymiaru, jako w praktyce mającą o wiele częstsze zastosowanie niż właściwe przepisy spadkowe.

Najdonioślejszej wartości jest fakt ustalony przez autora, że zarówno w przypadku przekazania gospodarstwa za życia

rodziców jak i dziedziczenia niema zwyczajnego dzielenia gospodarstwa. Obejmuje je w całości jeden z dziedziców ustawowych i to nie koniecznie najstarszy albo najmłodszy, syn czy córka, tylko w każdym przypadku decyduje wyraźna lub domniemana wola rodziców, z którą spadkobiercy się liczą.

De lege ferenda autor jest zdania, że należałoby rozciągnąć przepisy ustawy z 8. czerwca 1896 r. o niepodzielnym dziedziczeniu osad rentowych na wszelkie gospodarstwa, których obszar nie przekracza 10 ha oraz na osady tworzone w wykonaniu reformy rolnej bez względu na ich obszar. Rozwiązanie takie oczywiście możliwe tylko w razie utrzymania w dalszym ciągu w mocy przepisów dzielnicowych. Przy ujednoczeniu ustawodawstwa agrarnego w całym państwie wymagałaby sprawa odmiennego załatwienia formalnego.

Praca p. Górskiego bardzo sumienna i dokładna wykazuje wielką znajomość życia wiejskiego i zrozumienie dla zagadnień agrarnych. Układ systematyczny bez zarzutu, sposób przedstawiania jasny i zwięzły. Stanowić ona będzie ważny przyczynek do badań agrarnych w Polsce i świadczyć nader pochlebnie o zdolnościach i metodzie naukowej autora.

Prof. Alfred Ohanowicz (Poznań).

D b a ł o w s k i Włodzimierz dr. i Przeworski Jan dr.: Przepisy o ochronie lokatorów (wraz z ustawą śląską) objaśnione orzecznictwem izby pierwszej i trzeciej Sądu Najwyższego. Warszawa. F. Hoesick 1928.

Można powiedzieć, że Sąd Najwyższy w pewnej mierze posiada faktyczną władzę prawodawczą. Wprawdzie brak jest wśród norm, organizujących Państwo, norm, któreby Sądowi Najwyższemu nadawały prawodawcze kompetencje, wprawdzie nie znamy nawet nazwy prawodawczych aktów Sądu Najwyższego, jednak nie da się zaprzeczyć istnieniu jego władzy prawodawczej. Sąd Najwyższy w swej praktyce sądowej ostatecznie orzeka o zakresie i treści terminów, w których normy prawne są wyrażone. To ścieśnia zakres stosowania jednej normy, to rozszerza zakres stosowania drugiej. Więcej jeszcze. Zmienia nawet treść norm prawnych w znanym orzecznictwie *contra legem*. W tym wszystkich wypadkach Sąd stanowi reguły postępowania, które stają się normami prawnymi. Czyż rozciągnięcie stosowania normy na wypadki normą nieobjęte nie jest w stosunku do nich ustanowieniem nowej normy? Ponieważ w organizacji Państwa Sąd Naj-

wyższy sprawuje ostateczną kontrolę nad rozpoznawaniami przez się stosunkami prawnymi, niestosowanie się do tezy Sądu Najwyższego powoduje te same skutki co niezastosowanie się do normy ustawy — mianowicie odmowę sankcyj prawnych lub zastosowanie represyj. Stąd też wypływa ważność praktyczna też Sądu Najwyższego. Realnie biorąc znajomość ustalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego dotyczącego pewnej normy jest ważniejsza od znajomości samej normy, bo o sporze decyduje właśnie sposób uprzedmiotowienia normy przez Sąd Najwyższy, przejawiający się w orzecznictwie. Autorzy też wielką przysługę oddali praktyce sądowej, wydając swoją książkę. Zawiera ona właśnie ogół norm prawnych o ochronie lokatorów, w oświetleniu też Sądu Najwyższego, zebranych nader starannie i obficie.

Dla prawników praktyków „Przepisy o ochronie lokatorów” winny stać się książką tak niezbędną, jak we Francji słynne „Codes annotés” Dalloz’a.

Żałować należy, że autorzy nie uwzględnili jako przepisu o ochronie lokatorów normy, zawartej w art. 38 ust. 1 Rozp. Prez. Rzeczyp. z mocą ustawy z dnia 16 czerwca 1928 r. (Dz. U. 35/28 poz. 323). Jest ona niewątpliwie normą szczegółową w stosunku do art. 2 ust. 1 punkt e ustawy o ochronie lokatorów.

Dr. J. K. G i d y ń s k i (Poznań).

Stawski Józef dr. adwokat: Waloryzacja zobowiązań prywatno-prawnych. Warszawa 1928. F. Hoesick. str. 195 + IV.

Autor zamierzył uczynić zadość „praktycznej potrzebie prawnika”, dając w swej książce tekst kilku Rozporządzeń waloryzacyjnych, motywy prawodawcze i orzecznictwo. Istotną częścią książki jest Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 maja 1924 roku o przerachowaniu zobowiązań prywatno prawnych (D. U. R. Z. P. Nr. 30/25). Po tekście poszczególnych paragrafów Rozporządzenia autor zamieścił odpowiednio motywy prawodawcze i odnośne tezy Sądu Najwyższego z uzasadnieniem. Żałować należy, że autor, przeznaczając swą pracę dla prawników b. dzielnicy rosyjskiej, ograniczył się zasadniczo tylko do orzecznictwa I. izby, zebranego zresztą bardzo obficie i bardzo starannie. Ceną niewątpliwie przysługą dla prawników praktyków byłoby zebranie razem orzecznictwa wszystkich izb Sądu Najwyższego.

Prócz motywów prawodawczych i orzecznictwa autor

zebrał rozproszoną po czasopismach prawniczych literaturę, odnoszącą się do waloryzacji i zacytował ją przy odpowiednich normach. Poza podstawowem Rozporządzeniem o waloryzacji zobowiązań prywatno-prawnych, książka zawiera Rozporządzenie Prezyd. Rzeczypospolitej z dnia 3. 10. 1924 r. o opłatach stemplowych i sądowych w sprawach związanych z przerachowaniem wierzytelności prywatno-prawnych, Rozp. Prezydenta Rzeczypospolitej z 13. 10. 1927 o stabilizacji złotego oraz Rozp. Prez. Rzecz. z dnia 5. 11. 1927 w sprawie zmiany ustroju pieniężnego. Ponadto jako aneks do §§ 43—46 Rozp. waloryzacyjnego dodał autor krótkie treściwe informacje o problemacie waloryzacji zagranicą.

Autor niewątpliwie cel osiągnął. Książka czyni zadość praktycznej potrzebie prawników praktyków i stanowi cenne uzupełnienie komentarza prof. Zolla i dr. Hełczyńskiego.

Dr. J. K. G i d y ń s k i (Poznań).

Planiol M.: O spadkach. Autoryzowany przekład pod redakcją J. Namitkiewicza. Warszawa 1927 r. F. Hoesick str. 314.

Kodeks cywilny Napoleona w okresie swego obowiązywania doczekał się w ojczyźnie swej literatury niesłychanie bogatej zarówno w postaci prac monograficznych, jak i dzieł syntetycznych. Prawdziwy *embarras de richesse* prac naukowych spowodował nawet specjalne wydawnictwa jak *Repertoire Dalloz'a*, których zadaniem było systematyczne przedstawienie opinii doktryny odnośnie do niezliczonych problemów, jakie stawiano i rozwiązywano w czasie stosowania kodeksu. U nas, w przeciwieństwie do intensywnego ruchu we Francji, panowała cisza zupełna, zakłócana niesłychanie rzadkimi wydaniem książek z zakresu prawa cywilnego. Jak gdyby praktyka sądowa nie potrzebowała dla pogłębienia orzekania cywilistycznych dogmatycznych rozważań, jak gdyby nasza nauka prawa cywilnego nie była w stanie ich dostarczyć. Prawie zupełny brak jest w języku polskim nie tylko oryginalnych prac, lecz nawet tłumaczeń doskonałych francuskich podręczników. Nie było nawet tłumaczenia Planiol'a „*Traité élémentaire de droit civil*” najpopularniejszego w świecie elementarza prawa cywilnego francuskiego, pierwszej lektury studentów prawa francuskich uniwersytetów. Luka ta zaczyna się wreszcie zapełniać. Książka „O spadkach” jest tłumaczeniem części trzeciego tomu

słynnego podręcznika Planiol'a, zawierającej rozważania, odnoszące się do tytułu I księgi III kodeksu (art. art. od 718 do 892 włącznie).

Żmudnej pracy tłumaczenia dokonał p. Jan Freyer pod redakcją prof. Namitkiewicza. Naogół tłumaczenie jest bardzo poprawne. Pewne zarzuty możnaby sformułować z uwagi niektóre zwroty terminologiczne, użyte w tłumaczeniu, jak np. „rząd wspólności”, „podrządem prawa ogólnego”, „przymiot współmałżonka”, „akty pod tytułem obciążliwym”, „uwiązanie” etc. Zarzuty jednak odnieść należałoby raczej do tłumaczy kodeksu Napoleona niż do tłumaczy książki „O spadkach”. Zrozumiałą bowiem i usprawiedliwioną jest chęć przystosowania terminów tłumaczenia książki, zawierającej rozważania cywilistyczno-prawne, do terminów odpowiedniego kodeksu cywilnego.

Przez przyswojenie polskiej literaturze prawniczej części dzieła Planiol'a tłumacze położyli dużą zasługę. Mniemam, że książka przyniesie duże korzyści przez podniesienie jakości wymiaru sprawiedliwości, oczywiście, jeśli wymierzający sprawiedliwość książkę tę przeczytają. Żałować należy tylko, że tłumacze nie chcieli posunąć swej zasługi o jeden krok dalej i dostosować ściśle pracę Planiol'a do ustawodawstwa, obowiązującego w okręgach sądów apelacyjnych warszawskim i lubelskim, a zwłaszcza do procedury cywilnej i kodeksu cywilnego Królestwa Polskiego. Wprawdzie autor w przypiskach poza tekstem odsyła czytelnika do odpowiednich przepisów prawnych, jednak jest to tylko wskazanie czytelnikowi pracy, którą ma wykonać, jeśli chce mieć realny obraz istniejącej rzeczywistości prawnej.

Wartość tłumaczenia powiększają cytowane tezy orzecznictwa b. senatu rosyjskiego i Sądu Najwyższego. W aneksie zamieszczone są odnoszące się do prawa spadkowego normy polskiego prawa międzynarodowego prywatnego i międzynarodowniczego prywatnego według dwu ustaw z 2 sierpnia 1926 o prawie właściwym dla stosunków prywatnych wewnętrznych oraz o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych. Dr. J. G i d y ń s k i (Łódź).

N a m i t k i e w i c z Jan: Zasady prawa handlowego obowiązującego w Polsce. Warszawa. Rzepecki 1928, str. 184.

Gdyby chciał krótko określić co jest treścią książki należy powiedzieć: zwięzły krótki szkic, informujący o całokształ-

cie prawa handlowego, obowiązującego w Polsce z uwzględnieniem wszystkich bardzo licznych zmian, wprowadzonych do roku 1928 włącznie. Kodeksy handlowe dzielnicowe, stanowiące ustawowe zręby prawa handlowego w Polsce, doznały w okresie dziesięcioletnim zasadniczej nowelizacji szeregiem polskich aktów ustawodawczych, z których niektóre też były zmieniane z kolei. Oczywiście, radykalnie zmienione ustawodawstwo handlowe wymagało niemałych wysiłków dla usprawiedliwienia sobie zespołu norm prawnych, posiadających aktualnie moc obowiązującą. Jest rzeczywistą zasługą autora, że nam wiele żmudnych poszukiwań zaoszczędził. W części I. przedstawił autor współcześnie według systematycznego podziału kodeksowe prawo handlowe b. dzielnic rosyjskiej, niemieckiej i austriackiej; w części drugiej polskie prawo wekslowe, w części trzeciej polskie prawo czekowe, w części czwartej prawo upadłościowe byłego Królestwa Kongresowego. Zwięzły i treściwy wykład pozwolił autorowi osiągnąć swój cel i przedstawić polskie prawo handlowe w tomie o stosunkowo nieznacznej objętości.

Przypuszczać należy, że „Zasady prawa handlowego” staną się poszukiwanym podręcznikiem młodzieży uniwersyteckiej, narazie jedynym informującym o całości prawa handlowego, obowiązującego w Polsce. A i praktykom prawa niejedną cenną przyniosą informację.

Dr. J. K. G i d y ń s k i (Łódź)

D b a ł o w s k i Włodzimierz dr., W a w r z k o w i c z Marjan dr. : Prawo wekslowe i czekowe objaśnione orzecnictwem Sądu Najwyższego wraz z przepisami o opłatach stempłowych od weksli i czeków oraz o właściwości sądów i postępowaniu sądowym w sprawach wekslowych tudzież przepisami ustaw notarialnych, dotyczącymi spraw wekslowych. Warszawa. Hoesick, 1929. Str. IV + 1926.

Książka ukazała się jako nr. 49 serji wydań „Hoesicka teksty ustaw, obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej”. Sam tytuł książki, może nieco zadługi, dokładnie wskazuje, jaka jest jej treść. Orzecnictwo zebrane bardzo starannie i w dużej ilości. Przeważają tezy Sądu Najwyższego, choć nie brak orzeczeń sądów niższych instancji. Ze względu na liczebność specjalnie uwzględniona jest judykatura III. izby Sądu Najwyższego. Prócz orzecnictwa autorzy cytują w odpowiednich miejscach literaturę, rozproszoną po czasopismach prawni-

czych. Wydając swą książkę autorzy oddali nader cenną usługę praktyce prawnej przez udostępnienie jej judykatury. Książka posiada takie samo praktyczne znaczenie jak omówione wyżej „Przepisy o ochronie lokatorów” dr. Dbałowskiego i dr Przeworskiego. Dr. J. K. G i d y ń s k i (Łódź).

S u p i ń s k i W. Dr. adwokat : Prawo o spółkach akcyjnych.
+ XXIII.

Książka, wydana jako nr. 43 serji wydawnictw „Hoesicka teksty ustaw obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej”, zawiera przedruk Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 22 marca 1928 (Dz. U. Nr. 39 poz. 383), wprowadzającego rodzime prawo o spółkach akcyjnych. Tekst nowych norm prawnych poprzedza autor krótkim szkicem historii prac nad projektem ustawy akcyjnej oraz podkreśleniem przewodnich zasad nowego prawa Dr. J. K. G i d y ń s k i (Łódź).

Drzewiecki Henryk: Studja i materiały do dziejów notariatu w Polsce. Część I ogólna i Część II. Warszawa, Gebethner i Wolff 1928, 91 str.

W celu uzupełnienia poprzednio wydanych prac pod tytułem „Zarys dziejów notariatu w Polsce” i „O izbach notarialnych” autor ogłasza obecnie studja i materiały do dziejów notariatu w Polsce. W pierwszej części tych materiałów omawia on (urzędowość i obrzędowość) przy zeznaniach aktów dobrej woli, mówi o genezie regenta i pisarza hipotecznego, o pisarzu i regencie według uchwał sejmu Grodzieńskiego z r. 1793, o przyjmowaniu aktów dobrej woli według „Urządzenia aktowego”, o aktach dobrowolnego sądownictwa miejskiego, o aktach dobrej woli figurujących w księgach parafialnych w Wyszku nad Bugiem, o języku polskim w dawnych aktach sądowych, o generale Wielkopolskim, o klauzuli egzekucyjnej, o pieczęciach rejentów na terytorium okupacyjnym podczas wojny światowej oraz o udziale komorników i surogatorów w przyjmowaniu aktów dobrej woli. Do tego autor dołącza wzory aktów polskiego sądownictwa dobrowolnego w Koronie i na Litwie w układzie X. Teodora Ostrowskiego. W części II studjów i materiałów autor wspomina o aktach najdawniejszych oraz o stosunku sądów kasztelańskich i kancelaryj sejmowych do sądownictwa dobrowolnego w dawnej Polsce, o dawnym sądownictwie dobrowolnym sądów miej-

skich i o aktach ławniczych starej Warszawy. Do tego autor dodaje punkty wytyczne do planu badań archiwalnych nad polskim sądownictwem dobrowolnym. — Wszystkie przytoczone wyżej prace autora są pomyślane jako wstęp do obszerniejszego studjum nad historją notarjatu polskiego.

Prof. Br. S t e l m a c h o w s k i (Poznań).

C h y l i ń s k i Władysław i Dzierżanowski Józef adwokaci:
Eksmisja w świetle orzeczeń Sądu Najwyższego. Część druga Warszawa 1928. Str. 81.

Judykatura Sądu Najwyższego, odnosząca się do najmu mieszkań doznaje znacznego spopularyzowania. Niezależnie od przepisów o ochronie lokatorów, opatrzonych tezami Sądu Najwyższego przez dr. Dbałowskiego i dr. Przeworskiego, ukazała się niniejsza broszura, której treść wyczerpuje 280 tez Sądu Najwyższego, zebranych chronologicznie z lat 1924, 1925, 1926, 1927 i częściowo z roku 1928. Jest ona w uzupełnieniu części pierwszej z roku 1925, zawierającej 294 tezy, zebranych według judykatury z lat poprzednich.

Dr. J. K. G i d y ń s k i (Łódź).

B. Dział ekonomiczny

Dział I.

Teoria ekonomii politycznej, historia nauki ekonomii, specjalne rozprawy teoretyczne, encyklopedje, podręczniki, ogólna polityka ekonomiczna.

C h ł a p o w s k i Marjan: Krytyczne uwagi z dziedziny ekonomii politycznej. I. Poznań. Nakł. „Gazety Powszechnej”, 1928, 8-ka, str. 207.

Na froncie gospodarczym. W dziesiątą rocznicę odzyskania niepodległości 1918. II. XI. 1928. Warszawa, Wyd. „Drogi” (1928), 8-ka, str. VIII + 442.

R o s i ń s k i St.: Problem działania ceł w teorii ekonomii. Poznań, Tow. Przyj. Nauk, 1929, str. 258.

R o s z k o w s k i A. Ks.: Naczelna Izba Gospodarcza w Polsce i zagranicą. Łódź 1928, 8-ka, str. 97.

R i n g m a n Aleksander: Polsko-niemieckie stosunki gospodarcze na tle wojny celnej. Warszawa. Nakł. autora, 1929, 8-ka, str. 123.

R o z m o w y Pana Premjera Kazimierza Bartla z przemysłowcami. I. Warszawa. Nakł. Centralnego Związku Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów, 1929, 8-ka, str. 56.

- Sprawy Komisji Ankiety badania warunków i kosztów produkcji oraz wymiany, t. II. Cegła, t. V. Węgiel, t. VIII. Przemysł i handel mięsny, t. XII. Nafta. Warszawa, 1928. Nakł. Prezydium Rady Ministrów, str. 53, 437, 99, 239 z tabl.
- Starzyński Stefan: Rola państwa w życiu gospodarczym. Odczyt wygłoszony w Poznaniu w dniu 15 grudnia 1928 roku. Warszawa. Nakł. tyg. Przemysł i Handel, 1929, 8-ka, str. 23.
- Zawadzki Władysław: O potrzebach nauki polskiej w obrębie ekonomii politycznej. Warszawa 1929 (Odbitka z t. X. „Nauki Polskiej”, str. 309—318).
- Zarys rozwoju Koła b. wychowawców Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie. Warszawa. Nakł. Stow. Wyd. W. S. H. 1928, 8-ka, str. 46.
- Gonnard René: Histoire des doctrines économiques, I. De Platon à Quesnay. 2 édition revue et corrigée. Paris, Valois 1928, 8-ka, str. 294.
- Karnecki Henri: Remarques sur le régime économique au cours de l'occupation allemande en Pologne. Paris, Giard 1928, 8-ka, str. 16 (Extrait de la „Revue Int. de sociologie”).
- Krjijanowsky S. M.: Dix années d'édification économique en U. R. S. S. 1917—1927. Paris. Bureau d'édition 1928, 8-ka, str. 146.
- Muller Albert: Notes d'économie politique. I Série. Production, répartition, problèmes sociaux. Paris. Editions Spes 1928, 8-ka, str. 428.
- Teilhac Ernest: Histoire de la pensée économique aux Etats-Unis au 19 siècle. Paris. Librairie du „Recueil Sirey” 1928, str. 194.
- Lucchini Constante: Elementi di attirismo corporativo. Etica sociale del corporativismo; idea e realtà Roma. De Alberti 1928, 8-ka, str. 164.
- Benn Ernest J. P.: The return to laisser faire. The case for individualism. London. Benn 1928, 8-ka, str. 222.
- Cannan Edwin: Wealth. A brief explanation of the causes of economic welfare. 3 edition. London. King 1928, str. 330.
- Casson Herbert N.: Creative thinkers. The efficient few who cause progress and prosperity. An explanation of the rise and fall of business firms and nations. London. Efficiency Mag. 1928, 8-ka, str. 170.
- Curtis Ray Emerson: Economics, principles and interpretations. Chicago. Shaw 1928, str. 879.
- Donaldson John: International economic relations. A treatise on world economy and world politics. New York. Longmans 1928, 8-ka, str. 704.
- Garver Frederic B. and Alvin Harvey Hansen: Principles of economics. Boston. Ginn 1928, 8-ka, str. 736.
- Richardson J. H.: The minimum wage. New York. Adolphi 1928, 8-ka, str. 256.

- Waite Warren C.: Economics of consumption. New York. Mac Graw Hill 1928, 88-ka, str. 263.
- Wardwell Charles A. R.: An investigation of economic data for major cycles. Philadelphia. University of Pennsylvania 1927, 8-ka, str. 147.
- Anderson Oskar: Zur Problematik der empirisch-statistischen Konjunkturforschung. Kritische Betrachtung der Harvard-Methoden. Bonn. Schroeder 1929, 8-ka, str. 39 (Veröffentlichungen der Frankfurter Gesellschaft für Konjunkturforschung I).
- Carell Erich: Sozialökonomische Theorie und Konjunkturproblem. München. Duncker & Humblot 1928, 8-ka, str XII + 222.
- Donner Otto: Die Saisonschwankungen der wichtigsten Wirtschaftsvorgänge in Deutschland seit 1924. Mit einer Zusammenstellung der wichtigsten Wirtschaftszahlen, ihrer Saisonnormalen und ihrer saisonbereinigten Entwicklung. Berlin. Hobbing 1928, 4-ka, str. 45 (Vierteljahrshefte zur Konjunkturforschung. Sonderheft 11).
- Freiheit der Wirtschaft. Die wertschaftspolitischen Forderungen des Hansa-Bundes für Gewerbe, Handel und Industrie an Reichsregierung und Reichstag. Berlin 1928. 4-ka, str. 95 (Denkschrift 1317).
- Hüter Margret: Die Methodologie der Wirtschaftswissenschaft bei Roscher und Knies. Jena. G. Fischer 1928, 8-ka, str. VIII + 108 (Beiträge zur Geschichte der Nationalökonomie 5).
- Isaac Alfred: Betriebswirtschaftslehre und Wissenschaftspraxis. Nürnberg 1928, 8ka, str. 40 (Nürnberger Beiträge zu der Wirtschaftswissenschaft 13).
- Levy Hermann: Nationalökonomie und Wirklichkeit. Versuch einer sozialpsychologischen Begründung der Wirtschaftslehre. Jena. G. Fischer 1928, 8-ka, str. IV + 94.
- Lion Max: Die dynamische Bilanz und die Grundlagen der Bilanzlehre. Berlin. Spaeth & Linde 1928, 8-ka, str. 32. (Zeitschrift für Betriebswirtschaft. Sonderheft 3).
- Lukas Eduard: Entwicklungsbedingen und Aufgaben der modernen Wirtschaftstheorie. Stuttgart. Kohlhammer 1928, 8-ka, str. 41 (Tübinger wirtschaftswissenschaftlichen Abhandlungen 1).
- Mombert Paul: Soziale und wirtschaftspolitische Anschauungen in Deutschland. 2 umgearbeitete Auflage. Leipzig. Quelle & Meyer 1928, 8-ka, str. 131 (Wissenschaft und Bildung Bd. 155).
- Schuster Ernst: Wirtschaftstheorie und Wirtschaftspraxis. Akademische Rede. Mannheim. Bensheimer 1928, 8-ka, str. 32.
- Wagemann Ernst: Konjunkturlehre. Eine Grundlegung zur Lehre vom Rhythmus der Wirtschaft. Berlin. Hobbing 1928, 8-ka, str. XVI + 301.
- Wedemeyer Rudolf: Konjunkturverschlechterung durch Lohnerhöhung. Essen. Kerksieck 1928, 8-ka, str. 164.

Wirtschaftstheorie der Gegenwart. Herausgegeben von Hans Mayer in Verbindung mit Frank A. Fetter und Richard Reisch. Band IV Konjunkturen und Krisen. Internationaler Verkehr, Hauptprobleme der Finanzwissenschaft. Oekonomische Theorie der Sozialismus. Dargestellt von Edgar Allix, Attilio Cabiati, Edwin Cannan. Wien. Springer 1928, 8-ka, str. 375.

Strumilin S. H.: Oczerki sowieckoj ekonomiki. Moskwa. Gosizdat 1928, 8-ka, str. 498.

Dział II.

Historja gospodarstwa społecznego.

Rutkowski Jan: Podział dochodów w żupach ruskich za Zygmunta Augusta. Poznań 1927, Pozn. Tow. Przyj. Nauk, 8°, str. 156.

Jeśli pozwalam sobie jako ekonomista teoretyk wypowiedzieć się o pracy z zakresu historii gospodarczej, to nie dla oceny jej z punktu widzenia historycznego: nie jestem kompetentny w tym kierunku. Chodzi mi natomiast o stwierdzenie z gorącym zadowoleniem, że w naszej historii gospodarczej pojawiają się już takie prace, jak powyższa Rutkowskiego, które sobie za program stawiają współdziałanie z teorią i program ten umiejętnie urzeczywistniają. Bez kwestji, że metodyczne badanie faktów historycznych dla odtwarzania ich indywidualnego zabarwienia zaspokajają naszą ciekawość naukową i jest usprawiedliwione jako jedno z zadań historyka. Bez porównania jednak ważniejszym z punktu widzenia nauki jest dostarczenie dla teorii danej dziedziny przez historję tejże odpowiednio ugrupowanego już, opracowanego i umiejętnie zsyntetyzowanego materiału faktycznego, który rozszerza horyzonty konstrukcyj teoretycznych, uzupełniając ich materiałem obserwacyjnym, oparty na współczesności, oraz ich rozwiązania dedukcyjno-logiczne. Minęły czasy pretensyj historyzmu ekonomicznego do zastąpienia teorii historją gospodarczą. Przebrzmiały to hasła i w światowej literaturze zwalczone już w zupełności złudzenia. Trwałym jednak dorobkiem, pozostałym po tym prądzie, jest uznanie przez teorię konieczności oparcia swych pojęć i konstrukcyj nie tylko na abstrakcyjnych dedukcjach oraz niezbędności weryfikowania ich danymi nie tylko terażniejszości, lecz i przeszłości. Odwrotnie znów współdziałanie historii gospodarczej z teorią ekonomiki może

być w tych warunkach skutecznym, tylko w razie znajomości teorii, jej pojęć i zagadnień, przez historyka.

Praca Rutkowskiego świadomie stawia sobie za cel wykazanie na drobnym przykładzie żup ruskich, jak płodną jest dla badań historyczno-gospodarczych metoda syntetycznego ujęcia zagadnień z punktu widzenia teoretyczno-ekonomicznego. Tym punktem wyjścia, syntetyzującym całość zagadnienia ekonomiczno-społecznego, jest zdaniem Jego rozdział dochodu społecznego. Wykazuje, jak postawienie sobie za cel studjum tego zagadnienia zmusiło Go do uwzględnienia tak organizacji produkcji, handlu i stosunków skarbowych, jak wielkości dochodu i jego podziału między współdziałające warstwy i jednostki. W tym miejscu uczyniłbym jednak zastrzeżenie. Bez kwestji zagadnienie dochodu, społecznego jest przedmiotem ekonomiki, wskutek czego również musi być przedmiotem i historii stosunków gospodarczych. Dzięki takiemu nastawieniu swych badań Adam Smith zbudował system ekonomiki, uczynił ekonomikę nauką, gdyż zagadnienie dochodu społecznego, to kwestja jego wielkości (produkcja i wymiana), liczenia (wartość) i rozdziału (dystrybucja), co razem wzięte wyczerpuje przedmiot ekonomiki. Lecz Rutkowski jednostronnie, zdaje się, przenosi ciężar zagadnienia na rozdział dochodu, uważając go za jedynie istotny z punktu widzenia ekonomji społecznej. Tymczasem wszak również i wysokość dochodu jest zjawiskiem i zagadnieniem społecznym, nie tylko technicznym (prawo wielkości, wzgl. optimum produkcji i przedsiębiorstw!), warunkującym rozdział i tym ostatnim warunkowanym.

Podkreślić należy nadzwyczaj umiejętne używanie przez R-go pojęć i rozróżnień teoretycznych. Wystarczy, że zwrócę uwagę na trafne rozróżnienie w badanych zjawiskach przedsiębiorstw od zakładów, gdzie tak łatwo u historyka bez gruntownego opanowania teorii o pomieszanie pojęć. Podnieść też należy tendencję do zastępowania gdzie tylko można opisu cyfrowym i statystycznym ujęciem zjawisk, tak ważnym dla ekonomisty. Zastanowienia godną jest też niezmiernie umiejętna budowa pracy. Właściwy tekst obejmuje 76 stron i daje już przerobiony materiał oraz jego interpretację i oświetlenie. Drugie tyle obejmują przypiski i analiza surowego materiału, której tylko wyniki wchodzi do tekstu. Nadaje to pracy przejrzystość, ułatwia czytanie i korzystanie z niej. Podziw budzi olbrzymi nakład pracy, włożony w tak drobne zagadnienie dla

zademonstrowania na niem swej metodologii, uzasadnionej szerzej i bardzo ciekawie na innym miejscu („Zagadnienie syntezy w historii gospodarczej” i „Le problème de la synthèse dans l'histoire économique”). Miejmy nadzieję, że odnajdziemy jej liczne zastosowania w odniesieniu do obszerniejszych problemów w dalszych dziełach tak już w nauce polskiej zaśluzonego Autora oraz jego uczniów, że powstanie dzięki tej pracy cała szkoła naukowa w historii gospodarczej, której dorobek będzie posiadał pierwszorzędne znaczenie dla rozwoju ekonomiki. Prof. Edward Taylor (Poznań).

Bank Polski 1828—1928. Warszawa, nakł. Banku Polskiego, str. 195 + LXII. tb.

Jak wiadomo w 1828 r. Rząd Królestwa Polskiego założył Bank Polski, który przetrwał do końca 1855 r. Władze obecnego Banku Polskiego, założonego w 1924 r., uważając, że otwarcie tej nowej instytucji było jedynie wznowieniem działalności dawnego Banku Polskiego, przerwanej wypadkami losu, wydały „dla upamiętnienia stułetniego jubileuszu otwarcia” wymienioną w nagłówku publikację, Wprawdzie tego rodzaju „jubileusze” nie każdemu jednakowo trafiają do przekonania, jednakże każdy, zainteresowany w rozwoju nauki polskiej, musi się cieszyć, gdy instytucja gospodarcza postanawia poświęcić znaczniejszą kwotę pieniężną na wydanie publikacji naukowej.

Wspomniane wyżej wydawnictwo jest poświęcone historii ustroju pieniężnego i organizacji kredytowej w Polsce od okresu rozbiorów aż do r. 1928. Jest to praca zbiorowa: pierwsze rozdziały, a mianowicie „Pieniądz i kredyt w okresie rozbiorów” — „Stosunki pieniężne i kredytowe w latach 1795—1815”, oraz „Bank Polski 1828—1885” opracował Dr. T. J. Buczkowski, „Bankowość i kredyt na obszarze Rzeczypospolitej przed wojną światową”, oraz „Bank Polski 1924—1928” opracował Dr. H. Nowicki, autor krótkiego rozdziału o Polskiej Kasie Pożyczkowej nie został wymieniony.

Współpracownicy jubileuszowych wydawnictw zbiorowych znajdują się zazwyczaj w dość trudnym położeniu zarówno ze względu na narzucony im zgóry zakres opracowania, jak z powodu konieczności dotrzymania terminów, uniemożliwiających niekiedy gruntowniejsze opracowanie danego zagadnienia. Wymienieni autorzy, a zwłaszcza Dr. Buczkowski wyszli tu obroną ręką.

Jak wynika z przytoczonych wyżej tytułów rozdziałów, dzieje ustroju pieniężnego i kredytu na ziemiach polskich w podanym czasokresie nie zostały opracowane w całej rozciągłości. Szereg wielkich działów zastał całkowicie pominięty. Pominięto nie tylko stosunki zaboru austriackiego, oraz pruskiego (po 1815 r.), ale co ważniejsze pominięto organizację kredytową w Królestwie Polskim (poza Bankiem Polskim), chociaż organizacja ta pozostaje przecież w znacznie silniejszym związku z dziejami dawnego Banku Polskiego niż n. p. ustrój pieniężny lub organizacja kredytu włościańskiego za Stanisława Augusta.

Rozdziały opracowane przez Dr. Buczkowskiego oparte są w pierwszej linii na dość licznych pracach historyków stosunków gospodarczych. Zaczerpnięte z tych opracowań wiadomości rozszerzył autor własnymi badaniami archiwalnymi, opartymi głównie na aktach Archiwum Skarbowego oraz Archiwum Banku Polskiego, pewne szczegóły zostały zaczerpnięte z Archiwum Głównego. Omawiając projekty założenia Banku emisyjnego w dobie stanisławowskiej, zużytkował autor nieznaną dotychczas „Projekt na Bank Nacjonalny” znaleziony w papierach sejmowych z 1792 r. Marszałka Małachowskiego. Pewne nieznanne szczegóły zostały podane w ustępach o Ks. Warszawskim, w najszerzej jednak mierze materiał źródłowy został zużytkowany w rozdziale poświęconym dawnemu Bankowi Polskiemu. O banku tym istnieje, wydana w 1910 r., obszerna monografia pióra Radziszewskiego, która, chociaż przyczyniła się bardzo wydatnie do rozszerzenia naszych wiadomości o działalności omawianej instytucji, daleką jednak była od wyczerpującego wyzyskania odnoszącego się tu materiału źródłowego. Dr. Buczkowski w swoim opracowaniu wydobył szereg nowych wiadomości, odnoszących się zwłaszcza do emisyjnej działalności dawnego Banku Polskiego. Z punktu widzenia ściśle naukowego tu właśnie leży główna wartość omawianego wydawnictwa.

Rozdziały odnoszące się do stosunków bezpośrednio przedwojennych, wojennych i powojennych opracowane zostały prawie wyłącznie na podstawie ogólnie dostępnych publikacji.

Szata zewnętrzna omawianego wydawnictwa jest bardzo staranna i wytworna, a całe wydawnictwo wymagało niewątpliwie bardzo znacznych, jak na nasze stosunki, środków pieniężnych. Nasuwają się tu pewne wątpliwości, czy środki

te nie mogły być użytkowane w sposób racjonalniejszy. Wydawnictwo to, ze względu na swój poziom i cenę nie może liczyć na szersze rozprzestrzenienie się i jego rola w krzewieniu kultury myślenia gospodarczego w szerszych sferach będzie niewątpliwie skromna. Z drugiej strony, z punktu widzenia czysto naukowego wyniki w stosunku do nakładów są tu również bardzo skromne.

Dla postępu nauki byłoby znacznie korzystniejsze, gdyby pieniądze te zostały zużyte n. p. na gruntowną monografię tego lub innego zagadnienia, które w omawianej pracy z konieczności musiało być omówione jedynie pobieżnie. W związku z tem należałoby życzyć, aby instytucje gospodarcze, które z okazji jubileuszu, lub innego powodu decydują się na wyasygnowanie pewnej kwoty na cele naukowe zasięgały opinii ciał naukowych co do sposobu jej użytkowania. R.

Hoszowski Stanisław: Ceny we Lwowie w XVI i XVII wieku. Przedmowę napisał prof. Fr. Bujak. Badania z dziejów społecznych i gospodarczych. Zeszyt 4. Lwów 1928, str. VII + 328.

Każdy zajmujący się sprawami gospodarczymi wie doskonale, jak wielkie znaczenie dla zrozumienia niemal każdego procesu gospodarczego posiada znajomość wchodzących w grę cen. Ogromna liczba zagadnień z zakresu historii gospodarczej jest dotychczas niewyjaśnioną jedynie wskutek tego, że nie znamy dokładniej historii cen. Historja cen zajmowano się u nas oddawna, przeważnie jednak jedynie przygodnie i ubocznie. Różne monografie historyczne poszczególnych miejscowości (zwłaszcza miast) i terytoriów, oraz prace ściśle historyczno-gospodarcze zawierają dużo przyczynków z tego zakresu. Jest to jednak materiał porozrzucany i trudny wskutek tego do racjonalnego naukowego użytkowania. Prac historycznych, poświęconych specjalnie historii cen w Polsce prawie że niema. Jedyna większa rzecz z tego zakresu, znana książka Szelałowskiego (Pieniądz i przewrót cen w Polsce XVI i XVII wieku) ujmująca zagadnienie cen na bardzo szerokim tle gospodarczym i ogólnohistorycznym, opiera się, jeśli chodzi o same ceny, na bardzo skąpym materiale faktycznym.

Wymieniona w nagłówku praca Hoszowskiego jest pierwszą w literaturze polskiej, na szerszą zakrojoną skalę, monografią z dziedziny historii cen. Zakres tej monografji jest

dość ciasny: uwzględniono ceny w jednym tylko mieście w przeciągu dwu stuleci. W tych jednak granicach dał nam autor bardzo bogaty materiał faktyczny.

Do pracy swej zabrał się autor po zaznajomieniu się z teoretyczną stroną problemu i z metodologią statystyki cen stosowaną przy badaniach dzisiejszych biur statystycznych. Tu leży źródło metody reprezentatywnej, zastosowanej przez autora. Konieczność zastosowywania tej metody przy badaniach nad cenami bieżącymi jest oczywistą i przez nikogo nie kwestjonowaną. Inna jest jednak sprawa z zastosowywaniem tej metody przy badaniach historycznych. Można się zgodzić z jej zastosowaniem przy pierwszych pracach z tego zakresu, gdy chodzi o możliwie szybkie zdobycie zorientowania się w stosunkach. Nie może jednak ulegać wątpliwości, że badania te nie będą mogły uchodzić za zakończone dopóki cały wchodzący w grę materiał nie zostanie opracowany. Uwzględnienie wszelkich cen o jakich źródła przechowały nam wiadomości jest jeszcze z tego powodu konieczne, że historia cen jest bardzo ważnym pomocniczym środkiem przy rekonstrukcji wszelkiego rachunku zysków i strat, oraz bilansów majątkowych, będących główną podstawą przy badaniach nad podziałem dochodu i majątku społecznego.

Konieczność uzupełnienia badań autora nie zmniejsza oczywiście w niczem wartości tego, co już zostało zrobione. Kilkadziesiąt tablic, w których systematycznie i przejrzysto ugrupowano ogromną liczbę notatek, odnoszących się do cen lwowskich XVI i XVII wieku, pozostanie trwałym dorobkiem przewyższającym znacznie swą wartością dotychczasowe skromne przyczynki z tego zakresu. Pierwsza tablica poświęcona jest kursowi w groszach dukata i talara, a następujących kilkadziesiąt cenom różnych produktów gospodarstwa wiejskiego i przemysłu. Najdokładniej mogły być opracowane ceny owsa, przy których uwzględniono wahania kwartalne, podczas gdy przy pozostałych ograniczono się do przeciętnych rocznych. Osobno podano płace funkcjonariuszy miejskich i niektórych rzemieślników, oraz czynsze od kapitałów, z folwarków, przedsiębiorstw i sklepów miejskich. Dalej idą tablice przeciętnych cen i płac w okresach dziesięcioletnich i obliczenia indeksowe, a wreszcie diagramy. Z dużym uznaniem i uczuciem wdzięczności dla autora należy tu podkreślić,

że autor nie cofnął się przed ogromną i czysto mechaniczną pracą niezbędną przy zestawianiu tych tablic.

Zupełnie słusznie (na str. 23) rozróżnia autor ceny różnego charakteru, mniej jednak szczęśliwym jest rozróżnianie cen kupna od cen sprzedaży. Podział ten da się wprawdzie przeprowadzić w obrębie cen notowanych w jednej księdze rachunkowej, nie posiada jednak i tu żadnego istotnego znaczenia, a przy zużytkowaniu większej liczby ksiąg nie da się oczywiście utrzymać.

W badaniach swoich oparł się autor głównie na rachunkach miejskich, znacznie mniejsze znaczenie posiadają zużytkowane przez autora rachunki szpitalne i kupieckie. Zupełnie słusznie ujmuje autor historję cen jako historję cen faktycznych i nie mniej słusznie taksy cen ujmuje w odrębnych tablicach. Taksom cen poświęca też autor osobny rozdział w części źródłowo-metodycznej. Omawiając stosunek cen ustanawianych w taksach do cen faktycznych, stwierdza autor bardzo charakterystyczny fakt, że w pewnych latach cena chleba żytniego była tak nisko ustalona, że piekarz zamiast zysku na wypieku, musiałby, gdyby się trzymał taksy, ponieść pewną stratę. Trudno się jednak zgodzić z uogólnieniem tego w zdaniu (str. 33) „że taksy nie mogły być faktycznie wykonywane”.

Ceny faktyczne mogły być zestawione z cenami normowanymi przez taksy tylko przy winie i miodzie, przyczem okazało się że na 44 pozycjach, tylko w 11 wypadkach (25%) istnieje zgodność cen faktycznych z ustalonymi normami. Procent ten nie wyjaśnia nam jednak o ile ceny taryfowe były faktycznie przekraczane. Na podstawie danych przytoczonych przez autora, można obliczyć, że ceny faktyczne wynosiły przy winie 128%, a przy miodzie 122% cen taryfowych. Jeżeli chodzi o sam fakt wyższości cen faktycznych w stosunku do taryfowych, to przypuszczenie autora, że wspomniane wyżej dane, odnoszące się do wina i miodu można uogólnić na inne towary, jest zupełnie prawdopodobne. Nie mniej jednak ważnym obok tego ogólnikowego skonstatowania, jest wyjaśnienie o wiele ceny faktyczne różniły się od cen taryfowych? Tu zaś należy przypuszczać, że przy różnych towarach w różnych czasach i w różnych środowiskach stosunek ten przedstawiał się rozmaicie. Należy więc w dalszym ciągu pilnie szukać w materiale źródłowym danych, któreby pozwoliły wyjaśnić tę kwestję.

Samo skonstatowanie niezgodności cen taryfowych i faktycznych nie przesądza jeszcze realnego gospodarczego znaczenia polityki taks. Tą niesłychanie ważną sprawą autor bliżej się nie zajmuje. Ponieważ wszystkie sprawy odnoszące się do taks omówił autor w części źródłowo-metodycznej, a omawiając w części historycznej czynniki kształtowania się cen, nie powraca już do taks, można przypuszczać, że nie przyznaje on im żadnego realnego wpływu na ukształtowanie się cen. Sprawa ta nie jest tak prostą, jakby się to na pierwszy rzut oka wydawało. Z samego faktu, że w większości wypadków ceny ustalane w taksach faktycznie były przekraczane, nie wynika jeszcze, aby nie miały one żadnego wpływu na kształtowanie się cen. Wyjaśnienie *tego* skomplikowanego zagadnienia na tak skąpym materiale, jakim dysponował autor, jest oczywiście niemożliwe. Można mieć jednak nadzieję, że, gdy analogiczne badania obejmą i inne miasta i gdy w zakres badań wciągnięty zostanie wiek XVIII-ty, to będzie można wyjaśnić w jakiej mierze polityka taks w Polsce wpływała na rozwój stosunków faktycznych. Na razie przypuszczenie o istnieniu takiego wpływu musi się opierać na faktie, że w niektórych środowiskach działalność ustawodawcza w zakresie normowania cen była tak regularną i tak wszechstronną, a trwała przez tak długi przeciąg czasu, że trudno przypuścić, aby odnośne czynniki nie zorientowały się co do bezskuteczności swej działalności, gdyby ta działalność była rzeczywiście zupełnie bezskuteczna.

Najważniejsze wyniki cyfrowe swych dochodzeń zebrał autor w tab. 73, poświęconej obliczeniom indeksowym. Najciekawszą jest tu kolumna indeksu siły kupna płacy, która pod koniec wieku XVII-go spada nieco niżej 1/3 stanu z pierwszej ćwierci XVI-go wieku. Jest to spadek znacznie silniejszy od obliczonego przez Wiebego dla Alzacji i Anglii. Idąc za Wiebem, tłumaczy to autor przede wszystkim rozwojem ustroju kapitalistycznego, którego pewne przejawy skonstatował na gruncie lwowskim. Wyjaśnienie to nasuwa bardzo poważne wątpliwości. Przejawy kapitalizmu w Polsce w XVI i XVII-m wieku, w porównaniu ze stosunkami zachodnio-europejskimi są tak skromne, że absolutnie nie można przypuszczać, aby choć w przybliżeniu mogły mieć ten sam wpływ na kształtowanie się siły kupna płac. co na Zachodzie, a tymczasem w Polsce spadek tego indeksu jest silniejszy, niż w obu cytowanych przez autora krajach zachodnio-europejskich (32 wo-

bec 45 i 47). Jedną z przyczyn spadku cen w Polsce był niewątpliwie kapitalizm, ale nie zaledwie kiełkujący kapitalizm polski, lecz kapitalizm zachodnio-europejski, który, dzięki polskiej liberalnej polityce handlowej, obniżał ceny wytworów przemysłowych w stosunku do cen produktów rolnych, przez co, wobec niższości technicznej naszego przemysłu, obniżały się zarobki rzemieślników i płace robocze ludności miejskiej. Nasuwa się tu przypuszczenie, że w tym samym kierunku oddziaływała polityka taks cen. Nie ulega w każdym razie wątpliwości, że taki był jej cel.

Na zakończenie musimy tu nadmienić, że tablice statystyczne i dżagramy obok nagłówków polskich zawierają ich tłumaczenie francuskie, a na końcu książki pomieszczono jej francuskie streszczenie. Umożliwia to korzystanie z wyników badań autora przez uczonych nie znających języka polskiego. Nie można się jednak łudzić, aby na tej drodze wyniki badań Hoszowskiego weszły do ogólnie-europejskiego dorobku naukowego, na co niewątpliwie zasługują. Byłoby rzeczą bardzo pożądaną, aby autor, ewentualnie po skończeniu swoich badań nad cenami lwowskimi XVIII-go wieku i ewentualnie po ukazaniu się innych analogicznych prac, zdobył się na ogłoszenie w jakim czasopiśmie zachodnio-europejskim artykułu poświęconego rozwojowi cen w Polsce w czasach nowożytnych. Jest to bowiem stosunkowo najprostsza i najpewniejsza droga zaznajamiania nauki światowej z dorobkiem badań naszych uczonych. J. R u t k o w s k i (Poznań)

Grodek Andrzej: Pieniądze papierowe podczas Insurekcji 1794 roku. Warszawa, Odbitka z Rocznika Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie, 1927.

Praca ta, oparta na materiałach archiwów warszawskich, przedstawia dzieje inflacji Kościuszkowskiej, spowodowanej „nieuchronnymi i nagłymi Rzeczypospolitej potrzebami”, która wówczas walczyła ostatnim wysiłkiem zbrojnym o swą niepodległość. Stworzony w czasie Insurekcji pieniądz papierowy był urzeczywistnieniem licznych pomysłów, jakie w tym kierunku przejawiały się w czasie Wielkiego Sejmu. Sama koncepcja, w tej formie, w jakiej ją wcielono w czyn, wzięta była z projektu Ks. Ossowskiego, szukającego w r. 1788 na tej drodze środków na stworzenie stutysięcznej armji. Podstawą wydrukowania tej monety było ogłoszone dnia 8 czerwca 1794 r. przez Radę Najwyższą Narodową „Usta-

nowienie Dyrekcji biletów krajowych". Ustawa ta, zapowiadająca wydrukowanie pieniędzy papierowych na sumę 60 000 000 zł, zwróciła zbyt wielką uwagę na interes Skarbu, a nie stworzyła dostatecznych podstaw do zdobycia zaufania szerokiego ogółu dla biletów. Sądono, że wystarcza ustawowe zrównanie ich z monetą metalową, tudzież przyrzeczenie przyszłej wymiany i zahipotekowanie ich na dobrach państwowych, by ogół chętnie bilety te przyjmował. Nie przyznano im przytem prawa nieograniczonego zaspakajania zobowiązań wobec państwa.

Celem zaspokojenia nagłych potrzeb, wydano, zanim jeszcze ukazały się bilety skarbowe, t. zw. zaręczenia skarbowe, ażeby je później zamienić na bilety. Do rządu papierowych znaków pieniężnych Insurekcji należały wreszcie t. zw. müntzctele. Był to rodzaj zobowiązania mennicy, która, potwierdzając odbiór pewnej ilości metalu szlachetnego, zobowiązywała się w określonym terminie wypłacić zań sumę, stanowiącą odpowiednią równowartość.

Instytucją emisyjną była Dyrekcja Biletów Krajowych. Największą rolę odgrywał w niej Andrzej Kapostas, znany bankier i kupiec warszawski, orjentujący się dobrze w zasadach ekonomji i bankowości. Podobnie, jak Rada Najwyższa w swej ustawie z 8 czerwca 1794 r., tak też i Dyrekcja niedostatecznie zwracała uwagę na sprawę kursu emitowanych monet papierowych, bacząc raczej pilnie na to, by zapobiec fałszerstwu biletów. 23 października t. r. została Dyrekcja zastąpiona przez Inspekcję Biletów Skarbowych o innym składzie.

Pieniądze papierowe ukazały się prawdopodobnie 16 sierpnia. Od chwili tej zaczęto odczuwać brak monety drobnej i przystąpiono na specjalne życzenie Kościuszki do wydrukowania biletów zdawkowych. W krótkim, niespełna trzymiesięcznym okresie swego istnienia były bilety otoczone zupełną nieufnością, albo też, w chwilach szczęśliwszych, zyskiwały w oczach ludności na wartości, która jednak w najlepszych nawet razach nie dorównywała kursowi monet metalowych. Przyczyny nieufności spoczywały w sytuacji, na którą składały się niepowodzenia orężne, brak żywności, drożyzna i t. d. Skarb do 6 października przyjmował bilety tylko w połowie swych należności, sam wszystko płacił asygnatami. Jedyłą korzyścią dla posiadaczy biletów była możliwość spłaty nimi wierzycieli. W miarę wzrostu emisji i niepowodzeń orężnych zmierzało także powodzenie biletów skarbo-

wych ku schyłkowi. Wraz z upadkiem Pragi przestały one wogóle być środkiem płatniczym.

Ogółem wydrukowano biletów w czasie Insurekcji za 10 883 751 zł t. j. 14% ustawowo przewidzianej wielkości emisji. Sumę tę całkowicie wydano z kas państwowych. Część jej wróciła do kas państwowych po upadku Warszawy w formie należności na rzecz rządu. W rękach ludności pozostało około 7 milionów. Była to ofiara poniesiona przez społeczeństwo na rzecz rządu rewolucyjnego. Poszkodowanym było głównie mieszczaństwo warszawskie, w którego rękach znajdowało się około 60% wszystkich asygnat, i ono też przede wszystkim znalazło się w ciężkiej sytuacji po zupełnej devaluacji biletów. Marjan Kniat (Poznań).

Tomaneck Ludwik: Ignacy Łukasiewicz, twórca przemysłu naftowego w Polsce, wielki inicjator, wielki jałmużnik. W. 75-tą rocznicę zapalenia pierwszej lampy naftowej. Miejsce Piastowe. Nakł. Komitetu uczczenia pamięci Ignacego Łukasiewicza w Krośnie, 1928, 8-ka, str. 124 z tabl.

Dewey Davis Rich.: Financial history of the United States. 10 edition. New York. Longmans 1928, 8-ka, str. 619 (American citizen series).

Aus Leipzigs Handels- und Verkehrsgeschichte. Herausgegeben von der Bezirksverwaltung Leipzig des Deutschen Verkehrsbundes. Berlin. Velagsanstalt „Courier“ 1928, str. 160.

Corti Egon Caesar Conti: Das Haus Rothschild. Leipzig. Insel-Verlag tom 2-gi, 1928, str. 511.

Jecht Horst: Wirtschaftsgeschichte und Wirtschaftstheorie. Tübingen. Mohr 1928. 8-ka, str. 44 (Recht und Staat in Geschichte und Gegenwart 60).

Raths Robert Ernst: Der Weichselhandel im XVI Jahrhundert. Inaug-Diss. Marburg 1927, 8-ka, str. 103 z 6 tabl.

Siereking Heinrich: Grundzüge der neueren Wirtschaftsgeschichte vom 17 Jahrhundert bis zur Gegenwart. 5 verbesserte Auflage. Leipzig. B. G. Teubner 1928, str. IV + 127 (Grundriss der Geschichtswissenschaft 2, 2).

Smith Henry J.: John Pierpont Morgan, der Weltbankier. Die Geschichte seines Hauses. Dresden. Reissner 1928, 8-ka, str. 310.

Liaszczenko P. J. Istorija ruskago narodnago chozajstwa. Moskwa. Gosizdat 1927, str. 518.

Dział III.

Polityka agrarna, rolnictwo, leśnictwo, myśliwstwo.

- Biegeleisen Leon Władysław. Polityka aprowizacyjna Czechosłowacji. Studium z zakresu interwencjonizmu gospodarczego. Warszawa. Wyd. Towarzystwa Polityki i Administracji Gospodarczej (1928), 8-ka, str. XV + 320.
- Bocheński Marjan: Stan gorzelnictwa rolniczego w Polsce. Warszawa 1928, 4-ka, str. VI + 122.
- Konderski Wacław: Problem sfinansowania reformy rolnej. Warszawa. Nakł. Tow. Ekonomicznego w Krakowie 1928, 8-ka, str. 68 (Wydawnictwa Towarzystwa Ekonomicznego w Krakowie, t. XXXII).
- Laur Ernest: Ekonomia rolnicza ze szczególnem uwzględnieniem organizacji i zarządu gospodarstw włościańskich. Według VII wyd. niemieckiego przełożył i do potrzeb rolników polskich dostosował Witold Staniewicz. Warszawa. Nakł. K. S. Jakubowskiego 1928, 8-ka, str. XII + 391.
- Miklaszewski Jan: Lasy i leśnictwo w Polsce. Tom I. Warszawa. Nakł. Związku Zawod. Leśników w Rz. P. 1928, 8-ka, str. 629 z tabl.
- Rose Adam: Możliwości naprawy polskiego ustroju rolnego zapomocą ustawodawstwa agrarnego. Warszawa. Nakł. tyg. „Przemysł i Handel 1929, 8-ka, str. 12 (Odb. z tyg. „Przemysł i Handel”).
- Staniewicz Witold: Przebudowa ustroju rolnego w Polsce. Przemówienie na Radzie Głównej Naprawy Ustroju Rolnego w Warszawie 31. I. 1928. Warszawa. Nakł. Ministerstwa Reform Rolnych 1928, 8-ka, str. 78.

Czasopisma: Antoniewicz St.: Gospodarka drobnych warsztatów rolnych (Przemysł i Handel, zeszyt 45. 1928). — B. W.: Wyniki zesztorocznych zbiorów a bilans handlowy Estonji (Przemysł i Handel, zeszyt 1. 1929). — Tenże: Bilans pasz i jego skutki w zakresie hodowli i bilansu handlowego (Przemysł i Handel, zeszyt 49. 1928). — Tenże: Charakterystyka rolnictwa polskiego w publikacji niemieckiej (Przemysł i Handel, zeszyt 44. 1928). — Tenże: Rozwój produkcji rolnej w pierwszym dziesięcioleciu w Austrii (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1928). — Charles S. Dewey: Kredyt zastawowy w rolnictwie (Rolnictwo, Tom I. zeszyt 1. 1928). — Dresler V.: Dzisiejszy stan przemysłu rolnego Czechosłowacji (Rolnik Ekonomista Nr. 2. 1929). — Epsztejn L.: Podniesienie wytwórczości rolnej (Gazeta Rolnicza Nr. 44—45. 1928). — Fudakowski K.: Rola organizacji społeczno-rolniczych w podniesieniu wytwórczości rolnej (Gazeta Rolnicza 44—45. 1928). — Głuszczyk J.: Co robią państwa europejskie dla korzystniejszego spieniężenia wytworów rolnych (Gazeta Rolnicza Nr. 44—45. 1928). — Gościcki J.: Import zboża niemieckiego (Gazeta Rolnicza Nr. 47.

1928). — Tenże: Rynek zbożowy w Polsce w bieżącym roku gospodarczym (Rolnik Ekonomista Nr. 2. 1929). — Grabowski M.: Rozwój polskiego rolnictwa w latach powojennych w świetle danych Głównego Urzędu Statystycznego (Gazeta Rolnicza Nr. 44—45. 1928). — Tenże: Z bieżących zagadnień gospodarczych (Gazeta Rolnicza Nr. 47. 1928). — Hoyer W.: Standaryzacja wywozu produktów rolnych (Gazeta Rolnicza Nr. 42. 1928). — I. L.: Program podniesienia produkcji rolnej (Gazeta Rolnicza Nr. 44—45. 1928). — I. S. Reorganizacja administracji rolnej (Przemysł i Handel, zeszyt 1. 1929). — Iwanka A. K.: Rząd a rolnictwo (Gazeta Rolnicza 44—45. 1928). Iwański A.: Przetwórstwo owocowe warzywnicze w Polsce (Przemysł i Handel, zeszyt 47. 1928). — K. W.: IX Zebranie ogólne Międzynarodowego Instytutu Rolnictwa w Rzymie (Przemysł i Handel, zeszyt 49. 1928). — Kasiński K.: Dziesięć lat pracy władz ziemskich nad przebudową ustroju rolnego (Rolnictwo Tom I. zeszyt II. 1928). — Kastory W.: Możliwość rozszerzenia uprawy pszenicy jarej (Gazeta Rolnicza Nr. 44—45. 1928). Kotowski F. Dr. Prof.: Pierwszy ogólnokrajowy konkurs ziemniaków (Gazeta Rolnicza Nr. 44—45. 1928). — Tenże: Nasze zakłady doświadczalno-rolnicze a potrzeby rolnictwa (Gazeta Rolnicza Nr. 48. 1928). — Laur E.: Monopol zbożowy w Szwajcarii (Rolnictwo Tom I. zeszyt II. 1928). — Lec-Zapartowicz I.: Uprawa tytoniu w Polsce i możliwość jej rozwoju (Przemysł i Handel, zeszyt 47. 1928). — Lityński M. Inż.: Uwagi na temat konkursu na pracę o organizacji doświadczalnictwa małopolskich (Gazeta Rolnicza Nr. 43. 1928). — Ł. St. Inż.: Użycie azotniaku w Polsce w województwach środkowych (Gazeta Rolnicza Nr. 49. 1928). — Łabendziński Dr.: Surofosfat (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1928). — Łuszczkiewicz J. Inż.: O kierunki w hodowli zwierząt gospodarskich (Gazeta Rolnicza Nr. 48. 1928). — M. St. Inż.: Konferencja w sprawie ustalenia metod pracy nad podniesieniem produkcji rolnej (Przemysł i Handel, zeszyt 43. 1928). — Mederski K.: Wzorowe bryndzarnie na polskim podgórzu (Przemysł i Handel, zeszyt 49. 1928). — Miklaszewski St.: Praca rolnicza a samorządy (Gazeta Rolnicza Nr. 44—45. 1928). — Mierzejewski I. Inż.: Wycieczki rolnicze (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1928). — Mierczyński St. Inż.: W sprawie wzmocnienia produkcji i uregulowania zbytu lnu (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1928). — Morstin A. Dr.: Wspólny front dla podniesienia produkcji pszenicy (Gazeta Rolnicza Nr. 44—45. 1928). — Tenże.: Zagadnienie podniesienia produkcji rolniczej w Polsce (Gazeta Rolnicza Nr. 3. 1929). — Maylert W.: Gospodarcze znaczenie silosów (Gazeta Rolnicza Nr. 43. 1928). — Nowakowski S. Inż.: O stratach jakie ponosi gospodarstwo społeczne przez nieumiejętne przechowanie nawozu stajennego (Rolnik Ekonomista, Nr. 2. 1929). — Paygert K. Dr.: Z powodu obecnej akcji zmierzającej do podniesienia rolnictwa (Rolnik Ekonomista Nr. 21, 1928). — Popławski A.: Sprawy rolnicze na terenie Ligi Narodów (Rolnictwo

Tom I, zeszyt II. 1928). — Prawocheński R. Prof.: Metody organizacji hodowli i pracy nad jej podniesieniem (Gazeta Rolnicza Nr. 44—45. 1928). — Radomyski J.: Organizacja pracy nad rozwojem rolnictwa w Polsce (Rolnik Ekonomista Nr. 1. 1929). — Rose A. Dr.: Możliwości naprawy polskiego ustroju rolnego zapomocą ustawodawstwa agrarnego (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1928). — Tenże: Rolnictwo w 1928 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 1. 1929). Rościszewski St.: Rozwój hodowli a ceny zboża (Przemysł i Handel, zeszyt 43. 1928). — Tenże: Rolnictwo w Niemczech (Rolnictwo Tom I, zeszyt I i II. 1928). — Sako-wicz L: Warunki i stosunki produkcji rolniczej w Czechosłowacji (Rolnic-two Tom I, zeszyt II. 1928). — Tenże: Państwowe majątki rolne w Polsce (Przemysł i Handel, zeszyt 4. 1929). — Śląski J.: Organizacja gospodarstw po przesileniu w rolnictwie (Gazeta Rolnicza Nr. 48. 1928). — Silfer-hjelm W.: Hodowla bydła w Szwecji (Gazeta Rolnicza Nr. 50. 1928). — Staniewicz W.: Reforma rolna a wytwórczość rolnicza (Rolnictwo Tom I, zeszyt I. 1928). — Stecki K.: Doświadczenia z nawożeniem fosforem na borowinie (Gazeta Rolnicza Nr. 42. 1928). — Swieżyński R.: Oświa-ta rolnicza w Danji (Poradnik Gospodarski Nr. 2. 1929). — Turczyño-wicz S.: Z zagadnień polityki meljoracyjnej w Polsce (Rolnictwo Tom I, zeszyt II. 1928). — Wakar Wł.: Polski eksport rolniczy do Francji (Rol-nik Ekonomista Nr. 24. 1928). — Tenże: Budżety rolne samorządu po-wiatowego (Rolnik Ekonomista Nr. 21. 1928). — Włodek J. Dr. Prof.: Metody, dotychczasowe wyniki i program pracy nad podniesieniem gospodarstwa górskiego w województwie Krakowskim (Gazeta Rolnicza Nr. 44—45. 1928). — Akcja samorządów województwa Tarnopolskiego dla pod-niesienia kultury rolnej (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1928). — Kredyty pod rejestrowy zastaw rolniczy na zboże (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1928). — Memorjał Związku Polskich Organizacji Rolniczych w sprawie rewizji umo-wy handlowej z Francją, przedstawiony Ministrom Rolnictwa oraz Przemysłu i Handlu (Rolnik Ekonomista Nr. 23. 1928). —

A z z i Girolamo: Le climat du blé dans le monde. Les bases écologiques de la culture mondiale du blé. (Conférence de l'Agriculture. Rome 25 avril 1927). Roma 1927, 8-ka, str. VII + 1161.

B e r c a r u Valerin. La réforme agraire en Roumanie. Paris. Gamber 1928, 8-ka, str. 95.

C h a p p e l l u François: Précis de transport de produits agricoles. Priface de Louis Bonnefon—Craponne. Edition du Congrès international des fruits et primeurs. Nancy. Berger-Leorault 1928, 8-ka, str. 297.

D o u a r c h e Léon: Le vin de France. Son exportation sur les marchés étrangers et aux colonies. Préface de Maurice Sarraut. Agen 1927, 8-ka, str. 93.

- J u v a r a D.: Le problème du crédit agricole en Roumanie. Préface de Edgar Allix .Paris. Librairie de jurisprudence ancienne et moderne 1928, 8-ka, str. 283.
- N é n o f f Sabi: Les tables d'origine bulgare (Au point de rue commercial et technique). Sofia. Staikoff 1928, 8-ka, str. 94 (Bulletin des Chambres bulgares de commerce et d'industrie. Supplement).
- W a u t e r s Arthur: La réforme agraire en Europe. Bruxelles. Eglantine 1928, 8-ka, str. 296 (Etudes politiques et sociales 10).
- C a m e r o n James: The development of government forest control in the United States. Baltimore. Hopkins 1928, 8-ka, str. 479 (Institut for Government research. Studies in administration).
- H o h m a n Elmo Paul: The American whalman. A study of life and labor in the whaling industry. New York. Longmans 1928, 8-ka, str. 369.
- B l u m e n t h a l Hermann: Die Berliner Produktenbörse unter besonderer Berücksichtigung des Getreidehandels. Leipzig. Noske 1928, 8-ka, str. VII + 97 (Abhandlungen aus dem Staatswissenschaftlichen Seminar der Universität Erlangen 6).
- J a c o b s Hans: Die internationale Zuckerkonvention. Berlin. Ebering 1928, 8-ka, str. VIII + 141 (Rechtswissenschaftliche Studien 39).
- J a h r b u c h für Bodenkredit. Aufsätze und statistische Darstellungen über alle Zweige des langfristlichen Real- und Kommunalkredits und verwandter Gebiete. Herausgegeben von Fritz Schulte. Band I. Berlin. Vahlen 1928, 8-ka, str. XVII + 748.
- S c h m i d t H.: Fünfundzwanzig Jahre Landwirtschaft in der Kaschubei. Danzig 1928, 8-ka, str. 31.

Dział IV.

Górnictwo, przemysł, rzemiosło.

Sprawozdanie Komisji Ankietowej, tom II, Cegła. Nakładem Prezydjum R. M., Warszawa, 1928 r. str. 54.

Jest to pierwsze tego rodzaju badanie nad stanem naszego cegielnictwa, które ze względu na wielką rolę, jaką cegła odgrywa w budownictwie, zasługuje na szczególną uwagę i to tem bardziej, że ruch budowlany w Polsce z roku na rok będzie silnie wzrastał. Jednak cegła jest podstawowym materiałem budowlanym tylko w zachodniej połowie naszego państwa, jak o tem świadczy ciekawa tabelka, zestawiona przez Komisję:

Stosunek domów murowanych do ogółu domów w % % :

	w miastach	po wsiach
Dzielnica Zachodnia	98%	80 %
Warszawa	78%	—
Wojew. Warszawskie, Łódzkie, Kieleckie	60%	17 %
Wojew. Lubelskie i Białostockie	26%	4,2%
Małopolska Zachodnia	48%	7,5%
Małopolska Wschodnia	30%	4 %
Wojew. Wołyńskie	15%	3 %
Wojew. Wileńskie, Poleskie i Nowogrodzkie	13%	0,6%

Nietylko więc Kresy Wschodnie, ale nawet także Lubelskie mają przewagę domów drewnianych w miastach. Tej okoliczności nie uwzględniła nasza ustawa o rozbudowie miast, w myśl której kredyty budowlane przyznawane są na domy drewniane tylko w wysokości 30% (gdy na murowane—80%). Jest to oczywiście upośledzeniem Województw Wschodnich, czego niestety komisja nie zaznacza. Techniczny stan cegielń jest wysoki w byłej dzielnicy pruskiej oraz Małopolsce Zachodniej, gdy w województwach centralnych pracuje się jeszcze często archaicznymi metodami.

Od 1 stycznia 1928 obowiązuje jednolity rozmiar cegły dla wszystkich dzielnic, gdy do tego czasu były 3 różne wielkości, co oczywiście powodowało trudności w zaopatrywaniu w cegłę jednej dzielnicy przez drugą. Komisja ma zupełną rację, gdy żąda ustawowej (albo prywatnej) normalizacji wymiarów dachówek i sączków drenarskich. Wymiana towarowa między byłymi dzielnicami jest już zbyt intensywna, aby taki stan mógł nadal trwać.

Nie możemy się zgodzić z wnioskami komisji, że województwa Warszawskie i Łódzkie mają dostateczną ilość cegielń. Przeczy temu doświadczenie zeszłoroczne, gdy do Łodzi i Warszawy dowożono cegłę z Kalisza, a nawet województwa Poznańskiego; jeszcze większe braki ujawniły się w produkcji sączków, które również trzeba było w wielkich ilościach sprowadzać z województw zachodnich.

Omawiając obciążenia podatkowe, komisja wskazuje na multiplikację podatku obrotowego, co oczywiście podraża kosztą budowy; niestety komisja nie zdobyła się na to, aby żądać jego zmniejszenia.

W dziedzinie taryfowej komisja żąda obniżenia stawek;

jednak z wysuwaniem takich wniosków należy być ostrożniejszym, gdyż przy dzisiejszych stawkach kolej i tak już prawdopodobnie dokłada; taki stan na dłuższą metę utrzymać się nie da, a narazie utrudni powstawanie cegielni tam, gdzie jest ich za mało.

Nie można się zgodzić z wnioskiem komisji, ażeby samorządy budowały cegielnie miejskie, a państwo — żeby przejęło we własny zarząd swoje cegielnie (dotychczas wydzierżawiane). Są to mrzonki utopistów, kosztowne dla społeczeństwa. Przeciwnie, należy dążyć do wywłaszczenia (za odškodowaniem) państwa i gmin na rzecz osób prywatnych.

Jerzy Schimmel (Poznań).

Sprawozdanie Komisji Ankietowej tom III.
Cement. Nakładem Prezydium R. M., Warszawa 1928 r.
str. 62.

Niewielkie to dzieło ujmuje w sposób przejrzysty najważniejsze zjawiska z dziedziny przemysłu cementowego w Polsce i jako źródło informacyjne może oddać znaczne usługi. Badania obejmujące tylko 1925, 1926 i częściowo 1927 r.; szkoda, że nie uwzględniono również roku 1924, t. j. początku okresu o stabilizowanej walucie.

Przemysł cementowy jest obecnie skartelizowany (wspólne biuro sprzedaży), co osiągnięto po dzięki walce konkurencyjnej między dwiema grupami cementowni, podczas której ceny obniżono chwilowo do połowy kosztów produkcji. „Pod względem wyposażenia technicznego cementownictwo nasze stoi na dość wysokim poziomie... stan rentowności przemysłu cementowego w r. 1925 był niepomysłny; 2 tylko zakłady osiągnęły zyski po pokryciu rezerw amortyzacyjnych; pozostałe pracowały bądź z zyskiem, nie pozwalającym na pokrycie pełnej amortyzacji, bądź też ze stratami. Jeszcze mniej pomysłnym był stan rentowności w roku 1926: tylko 1 cementownia wykazała zysk...” straty z roku 26 można łatwo wytłumaczyć ostrą walką konkurencyjną przed utworzeniem kartelu. Co do przyczyny strat względnie nierentowności w r. 1925 komisja nie daje nam, niestety, żadnych wyjaśnień. Podziwu godna jest jednak staranność, z jaką komisja unika ujawnienia w swych tabelach i zestawieniach statystycznych wysokości podatków, opłaconych przez cementownie. W całej broszurce niema o podatkach ani jednego słowa, jak gdyby ich nie było. A wiadomo przecież, że stanowią one bar-

dzo i to bardzo poważną pozycję w wydatkach każdego zakładu przemysłowego. Figurują również w bilansach, albo księgach handlowych, tak że wyzyskanie ich nie sprawiłoby członkom komisji znacznego kłopotu. Dla wnikliwego czytelnika rodzi się w ten sposób podejrzenie, że ów brak możliwości odpisywania na amortyzację musiał być spowodowany przeciążeniem podatkowym (majątkowy i obrotowy) i to tem bardziej, że wypłacane procenty w roku 1925 w sumie 1,8 miliona złotych nie „wypełniają rozpiętości między sumę zysków brutto, a sumą, potrzebną na amortyzację i oprocentowanie kapitału własnego” (str. 57). Nie mając podstaw cyfrowych pod ręką, nie możemy snuć domysłów, jak wielkie były spustoszenia w kapitałach, wyrządzone przez podatek majątkowy (i obrotowy), jednak z naciskiem należy podkreślić, że takie neglizowanie dzisiejszych wygórowanych podatków w kosztach produkcji świadczy albo o rozbijającej naiwności, albo o celowym przemilczeniu.

We wnioskach znajdujemy apel do „wywierania wpływu na uregulowanie cen” przez udzielanie kredytu oraz przez „właściwą politykę gospodarczą Rządu”. O zdolności kredytowej sędzi się według różnych kryteriów tylko nie według cen sprzedaży.

Jaka polityka Rządu ma być „właściwą”, to jest niestety, tajemnicą komisji. Sądząc jednak z umotywowania tego wniosku (str. 62), ma się wrażenie, że komisja jest opanowana jakimś lękiem przed śrubowaniem cen przez kartel oraz ograniczaniem produkcji poniżej zapotrzebowania. Wynika stąd założenie, że jedynym środkiem zwiększenia dochodu dla danego monopolu jest tylko podniesienie cen. Na uspokojenie komisji możemy jej zakomunikować, że często niższenie ceny i wzrost spożycia mogą dać większe dochody i że polityka monopoli często w tym kierunku zdąża.

Jerzy Schimmel (Poznań).

Sprawozdanie Komisji Ankietowej, tom IV.
Drzewo. Nakładem Prezydjum R. M., Warszawa, 1928 r.
str. 109.

Największa zasługa tego dzieła polega na tem, że komisja stwierdziła wyrab drzewostanów ponad roczny przyrost; ujawniła więc gospodarkę rabunkową, innymi słowy — zmniejszenie substancji, dającej dochód, zjadanie kapitału społecznego. Zdaniem komisji zjawisko to jest wywołane trzema

przyczynami. Po pierwsze, nawiedzeniem lasów na Zachodzie Polski sówką-chojnówką, po drugie, wydzielaniem terenów leśnych chłopom przy regulacji serwitutów z jednoczesnym zezwoleniem Urzędów Ziemskich na wyrąb tych lasów i na obrócenie ziemi podleśnej na użytki rolne i, po trzecie, nadmiernym eksportem drzewa. Komisja słusznie zauważa, że „nie można się zgodzić na zmianę powierzchni leśnej na rolną, nie można się zgodzić na nadmierne, ponadetatowe wyręby drzewostanów... Grunty... leśne... powinny być wyłączane z pod parcelacji”. Komisja jednak nie wskazała głównej przyczyny dewastacji lasów. Przed wojną kapitał, inwestowany w kulturach leśnych, nie dawał większego oprocentowania ponad 4–5% rocznie. W latach powojennych ceny drzewa były przez dłuższy przeciąg czasu niższe od przedwojennych, przeto dochód w porównaniu z dawniejszym zmniejszył się, a jeżeli uwzględnić wyższe opodatkowanie (danina lasowa) doszedł prawdopodobnie do zera. A jednocześnie zdrożał kapitał bardzo znacznie. To też nic dziwnego, że właściciel lasu, potrzebując gotówki czy to na odbudowę swego warsztatu rolnego, czy na wywiązanie się z podatku majątkowego albo spadkowego, czy na meljoracje rolne, uruchamiał przede wszystkim ten kapitał, który dawał mu nikły dochód, t. j. las, zamiast zaciągnąć pożyczkę, jak to robiono dawniej. Przeszkód w tej działalności nie miał i nie ma prawie żadnych, bo — jak trafnie stwierdza komisja — „...urzędów ochrony lasów jest absolutnie za mało”. To też w praktyce właściciele lasów nie są krępowani, ani w nadmiernej trzebieży ani nawet w ich karczowaniu, a — co jest jeszcze gorsze — nie są należycie kontrolowani przy zalesianiu wyciętych obszarów. Chcąc zahamować taki rozwój naszej gospodarki leśnej, należałoby z jednej strony wzmocnić nadzór Urzędów Leśnych, a z drugiej strony przyznać własności lasów znaczne ulgi podatkowe i kredytowe na zalesienie. Tych ostatnich wniosków komisja jednak nie wysuwa.

W sprawie eksportu drzewa komisja stwierdza ogromną jegoż stale wzrastającą wagę w naszym ogólnym eksporcie (25%), domagając się prawie całkowitego zahamowania go przez cła wywozowe. Skoro jednak przyczyny nadmiernego wyrębu tkwią w ogólnej naszej sytuacji kredytowej oraz w naszej polityce podatkowej, należy wątpić czy ten środek doprowadziłby do celu. Należałoby się raczej obawiać, że cła wywozowe zostaną przerzucone na cenę stojącego drzewa

i że eksport rabunkowy nadal będzie trwał. Należałoby raczej zmniejszyć nacisk fiskalny na większą i wielką własność lasów, aby w ten sposób zmniejszyć podaż drzewa okrągłego. Nadmierny eksport drzewa jest w znacznej mierze wywołany nadmiernym opodatkowaniem, przekraczającym granice dochodowości gospodarstw leśnych. Rząd sięga często po majątek prywatny, w podatkach majątkowym, spadkowym, i daninie lasowej, to też nic dziwnego, że nakazy płatnicze są regulowane z majątku. Inaczej być nie może. Oprócz ulg podatkowych można by wpłynąć jeszcze na zmniejszenie eksportu przez podniesienie taryf przewozowych. Zmusiłoby to co prawda liczne tartaki do przeniesienia się w okolice lesiste co z punktu widzenia teorii stanowisk przemysłu byłoby tylko wskazane i ekonomicznie pożądane. Do takiegoż wniosku na podstawie drobiazgowych obliczeń dochodzi również komisja, gdy twierdzi, że „najtańsza produkcja z punktu widzenia kosztów dowozu surowca do tartaku jest w tartakach, leżących u źródła surowca” (str. 71).

Bardzo ciekawych rzeczy dowiadujemy się o ciesielniach mechanicznych, których w Polsce posiadamy 4, (1 prywatna i 3 państwowe) a przeznaczonych do wykonywania t. zw. gotowych domów drewnianych, t. j. mechaniczna masowa produkcja elementów drewnianych”, budowlanych. „Koncepcja tego rodzaju produkcji gotowych domów powstała w łonie rządu w roku 1919, kiedy po wojnie Polska prawie cała leżała w gruzach”, (str. 77).

„Zakłady te jednak przeznaczonego zadania nie spełniły, gdyż wykończenie ich nastąpiło dopiero w roku 1922” (!!!).

„Mechaniczne ciesielnie stały i stoją nieczynne” (wobec katastrofального głodu mieszkaniowego!). Idea masowej produkcji domów drewnianych, opartej na jednolitych częściach składowych, była (i jest w jeszcze większej mierze dzisiaj) trafną i celową. Jeżeli mamy wybrnąć z bagna naszej nędzy mieszkaniowej, musimy zindustrializować nasz przemysł budowlany, przechodząc do masowej produkcji domów, oraz wykorzystać tańszy materiał budowlany, jakim jest drzewo, aby w ten sposób — od strony ilościowej potrzebnego kapitału budowlanego — zmniejszyć koszt budowlane. Pomysł był więc dobry. Lecz został wypaczony na skutek etatyzacji. Jakże musimy być wdzięczni dziś, gdy przeżywamy nowy atak etatyzmu na nasze życie gospodarcze, za ten pyszny kwiat państwowej gospodarki, jakim jest 3-letni okres montażu kilkunastu maszyn ciesielskich. I jak musimy żałować, że tak

zbawienny pomysł utonął w papierowej formalistyce ministerialnych biurokratów! — Komisja nie daje nam odpowiedzi, dlaczego rząd po zmontowaniu tych ciesielni nie przystąpił do budowy drewnianych kolonij domów oficerskich, urzędniczych, robotniczych. Przecież brak mieszkań jest coraz ostrzejszy. Czyżby dlatego, że produkcja takiej serji domów trwałaby znowu 3 lata? Dlaczego powierzono budowę drewnianych strażnic Kop'u prywatnym przedsiębiorcom, mając trzy własne nowiuteńkie nieczynne, kompletnie urządzone ciesielnie? Paradoks ten może być wyłomaczony tylko organiczną nieudolnością Państwa w dziedzinie produkcji, szczególnie, gdy trzeba samemu torować nowe drogi. — Fakt wyżej omówiony, jest jaskrawym, wprost klasycznym dowodem przeciw etatyzacji życia gospodarczego.

Słuszne i aktualne jest żądanie komisji, aby znormalizowano wymiary drzwi i okien, należałoby również dodać i „schodów”. Jednak komisja nie zastanawia się nad trudnościami, jakimi najeżona jest ta działalność oraz nie nadmienia, że w pierw należy ustalić typ domu mieszkalnego. Najpierw całość, a potem dopiero elementy mogą być ustalone. — Normalizacja wymiarów drzwi i okien (i schodów) jest pierwszorzędnym, kardynalnym czynnikiem kosztów produkcji mieszkań. Komisja potraktowała tę sprawę, niestety bardzo pobieżnie.

Z wnioskami, jakie komisja wysnuła ze swych badań, można naogół się zgodzić z wyjątkiem żądania podniesienia ceł wywozowych od drzewa okrągłego, oraz postulatu, że należy „dążyć do przecierania drzewa z lasów państwowych w tartakach państwowych, prowadzonych we własnym zarządzie”. Jesteśmy za biedni, abyśmy mogli sobie pozwolić na nieekonomiczną gospodarkę państwową w przemyśle.

Jerzy Schimmel (Poznań).

Kryński E.: Jedwabnictwo i konieczność jego rozwoju w Polsce. Warszawa. Nakł. tyg. Przemysł i Handel 1929, 8-ka, str. 15 (Odb. z tyg. „Przemysł i Handel”).

Przewodnik przemysłu i handlu polskiego. Pod redakcją komitetu redakcyjnego w składzie pp. Aleksandra Jackowskiego, Leona Falla, Stefana Franciszka Królikowskiego, Leona Pączewskiego, A. B. Rzepeckiego i Alfreda Siebeneichena... Rocznik II. Warszawa 1928, 4-ka, str. 480.

Załużski Cz. i Staniewski Wł.: Polski przemysł naftowy w roku 1927. Sprawozdanie statystyczne Izby Pracodawców w przemyśle naftowym w Borystawiu. Borysław 1928 [1929]. Nakł. Izby Pracodawców w Borystawiu. 8-ka, str. 207.

Czasopisma: Bobrowski C.: Problem industrializacji w Z. S. R. R. (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1928). — Battaglia R.: Tydzień samowystarczalności (Kupiec Nr. 47. 1928). — Dworzańczyk J. Inż.: Przemysł cynkowy w Polsce (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 21. 1928). — Dziurzyński A. Inż.: Przemysł gazowy w Polsce (Polonia-Italia Nr. 9—10. 1928). — Falter A. Inż.: Polski przemysł węglowy 1918—1928 (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 21. 1928). — Iwanowski W. Dr. Prof.: W sprawie produkcji spirytusu na napędne mieszanki (Rolnik Ekonomista Nr. 22. 1928). — Kiedroń J. Inż.: Polskie hutnictwo żelazne w dziesiątą rocznicę niepodległości Państwa Polskiego (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 21. 1928). — Krzywicki W.: Polski przemysł ryżowy (Rolnik Ekonomista Nr. 23. 1928). — Lanino P. Inż.: Przemysł przetworów węglowodorkowych w Italji (Polonia-Italia Nr. 9—10. 1928). — Luigi-Luigi Inż.: O paliwo w stanie stałym w Italji (Polonia-Italia Nr. 9—10. 1928). — Lipowczan J.: W sprawie produkcji i zbytu kwasu siarkowego (Przemysł i Handel, zeszyt 44. 1928). — Ł. T.: Koncentracja w przemyśle niemieckim (Przemysł i Handel, zeszyt 47. 1928). — M. Dr.: Konjunktury i plany gospodarcze na Śląsku Niemieckim (Przemysł i Handel, zeszyt 49. 1928). — Majewski S. Inż.: Czterystolecie ustawy i władz górniczych na Śląsku (Przemysł i Handel, zeszyt 52. 1928). — Olszewski A.: Liga Narodów a Locamo węglowe (Przemysł i Handel, zeszyt 4. 1929). — P. I. E.: Konieczność rozwoju przemysłu miedziarskiego w Polsce i jego potrzeby (Rolnik Ekonomista Nr. 24. 1928). — Tenże: Przemysł cukierniczy w Polsce (Rolnik Ekonomista Nr. 24. 1928). — Przybyłowski: Polski przemysł obrabiarkowy i jego współdziałanie z przemysłem maszynowym (Przegląd Techniczny Nr. 3. 1929). — S.: Sprawa reformy ustawodawstwa kartelowego w Niemczech (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 19. 1928). — S. M.: Towarzystwo Lniarskie w Wilnie (Przemysł i Handel, zeszyt 45. 1928). — Sand H. Dr.: W jakim kierunku należy zreformować podatek przemysłowy (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 20. 1928). — Sz. W.: Zatrudnienie w przemyśle przetwórczym (Przemysł i Handel, zeszyt 3. 1929). — Tenże: Przemysł cukrowniczy w kampanji 1926—27 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 46. 1928). — Taberski J.: Przemysł winiarski w Polsce i jego bolączki (Kupiec Nr. 46. 1928). — Tenże: Wytwórczość, spożycie wewnętrzne i eksport cukru w Polsce (Kupiec Nr. 47. 1928). — Żychliński Fr.: Problem naftowy, regale czy akcesorja? (Gazeta Bankową Nr. 20.). — Ekspansja przemysłu włókienniczego (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1928). — Industrializacja zachodnich

provincji Kanady (Przemysł i Handel, zeszyt 49. 1928). — Kopalnictwo rud cynkowo-ołowianych i hutnictwo cynkowe i ołowiane we wrześniu 1928 r. (Przemysł i Handel, zeszyt 49. 1928). — Kopalnictwo rud żelaznych i hutnictwo żelazne w 1928 r. (Przemysł i Handel, zeszyt 47. 1928). — Kryzys w przemyśle cukrowniczym Jugosławii (Przemysł i Handel, zeszyt 43. 1928). — Stan przemysłu węglowego w październiku 1928 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 49. 1928). — Tendencje rozwojowe górnictwa rumuńskiego w latach powojennych (Przemysł i Handel, zeszyt 43. 1928). — Wzrost przemysłu włókienniczego na Węgrzech (Przemysł i Handel, zeszyt 49. 1928). —

- Baumont Maurice: La grosse industrie allemande et le lignite. Paris. Doin 1928, 8-ka, str. 159.
- Rousiers Paul (de): Les grandes industries modernes. V Les industries chimiques. Paris. A. Colin 1928, 8-ka, str. 254.
- Shields B. F.: The evolution of industrial organization. London. Pitman 1928, 8-ka, str. 296.
- Zagorsky S. O.: State control of industry during the War. New Haven. Conn, 1928, 8-ka, str. 370 (Carnegie Endowment for international peace. Division of economic and history. Econ. and soc. hist. of the world war. Russian series).
- Bergwirtschaft (Die deutsche) der Gegenwart. Festgabe zum Deutschen Bergmannstag 1928. Herausgegeben von der Geschäftsführung der Fachgruppe Bergbau des Reichsverbandes der Deutschen Industrie Wilhelm Hölling und Friedrich August Pinkerneil. Geleitwort: Hugenberg. Berlin. Hobbing 1928, 4-ka, str. VIII + 296 + 92 + VIII.
- Haniel Fritz (von): Frachtverhältnisse und Frachtlage der amerikanischen Eisenindustrie. Berlin. VDI-Verlag 1928, 8-ka, str. III + 62.
- Hennig Karl Wilhelm: Betriebswirtschaftslehre der Industrie. Berlin. J. Springer 1928, 4-ka, str. VII + 167.
- Lage (Die) der verarbeitenden Industrie im Lichte der Leipziger Herbstmesse 1928. Mit einer Sonderdarstellung: Strukturverwandlungen in der Ausguhr industrieller Fertigwaren. Bearbeitet und herausgegeben vom Institut für Konjunkturforschung in Verbindung mit dem Leipziger Messamt. Berlin. Hobbing 1928. 4-ka, str. 89.
- Lambert Helmut: Die Entwicklung der Nationalisierung von Industrieunternehmen in Sowjet-Russland. Berlin. Sack 1928, 8-ka, str. 119 (Osteuropa-Institut in Berlin. Quellen und Studien Abt. Recht N. F. 6).
- Mohindra Chiranjiv Lal: Die indische Juteindustrie und ihre Entwicklung. Berlin. Ebering 1928, 8-ka, str. XII + 161 (Volkswirtschaftliche Studien 20).
- Philipp Rudolf: Der unbekannt Diktator Thomas Bata. Berlin. Agis-Verlag 1928, 8-ka, str. 465.

- Spethmann Hans: Zwölf Jahre Ruhrbergbau. Aus seiner Geschichte von Kriegsbeginn bis zum Franzosenabmarsch 1914—1925. Band I. Aufstand und Ausstand bis zum 2. Generalstreik April 1919. Berlin. Hobbings 1919, 4-ka, str. 392.
- Wussow M. und Mirus: Die deutsche Papierindustrie in Zahlen und Bildern. Berlin. Elsner 1927, 8-ka, str. 70.
- Zander H. H.: Weltproduktion und Welthandel von ätherischen Ölen und die wirtschaftliche Entwicklung ihrer Industrie. Berlin. Verlag Chemie 1928, 8-ka, str. IV + 400 (S.-Abdr. aus: Chemische Industrie).
- Frołow W. J.: Ekonomika naftianogo choziajstwa. Moskwa. Gosizdat 1928, 8-ka, str. 392.

Dział V.

Handel, polityka handlowa i komunikacyjna.

- Bilans przedsiębiorstwa Polskie Koleje Państwowe za okres operacyjny od 1 kwietnia 1927 do 31 marca 1928. Warszawa. Ministerstwo Komunikacji 1929, 4-ka, str. 51.
- Hilchen Feliks: Wpływ organizacji handlu zagranicznego na bilans płatniczy. Warszawa (1929), 8-ka, str. 162.
- Konopski Stefan: Ochrona celna w poszczególnych państwach w świetle badań międzynarodowych. Warszawa. Nakł. tygodnika Przemysł i Handel 1928, 8-ka, str. 22 (Odb. z tyg. Przemysł i Handel — Biblioteka Ekonomiczna tygodnika Przemysł i Handel r. IV. t. 24).
- Materiały do reformy tariff kolejowych. Część III. Zestawienie statystyczne. Zeszyt 2. Obrót towarowy na liniach normalnotorowych Polskich Kolei Państwowych w trzechleciu 1924—26. Warszawa. Ministerstwo Komunikacji 1928, 4-ka, str. 118.
- Materiały do reformy tariff kolejowych. Część III. Zestawienie statystyczne. Zeszyt 3. Obrót towarowy na liniach normalnotorowych Polskich Kolei Państwowych w r. 1926 z podziałem przewozów na drobniowe, półwagonowe i całowagonowe. Warszawa. Ministerstwo Komunikacji 1928, 4-ka, str. 13 + 67.
- Piechocki Edmund: Organizacja i technika wystawiania. Poznań 1929. Powszechna Wystawa Krajowa, 4-ka, str. 28 z tabl.
- Rocznik handlu zagranicznego Rzeczypospolitej Polskiej 1926—1927. Warszawa. Nakł. Głównego Urzędu Statystycznego 1928, 4-ka, str. 191.
- Skalski Witold: Znaczenie księgi głównej w księgowości podwójnej. Poznań. Nakł. Wyższej Szkoły Handlowej 1928, 8-ka, str. V + 183 (Biblioteka W. S. H. w Poznaniu).
- Turski Marjan: Problem aktywizacji bilansu handlowego. Warszawa. Nakł. tyg. Przemysł i Handel 1928, 8-ka, str. 78 (Biblioteka ekonomiczna tyg. Przemysł i Handel r. IV, t. 23).

Woyzbun Stefan: Giełda. Przeszość, organizacja obecna, obroty. Warszawa. Nakł. Bratniej Pomocy Studentów Szkoły Nauk Polit. 1928, 8-ka, str. 224.

Czasopisma: B.: Wykonanie prowizorium drzewnego z Niemcami (Przemysł i Handel, zeszyt 46. 1928). — Battaglia R.: O rozwój stanu kupieckiego (Kupiec Nr. 44. 1928). — Tenże: Poprawa bilansu handlowego (Kupiec Nr. 51. 1928). — Borowski W. Dr.: Zastosowanie zastawu rolniczego w życiu praktycznym (Rolnik Ekonomista Nr. 22. 1928). — Bobrowski C.: Zmiana polityki zbożowej a perspektywy gospodarcze Z. S. R. R. na rok 1928/29. (Przemysł i Handel, zeszyt 46. 1928). — Budziński J.: Budowa chłodni jako podstawowy czynnik eksportu naszych produktów spożywczych. Straty eksporterów z powodu braku urządzeń konserwacyjnych (Kupiec Nr. 44. 1928). — Choraży Dr.: Przeszkody w rozwoju handlu górnośląskiego (Świat Kupiecki Nr. 47. 1928). — Dalkiewicz M. Dr.: W kwestji zsyndykalizowania wywozu trzody chlewnej i przetworów mięsnych zagranicę (Rolnik Ekonomista Nr. 23. 1928). — Daumont: O typ traktatów handlowych (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 19. 1928). — Fabierkiewicz W.: Na marginesie tez profesora Lipińskiego (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1928). — Gawroński-Rawita Z. Dr.: Układ handlowy między Niemcami a Z. S. R. R. (Przemysł i Handel, zeszyt 4. 1929). — Tenże: Poziom ochrony celnej (Przemysł i Handel, zeszyt 44. 1928). — Gliwic H.: Ewolucja stosunków gospodarczych polsko-amerykańskich (Tygodnik Handlowy Nr. 51. 1928). — Gieysztor J.: Kolej w 1928 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 1. 1929). — Hoyer W.: Ograniczenie przywozu tłuszczów a perspektywy rozwojowe hodowli trzody słoninowej (Rolnictwo Tom I, zeszyt II. 1928). — Przewozy materiałów drzewnych (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1928). — I. A.: Służba informacyjna niemieckiego handlu zagranicznego (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1928). — I. F.: Rynki zagraniczne a eksport jaj z Polski (Kupiec Nr. 47. 1928). — I. G.: Rozciągnięcie polskich taryf i regulaminów przewozu na obszar Wolnego Miasta Gdańska (Przemysł i Handel, zeszyt 44. 1928). — Tenże: Nowy regulamin przewozu osób i bagażu (Przemysł i Handel, zeszyt 43. 1928). — Tenże: Projekt nowej taryfy kolejowej (Przemysł i Handel, zeszyt 52. 1928). — I. W.: Przed nową umową handlową z Grecją (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 18. 1928). — Ichnatowicz Z.: Rynki mięsne państw byłej monarchji austro-węgierskiej: Wiedeń, Praga, Budapeszt (Rolnik Ekonomista Nr. 21. 1928). — J.: Stan i praca taboru Polskich Kolei Państwowych w 1928 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 46. 1928). — J. L.: Morska polityka gospodarcza Polski (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 21. 1928). — Janicki S. Dr.: Wielka Brytania jako rynek bekonowy (Rolnik Ekonomista Nr. 1. 1929). — Jastrzębowski W.: W sprawie zagranicznych sprawozdań gospodarczych (Przemysł i Handel,

zeszyt 50. 1928). — Tenże: Reglamentacja przywozu i wywozu z Italji na rynki europejskie (Polonia-Italia Nr. 7—8. 1928). Tenże: Nowe formy handlu eksportowego (Tygodnik Handlowy Nr. 50. 1928). — Jaskólski J. Inż.: Nasz handel zagraniczny (Gazeta Bankowa Nr. 1. 1929). — K.: Zwrot ceł przy wywozie przędzy jedwabiu sztucznego (Przemysł i Handel, zeszyt 44. 1928). — Kosko S.: Subwencjonowanie żeglugi morskiej (Przemysł i Handel, zeszyt 44. 1928). — Komorowski Wł.: Ewolucja naszego handlu zagranicznego (Tygodnik Handlowy Nr. 46. 1928). — Kwiatkowski E.: Zagadnienie traktatów handlowych (Przemysł i Handel, zeszyt 1. 1929). — Kwiatkowski T.: Niedomagania naszego handlu i eksportu trzodą chlewną (Poradnik Gospodarski Nr. 2. 1928). — Kwiatkowski E. Inż.: Polska na morzu (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1928). — Krupski W.: Warunki dalszego rozwoju portu w Gdyni (Tygodnik Handlowy Nr. 46. 1928). — Lipiński E.: Ujemny bilans handlowy (Przemysł i Handel, zeszyt 45. 1928). — Ł. T. Dr.: Jednolita nomenklatura celna (Przemysł i Handel, zeszyt 46. 1928). — Łopieński Z.: O kredyt dla eksportu (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 20. 1928). — M.: Handel Polski z Japonją (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1928). — M.: Stosunki handlowe Polski z Chinami (Przemysł i Handel, zeszyt 46. 1928). — M. B.: Bilans handlu zagranicznego nabiątem w roku gospodarczym 1927—28 (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1928). — M. G.: Port handlowy w Warszawie i jego znaczenie gospodarcze (Kupiec Nr. 45. 1928). — Tenże: Powstanie Izby Handlowej Polsko-Rumuńskiej w Warszawie. Rumunja jako rynek zbytu dla naszej produkcji przemysłowej (Kupiec Nr. 44. 1928). — Tenże: Po podpisaniu umowy dodatkowej do traktatu handlowego polsko-węgierskiego (Kupiec Nr. 51. 1928). — Massalski W.: Ekspansja handlowa Polski na wschodzie (Przemysł i Handel, zeszyt 43. 1928). — Marchlewski T.: Zasady kapitalizacji i rentowność przedsiębiorstw handlowych (Tygodnik Handlowy Nr. 46. 1928). — Mederski K.: Uregulowanie produkcji i eksportu niektórych artykułów pochodzenia zwierzęcego (Przemysł i Handel, zeszyt 46. 1928). — Miernowski S.: Handel zagraniczny Niemiec artykułami rolniczymi w okresie ostatnich trzech lat gospodarczych. Obrót artykułami pochodzenia roślinnego. Obrót artykułami pochodzenia zwierzęcego. Obrót produktami przemysłu rolnego. Obrót drzewem (Rolnik Ekonomista Nr. 23 i 24. 1928). — Michalski J. Dr.: Jeszcze kilka słów o naszym bilansie handlowym (Gazeta Bankowa Nr. 1. 1929). — Młynarski F.: Rola rolnictwa w bilansie handlowym (Rolnictwo, Tom I, zeszyt I. rok 1928). — Münnich H. Dr.: Rola targowicy praskiej w imporcie nierogaczyny (Przemysł i Handel, zeszyt 48. Rok 1928). — Nagórski B. Inż.: Znaczenie komunikacji przez własne porty dla bilansu płatniczego (Świat Kupiecki Nr. 48. 1928). — Olszewicz W.: Rozwój kolejnictwa warunkiem rozwoju Śląska (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 21. 1928). — P. I. E.: Handel zagraniczny Niemiec w sierp-

niu (Rolnik Ekonomista Nr. 21. 1928). — Pączewski L. Dr.: Handel Polski z Italią (Polonia-Italia Nr. 7—8. 1928). — Pogorzelski M.: Bilans handlowy Litwy (Przemysł i Handel, zeszyt 44. 1928). — Przybyłkiewicz Z.: Możliwości ekspansji na rynku Dalekiego Wschodu (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 20. 1928). — Punicki S.: Powszechna Wystawa Krajowa (Przemysł i Handel, zeszyt 45. 1928). — R. m.: Handel eksportowy a podatek obrotowy (Kupiec Nr. 45. 1928). — R. M.: Handel w roku 1928 (Kupiec Nr. 1. 1929). — Rybicki P.: Wyniki reglamentacji przywozu w 1927 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 43. 1928). — S. K.: Żegluga towarowa na Wiśle (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1928). — St.: Sprawa importu nierogacizny z Polski do Austrii (Przemysł i Handel, zeszyt 45. 1928). — Tenże: Nowy układ handlowy z Węgrami (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1928). — Sikorski B.: Handel, a produkcja i konsumpcja w 1928 roku (Świat Kupiecki Nr. 1. 1929). — Sokołowski K.: Przywóz z Niemiec do Polski (Przemysł i Handel, zeszyt 49. 1928). — Stypiński B.: Granice niebezpieczeństwa przeciw defetyzmowi w sprawie bilansu handlowego (Tygodnik Handlowy Nr. 45. 1928). — Tenże: O kierunek działalności zrzeszeń kupieckich (Tygodnik Handlowy Nr. 46. 1928). — Szyszkowski E.: Syndykat eksporterów nierogacizny (Gazeta Rolnicza Nr. 43. 1928). — T. J.: Bilans handlowy we wrześniu 1928 r. (Przemysł i Handel, zeszyt 44. 1928). — Turski M.: Sprawozdania gospodarcze konsulatów (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 1. 1929). — Zięrzyński A.: Polityka handlowa Czechosłowacji (Kupiec Nr. 2. 1929). — W. H.: Standaryzacja wywozu jaj (Przemysł i Handel, zeszyt 4. 1929). — W. P.: Szkoły handlowe a organizacje kupieckie (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 19. 1928). — W. O.: Organizacja eksportu spirytusu (Przemysł i Handel, zeszyt 45. 1928). — Wartalski S.: Konieczności organizacyjne polskiego handlu (Tygodnik Handlowy Nr. 46. 1928). — Bilans handlowy z poszczególnymi krajami w pierwszych trzech kwartałach 1928 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1928). — Handel zbożem i ziemiołódami w województwach zachodnich (Kupiec Nr. 3. 1929). — Handel Argentyny z Rosją (Przemysł i Handel, zeszyt 46. 1928). — Ochrona celna a waluta (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1928). — Port czeski w Hamburgu (Przemysł i Handel, zeszyt 47. 1928). — Likwidacja floty gdańskiej (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1928). — Przemysł i handel Dolnego Śląska wobec traktatu handlowego z Polską (Kupiec Nr. 4. 1929). — Rozbudowa sieci kolejowej w Polsce. Nowy program inwestycji kolejowych (Tygodnik Handlowy Nr. 49. 1928). — Sprawa wyżki cła na cukier w Niemczech (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1928). — Tranzyt towaru w Z. S. R. R. (Przemysł i Handel, zeszyt 47. 1928). — Udział Polskich Kolei Państwowych w Powszechnej Wystawie Krajowej (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1928).

- Conférence internationale pour l'abolition des prohibitions et restrictions à l'importations et à l'exportation. Genève 17 octobre — 8 novembre 1927) Comptes rendus de la Conférence. Genève. Service des publications de la Société des Nations 1928, 4-ka, str. 259 (Publications de la Soc. des Nations 2. Questions économiques).
- Fleuves, canaux et ports. Notes bibliographiques comprenant la liste des principaux ouvrages parus en librairie et articles publiés dans les périodiques de tous pays du 1 janvier 1921 au 31 décembre 1925. Ser. 5. Bruxelles. Association Int. permanente des congrès de navigation, 1927, 8-ka, str. XV + 554.
- Isaac Maurice: Les expositions en France et dans le régime international. Paris. Dorbon 1928, 8-ka, str. 351.
- Leener Georges (de): Chemins de fer et canaux en Belgique. Bruxelles. Lamartin 1928, 8-ka, str. 64.
- Vintonsky H.: La naissance du chemin de fer en France. Paris. Dunod 1927, 4-ka, str. 15 (Extrait de la „Revue générale des chemins de fer).
- Brunner Christopher T.: The problem of motor transport. An economic analysis. London. Benn 1928, 8-ka, str. 188.
- Further factors in industrial and commercial efficiency. London 1928.
- Starr John William: One hundred Years of american railroading. New York. Dodd & Mead 1928, 8-ka, str. 356.
- Automobilwesen (Das deutsche) der Gegenwart. Herausgegeben von Allmers, R. Kaufmann und C. Fritz. Geleitwort W. Koch. Berlin. Hobbing 1928, 8-ka, str. XI + 272 + 190.
- Brönnner Josef: Der innere Markt. Die Grundlage unserer Wirtschaft. 4 ergänzte Auflage. Stuttgart. Muth 1928, 8-ka, str. 36.
- Cammann Th.: Das Flugwesen im In- und Ausland. Ein kurzer Ueberblick der Entwicklung des Flugwesens in allen Kulturstaaten. Berlin. Klasing 1928, 8-ka, str. VIII + 250 (Klasings flugtechnische Sammlung 19).
- Geering Traugott: Handel und Industrie der Schweiz unter dem Einfluss des Weltkrieges. Basel. Schwabe 1928, 4-ka, str. XV + 851 (Monographien zur Darstellung der schweizerischen Kriegswirtschaft 3).
- Grünbaum Heniz: Die Umsatzschwankungen des Einzelhandels als Problem der Betriebspolitik. Berlin. Hobbing 1928, 4-ka, str. 76 (Vierteljahrhefte zur Konjunkturforschung. Sonderheft 10).
- Fuhlberg-Horst John: Der Hamburger Hafen. Hamburg. Broschek 1928, 4-ka, str. 112 (Wege der Technik).

- H o m b e r g e r Ludwig: Wirtschaftsführung und Finanzwesen bei den englischen Eisenbahnen. Eine Studie. Berlin. Verkehrswissenschaftliche Lehrmittelgesellschaft bei der Deutschen Reichsbahn, 1928, 8-ka, str. VIII + 64.
- R e s c h k e Heinz Oskar: Die Entwicklung der Eisenbahngütertarife in Deutschland unter besonderer Berücksichtigung der Landwirtschaft. Berlin. Deutsche Landbuchhandlung, 1929, 8-ka, str. 98.
- S t e i n m a n n - B u c h e r Arnold: Der innere Markt. Seine Bedeutung für Volks- und Weltwirtschaft. Berlin. Askanischer Verlag 1928, 8-ka, str. 142.

Dział VI.

Skarbowość, zagadnienia kredytowe, walutowe, bankowe i ubezpieczeniowe.

T a y l o r Edw. Dr. Prof.: Finanzpolitik und Steuersystem der Republik Polen. Jena, Fischer, 1928. Str. 365.

Książka nieposzrednia, dla zagranicy informator o polityce skarbowej i systemie podatkowym Rzeczypospolitej Polskiej tego rodzaju dotąd jedyny. Autor nagromadził i opracował wiele materiału, dał całość obrazu i pierwszy właściwie rys historii skarbowości w 10-leciu Odrodzonej Polski. Ze szczególnem widocznem umiłowaniem i znanstwem opracował dział podatków bezpośrednich — historycznie (rozwój) i dogmatycznie (zasady ustawodawstwa) traktuje ten przedmiot najszczegółowiej, nieraz nawet aż w drobiazgach. Strona za to krytyczna, ocena tych i innych instytucji, a nawet niejednokrotnie i strona dogmatyczna innych przedmiotów, poza podatkami bezpośrednimi, opracowana jest naogół w ciaśniejszych ramach. Dotyczy to zwłaszcza polityki walutowej, która przecież w Polsce przechodziła tak niezwykle koleje losu oraz budżetu.

Sądzę, że gdyby w pierwszym rozdziale — na wstępie — przedstawiono, choćby w najogólniejszym zarysie, stan gospodarczy kraju (o którym jest krótka wzmianka w III rozdziale na str. 61), dalej możliwości płatnicze ludności oraz całość jej obciążenia publicznymi ciężarami i szczególne nasze stosunki walutowe, od samego początku, gdy na obszarze Rzeczypospolitej było sześć różnych walut w obiegu, a potem, poprzez cały okres inflacyjny (5-letni) i kilkutygodniowy okres stabilizacji marki, zasady i charakterystykę I-ej reformy wa-

lutowej i II-ej reformy walutowej, zyskałoby przedstawienie „polityki skarbowej i systemu podatkowego” na takiej właściwej podstawie, odpowiednie — pełne naświetlenie i byłoby dla zagranicy o wiele więcej zrozumiałe.

Uwagi te nie umniejszają istotnej zasługi Autora. Nowa książka stanowi Jego poważny dorobek naukowy. Jeżeli w dalszym ciągu pozwolę sobie niektóre ustępy i wywody bądź uzupełnić, bądź sprostować, to czynię to w przeświadczeniu, że wobec ogromu materiału, poraz pierwszy w tych rozmiarach naukowo i do tego w obcym języku opracowanego, pewne opuszczenia czy nieścisłości są do pewnego stopnia wytłómaczalne.

I. Polska jest jedynym krajem, który po wojnie światowej 1914—1918 dwa razy reformował walutę: w r. 1924 i 1927. Pierwsza reforma walutowa, przeprowadzona w r. 1924, już w roku następnym załamała się. Z książki p. T. czytelnik zagraniczny nie dowie się jasno, dlaczego załamanie nastąpiło, jaka była ta pierwsza reforma walutowa, jakie były jej zasady, czy takie jak w innych krajach, które walutę reformowały, czy nie tkwiły w niej może organiczne błędy już od urodzenia; nie dowie się, że H. Young przestrzegał rząd polski przed przedwczesną reformą waluty, przepowiadając prawie jej załamanie. Uważam, że jest to sprawa znaczenia pierwszorzędnego. „Nie nadszedł jeszcze właściwy czas” pisał H. Young w swym „Raplocie o położeniu finansowem Polski”, z łożonym 10 lutego 1924 r. rządowi polskiemu, str. 37 — „ustalenia terminu zastąpienia marki polskiej nową walutą, opartą na zdrowych zasadach. Czynieć to — dopóki istnieje obawa, że inflacja będzie musiała trwać w celu pokrycia deficytu, byłoby błędem polityki finansowej i błąd ten mógłby pociągnąć za sobą poważne i nie dające się naprawić zła, gdyż w jego następstwie nowa waluta mogłaby wejść na zgubną drogę starej”. Jeżeli angielski znawca i doradca rządu polskiego takie ostrzeżenie i taką prognozę publicznie wypowiada, to Autor powinien był, mojem zdaniem, opinię tę wziąć pod uwagę, przynajmniej wspomnąć o niej, tem więcej, że życie stwierdziło słuszność ostrzeżenia, a nawet i — prognozy.

Również uważam, że ocena ustawy waloryzacyjnej (na str. 88): „Die Folge der Valorisation, war ein plötzliches, bis jetzt nicht dagewesenes Anwachsen der Steuereinnahmen” jest niezupełna, jednostronna i nieścisła. Waloryzacja bowiem danin publicznych miała niewątpliwie ten dodatni skutek,

o którym Autor pisze, w odniesieniu do gospodarstwa skarbowego, ale miała o wiele szerszy, ważniejszy i moim zdaniem ujemny refleks dla gospodarstwa społecznego, który nawet zwracał uwagę zagranicznych badaczy. Także u Gustawa Fischera w Jenie w roku 1925 wydane dzieło byłego węgierskiego podsekretarza stanu p. El. Hantosa pod tytułem „Das Geldproblem in Europa”, zwraca uwagę, że po wprowadzeniu nowej waluty w roku 1924, po wydaniu ustawy waloryzacyjnej z dn. 6/XII 1923, przeszła Polska przesilenie przemysłowe, handlowe i giełdowe, które wprawdzie wszędzie następowało z momentem likwidacji gospodarki inflacyjnej, „doch nirgends — jak się wyraża — in so verschärftem Masse eintrat, wie gerade in diesem Lande” (str. 25). To jest druga strona waloryzacji i jej ujemny i szerszy refleks dla całości gospodarstwa społecznego, od dodatniego refleksu tylko dla jego części (gospodarstwo skarbowe). Waloryzacja danin publicznych spowodowała według mego głębokiego przeświadczenia wzrost w kilku tygodniach kosztów produkcji i kosztów utrzymania o więcej niż o 100%. Cyfry indeksowe kosztów utrzymania (ceny w złotych) wynosiły w Warszawie według Gł. Urz. Stat. w listopadzie 1923 55,1, a w styczniu 1924 — 120,5. Podobnego zjawiska nie obserwowaliśmy w Polsce ani dawniej, ani później. Czyżby ono nie miało żadnej specyficznej przyczyny? Dlaczego wtenczas nagle stała się Polska najdroższym krajem w Europie, o czym pisała przecież prasa całego niemal świata?

Mniemam, że taki szczegółny fenomen gospodarczy Polski który, i słusznie, zwrócił uwagę nawet zagranicznych pisarzy, winienby był znaleźć wytłómaczenie lub przynajmniej próbę wytłómaczenia u autora polskiego.

II. W dziedzinie administracji skarbowej należy uwagi autora na str. 64 i 65 sprostować, względnie uzupełnić, w dwóch kierunkach: 1) statut organizacyjny Ministerstwa Skarbu obowiązujący wydany został dnia 29 sierpnia 1927 r. 2); powtóre — co uważam za rzecz pierwszorzędnego wagi — minister skarbu w Polsce ma prawo weta w tym sensie, że w myśl ustawy z dnia 17 grudnia 1921 (art. 4) uchwały rady ministrów, powodujące wydatki ze skarbu państwa, mogą zapadać tylko za zgodą ministra skarbu. Jest to rzecz przecież natury zasadniczej ponadto, nie spotykana w wielu zagranicznych ustawodawstwach. Należało o niej wspomnąć.

III. Program, jaki sobie zakresił Autor, jest niewątpliwie przyczyną, że polityka budżetowa ustępuje w książce na plan dalszy. Część pierwsza dzieła, poświęcona wogóle polityce finansowej państwa polskiego, obejmuje mniej niż połowę całości, całą resztę wypełnia przedstawienie systemu podatkowego. Ale i w owej pierwszej części poczesne miejsce zajmuje charakterystyka systemu podatkowego, posuwająca się niekiedy nawet do przedstawienia podrzędnego znaczenia szczegółów. Strona dochodowa budżetu, a w niej całokształt danin publicznych, pochłania przedewszystkiem uwagę Autora. Dzięki temu obraz polskiego budżetu, polskiej polityki budżetowej i prawa budżetowego nie występuje dość plastycznie.

Może jednak nawet w tych granicach, jakie dziełu zakresił Autor, można było przedstawić szczegółowiej dzieje „naprawy Skarbu” w Polsce, które to pojęcie już w r. 1921 weszło do polskiego ustawodawstwa i rolę, jaką w tych dziejach i programach finansowych, zwłaszcza w latach 1921/22 i 1925/26, odegrały oszczędności budżetowe. Rzecz również wagi pierwszorzędnej. Z omawianej książki czytelnik nie dowie się o tem, że i w Polsce, jak gdzieindziej, istniały komisje oszczędnościowe i komisarze oszczędnościowi, ani o tem, jak wielkiego, heroicznego wysiłku oszczędnościowego dokonał minister Zdziechowski w pierwszej połowie r. 1926 i że bez wysiłku tego nie byłoby możliwe osiągnięcie równowagi budżetowej w drugiej połowie r. 1926.

Z polskiego prawa budżetowego, zresztą nie ujętego dotychczas w osobną kodyfikację, należałoby podnieść jako cechy charakterystyczne przynajmniej konstrukcję budżetu jako „upoważnienia” dla rządu do wydawania i system „budżetów miesięcznych”, ustalanych przez ministra skarbu w ramach budżetu całorocznego, a w granicach będących do dyspozycji środków, a więc przedewszystkiem z uwzględnieniem wysokości faktycznych wpływów — wentyl bezpieczeństwa na wypadek, gdyby dochody nie osiągały wysokości, przewidzianej w budżecie i groziło zachwianie równowagi budżetowej.

Z zakresu prawa budżetowego sprostować należy wzmiankę na str. 117, jakoby przedsiębiorstwa objęte były „osobnym budżetem B”. W rzeczywistości jest to tylko osobna grupa jednego i tego samego budżetu, związana z pozostałymi dwiema, t. j. z Administracją i Monopolami, wspólnymi sumami w ustawie skarbowej. Nie jest z przedstawienia tej sprawy

w książce (str. 117) jasno widoczne, że jakkolwiek do wspomnianego ogólnego zestawienia przedsiębiorstwa i monopole wchodziły z sumami netto, to jednak budżet obejmował wszystkie ich wydatki i dochody brutto i to jako swoją część integralną, a nie, jak Autor twierdzi w innym miejscu (str. 104), jako niewiążący załącznik. Dopiero rozporządzenie o komercjalizacji z dnia 17. III. 1927 r., o którym mowa na str. 120, wprowadziło w tym stanie rzeczy zmianę o tyle, że przedsiębiorstwa „skomercjalizowane” odład budżetowane są netto.

O ile chodzi o podstawę prawną gospodarki budżetowej w przeszłości, to z uwagi na wywody str. 68 możnaby sądzić, że do końca roku 1926 nie było w Polsce budżetu, lecz tylko prowizorja. Tymczasem już w r. 1924, wbrew twierdzeniu Autora, uchwalony został budżet, co prawda, dopiero w drugiej połowie okresu budżetowego (ustawa z dnia 29. VII. 1924 Dz. U. R. P. Nr. 76. poz. 747), tak samo w r. 1925, tylko trochę wcześniej (ustawa z 30. VI. 1925 Nr. 66 poz. 465). Prowizorja były jedyną podstawą gospodarki w r. 1923, a potem znów w r. 1926 i w I kwartale r. 1927. Jeżeli Autor przyczynę nie-realności dawniejszych peliminarzy budżetowych upatruje w braku doświadczenia w układaniu (str.68), to pomija przyczynę najważniejszą, mianowicie niestałość waluty, w której cyfry tych preliminarzy były wyrażone.

Co do zamknięć rachunkowych, to stan, przedstawiony przez Autora, uległ tymczasem o tyle zmianie, że pod koniec r. 1928 rząd złożył Sejmowi zamknięcie za lata 1923, 1924 i 1925 a z początkiem r. 1929 zamknięcie za r. 1926 i I kwartał 1927. Do tej chwili o wykonaniu budżetu informowały tylko zestawienia obrotów kasowych, sporządzane przez Centralną Księgowość Ministerstwa Skarbu z całym pożądanym pośpiechem po upływie każdego miesiąca i urzędowo ogłaszane. Jakkolwiek zestawienia te, podając dla każdej części budżetu tylko ogólne sumy wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych, a tak samo dochodów, a co do każdego z przedsiębiorstw państwowych i monopolii — nawet sumy tylko wpłat do kasy skarbowej na poczet czystego zysku, nie mogą oczywiście zastąpić szczegółowych zamknięć i zwłaszcza dla oceny gospodarki przedsiębiorstw i monopolów są materiałem zupełnie nie wystarczającym, to jednak Autor wyrządza krzywdę tym perjodycznym zestawieniom, krytykując ich układ, rzekomo za każdym razem inny (str. 103). Inna rzecz, o czym Autor dalej pisze, że zmiana wartości pieniądza, zmiany w układzie bud-

żetów i przejście z roku budżetowego kalendarzowego na łamany utrudniają porównanie wyników gospodarki za poszczególne okresy, ale do tych trudności nie przyczyniają się bynajmniej zestawienia obrotów, oczywiście idące z koniecznością za układem budżetu, ale zresztą jasne, jak wykazuje doświadczenie, w swych cyfrach bliskie ostatecznych zamknięć rachunkowych i wczesne, jak w niewielu państwach.

Obok cennego przeliczenia cyfr wydatków i dochodów na franki złote, które w książce znajdujemy, należało sumy globalne podać także w walucie obiegowej. Wobec tego, że spadkowi kursu złotego niezupełnie przecież odpowiadał spadek siły kupna złotego na rynku wewnętrznym, miarodajnym dla ogromnej większości wydatków państwowych, sumy wydatków, a zresztą tak samo sumy dochodów, przeliczone na walutę pełnowartościową, nie wskazują jasno tendencji rozwojowej budżetu. Mylne wyobrażenie o linii rozwojowej wydatków mogłoby n. p. wywołać zestawienie obok siebie wydatków za r. 1925 w sumie 1657,9 milj. fr. zł., za rok 1926 — 1078,6 milj. fr. zł., za rok 1927/28 1153,9 milj. fr. zł. bez przypomnienia, że w istniejącem pieniądzu t. j. w złotych obiegowych wydatki za te lata wynosiły milionów 1842, 1852 i 2.554. Ta ostatnia cyfra oznacza zresztą, podobnie jak obie poprzednie, wydatki rzeczywiste, podczas gdy Autor za rok 1927/28 podał przeliczoną na franki złote cyfrę wydatków, przewidzianą w budżecie.

IV. Następnie należy mi zauważyć, że o ile chodzi o przedsiębiorstwa państwowe i monopole skarbowe, wywody autora w tym przedmiocie wymagałyby może sprostowania wzgl. uzupełnienia w trzech następujących kierunkach:

1) Należało m. zd. w ustępach, w których mowa jest o monopolu soli, zaznaczyć nader charakterystyczne i bardzo szkodliwe rozdarcie administracji produkcji i sprzedaży soli na dwie części pomiędzy dwa różne resorty, co tak niemiłosiernie, ale słusznie, skrytykował także prof. W. Kemmerer w Swoim Sprawozdaniu (tom II pol. tłumaczenie z r. 1926 str. 86 i 87).

2) Uwagi o monopolu zapałek (str. 309 i nast.) możnaby może było uzupełnić w tym kierunku, że Nadzwyczajna Komisja Sejmu, wybrana dla zbadania sprawy wydzierżawienia monopolu prywatnemu zagr. konsorcjum, w swem Sprawozdaniu, złożonem Sejmowi w listopadzie 1926 (Druk Nr. 2567),

stwierdziła, że umowa dzierżawna, którą opinja publiczna tak żywo się zajmowała, stoi w sprzeczności z ustawą z d. 15 lipca 1925 o monopolu zapałek i że ta umowa jest połączona dla skarbu państwa i dla konsumenta z wieloma stratami i szkodami, w powyższym Sprawozdaniu Nadzw. Komisji Sejmowej szczegółowo wymienionemi i uzasadnionemi (w III części Sprawozdania).

3) Wreszcie ze sposobu przedstawienia papierowej komercjalizacji kolei państwowych (str. 126 nast.) np., z takich wyrażeń: „das Unternehmen Polnische Staatsbahnen ist eine juristische Person,... das Hauptorgan des Unternehmens ist die Generaldirektion mit dem Generaldirektor an der Spitze, der auf Antrag des Verkehrsministers durch den Staatspraesidenten berufen wird" i t. d. możnaby wnioskować że to wszystko jest, jakby to z tych słów wynikało. Tymczasem tego wszystkiego nie ma w rzeczywistości. Autor wprawdzie zaznacza, że dekret z 24/9 1926 o komercjalizacji kolei nie wszedł w życie — mimo to, dla mnie przynajmniej, jasno to nie wynika z dalszego przedstawienia rzeczy.

V. W rozdziale XII książki, omawiającym cło, jest kilka nieścisłości; pozwolę sobie na nie zwrócić uwagę.

Przedewszystkiem stosunek Polski do Gdańska jest na str. 316 mylnie ujęty, albowiem wspólność obejmuje tylko: granicę celną, ustawodawstwo celne i taryfę celną, nie obejmuje zaś obrotu towarowego (patrz osobny rozdział VII umowy warszawskiej), ani też organizacji celnictwa, które należy do „Rządu Wolnego Miasta Gdańska" (art. 199 umowy warszawskiej). Polski centralny zarząd ceł wykonuje tylko nadzór nad służbą celną w Gdańsku za pomocą mianowanych przez siebie inspektorów celnych (art. 200 i nast. umowy warszawskiej). Dochody dzielą się brutto, bez potrącenia kosztów administracji, które każda strona pokrywa ze swego udziału (art. 206 umowy warszawskiej). Udział Gdańska oblicza się obecnie według sześciokrotnej normy spożycia towarów zagranicznych, przypadających na głowę mieszkańca Polski; wynosi on obecnie 7,8% wpływów brutto osiągniętych na całym obszarze celnym. Według umowy genewskiej z dnia 20 września 1926 r. zapewniono Gdańskowi czasowo z tego tytułu minimum dochodu rocznie 14.000.000 guldenów gdańskich t. j. 24 miliony złotych, oraz maximum 20 milj. guld. t. j. 34 milj. złotych.

Powtórę wyliczenie na str. 317 zwolnień od cła robi wra-

zenie wyliczenia taksatywnego ; w rzeczywistości egzemplje te wyliczone są niekompletnie i bez podania podstawy ich prawnej.

Następnie wyrażenie w drugim ustępie na str. 317 „der Tarif überlässt es in vielen Fällen dem Zollpersonal” i t. d. jest o tyle nieściśle, że taryfikacja należy zasadniczo do urzędów celnych, od których orzeczenia przysługuje zażalenie bezpośrednio do ministerstwa skarbu.

Również należy mi zauważyć odnośnie do uwag na str. 318, że obciążenie cłem wytworów importowanych do Polski ad valorem wynosiło według obliczeń Ligi Narodów przeciętnie 22% ; jakkolwiek ono obecnie jest wyższe, to nadwyżka ta kompensuje się spadkiem waluty.

Uwaga na str. 319, że „polska taryfa celna zna cła i opłaty wywozowe” wymaga w tym kierunku sprostowania, że opłat wywozowych u nas nie ma, są tylko cła wywozowe w myśl zasadniczej ustawy celnej z 31/VII 1924 r. o uregulowaniu stosunków celnych, której Autor, nawiasem mówiąc, nie cytuje.

Wreszcie odnośnie do uwagi na str. 318 (6 wiersz u dołu) należy stwierdzić, że taryfa z r. 1924 została zrewidowaną w roku 1925 trzykrotnie i to nieomal całkowicie zmienioną, nie są to zatem „kleine Veränderungen”, jak się Autor wyraża.

VII. Przechodząc do rozdziału XIII (opłaty stemplowe) pozwolę sobie przedewszystkiem zauważyć, że podane na str. 321 wyjaśnienie nazwy „opłaty stemplowe” nie jest ściśle. Nazwa ta stąd pochodzi, że w czasie, gdy powstała, (z końcem 18 w.), wszelkie daniny publiczne, nazwą tą objęte, uiszczano zapomocą znaków stemplowych. Nie jest trafnem zapatrywanie, że przed wojną daniny, o których mowa, były uiszczane przeważnie znakami stemplowymi oraz że ten sposób uiszczania spowodował zatrzymanie starej nazwy w nowej ustawie. Już przed wojną większość opłat na obszarze b. dzielnic rosyjskiej i austriackiej uiszczano gotówką i tak jest obecnie, co wynika w szczególności z tablicy na str. 322 książki, według której w r. 1926 z ogólnej sumy 120,9 milj. zł uiszczono zapomocą znaczków stemplowych i blankietów wekslowych maksymalnie 55,2 miliony (część opłat od weksli uiszcza się gotówką). Nazwę „opłaty stemplowe” zatrzymano w nowej ustawie, gdyż ustaliła się już na skutek używania jej przez przeszło 100 lat.

Sądzę dalej, że należałoby podać znane ówczas sumy

wpływów rzeczywistych za okres 1927/28 r. lub przynajmniej sumy preliminarzowe na okres 1928/29 (155.870.000) zł, co prawdopodobnie skłoniłoby Autora do zmiany zapatrywania (na str. 322) wyrażonego słowami: „In den Einnahmen der Republik Polen spielen diese Steuern nur eine untergeordnete Rolle”.

Uważam następnie, że wyrażona na str. 323 opinia o rzekomem specjalnym uprzywilejowaniu przez ustawodawcę w tym dziale opłat aktów przeniesienia własności rolniczej tj. nieruchomości i należących do nich przynależności, jest błędna. Nie chodziło bowiem tutaj bynajmniej o uprzywilejowanie rolnictwa, ale o ochronę Skarbu przeciw podawaniu wartości przynależności w kwocie nadmiernej. O uprzywilejowaniu nie ma mowy, gdyż wartość przynależności po największej części równa się 1/10 całości, a w województwach zachodnich, gdzie kultura rolnicza stoi wysoko, wartość, o której mowa, przewyższa 1/10 całości. Wyrazy „wonach als Grundlage der Bemessung... angegeben wurde” podają odnośną tezę błędnie i wywołują wrażenie, że od pozostałej 1/10 nic się nie wymierza. W rzeczywistości wymierza się od 9/10—4%, a od 1/10—1%. Wyjaśnienie niniejsze należało umieścić na str. 325 w ustępie pierwszym, po wyrazach „nur zum Satz von 1%”.

Podana dalej na tej samej stronie (323) informacja o fundacjach itp. jest niedokładna, gdyż Autor podał tylko treść art. 16 ustawy, a pominął uwolnienia, przewidziane w szeregu innych artykułów, w szczególności dotyczące się skryptów dłużnych (art. 120), pełnomocnictw (art. 112), pokwitowań (137 art.), podań (art. 144) i świadectw (art. 160).

Co do terminologii (ob. str. 324 i nast.), to jest ona niejednolita, gdyż Autor określa niektóre rodzaje „podatków od obrotu” (Verkehrssteuern) nazwą „Stempelgebühr”, a niektóre nazwą „Steuer”. Należało, moim zdaniem, stanąć albo na gruncie naukowym i używać jednolicie terminu „Steuer” albo na gruncie ustawy i używać stale wyrazu „Stempelgebühr”.

Autor używa szeregu terminów, które bądź sam stworzył (np. Fakturensteuer, str. 326), bądź zaczerpniętych z niemieckich podręczników bądź z ustawodawstwa niemieckiego (Wechselsteuer, Versicherungssteuer), które jednak w Polsce nie są znane, gdyż nie znajdujemy ich ani w ustawie ani w mowie potocznej. Nie miałbym nic przeciw tym terminom, gdyby autor zaznaczył, że stanowią one jego własną koncepcję. Nietylko jednak tego nie uczynił, ale nadto zaopatrzył

większość tych terminów w określenie „tak zwany”, (so genannt), co musi wywoływać wrażenie, że są to terminy ustalone.

Również systematyka tego rozdziału jest moim zdaniem wadliwa. Na str. 330 znajduje się nagłówek: „Die Steuern von Rechtsverträgen”, a przeciwstawienie go nagłówkom poprzednim jest nieodpowiednie, gdyż opłaty, nazwane przez autora „Emissionssteuer”, „Wechselsteuer”, „Transportkundensteuer” również są „Steuern von Rechtsverträgen”. Niewłaściwem wydaje się mi umieszczenie punktu „k” (Finanzgebühren, str.332) w § 2 pod nagłówkiem „Einzelne Verkehrssteuern”. Należałoby dla „opłat skarbowych” utworzyć osobny paragraf.

W ustępie ostatnim punktu „a” na str. 325 Autor podaje, że spłata od przeniesienia prawa do ciał kopalnych, nabytego drogą licytacji, wynosi 0,2% — pomija jednak ważną informację, że wymieniona stawka zależy od sporządzenia odnośnego pisma w ciągu trzech tygodni po licytacji. Podaje dalej (zgodnie z ustawą), że umowa nabycia prawa do ciał kopalnych, wydobywanych zagranicą, podlega opłacie w wysokości zł 3. Te same stawki ulgowe obowiązują również przy opłatach od umów o nabycie nieruchomości. A jednak Autor nie wspomina o nich wcale w ustępie pierwszym na str. 325. (Pominał również bardzo aktualną stawkę 1% przy parcelacji, przeprowadzonej na zasadzie przepisów o reformie rolnej). Albo więc obie stawki ulgowe, o których mowa, są błahostką, a w takim razie należałoby je pominąć również przy ciałach kopalnych, ale też nie są błahostkami, a w takim razie należało je wymienić również przy nieruchomościach.

Przy omawianiu opłat od rachunków (Fakturensteuer) Autor pomija podstawową tezę, że opłaty stemplowe, które się przedstawiają jako obrotowe podatki, dają się podzielić na dwie grupy: na stałe i procentowe. Odnośnie do ostatnich obowiązuje norma, że od każdego aktu obrotu opłatę procentową pobiera się tylko raz jeden, który zaś z kilku dokumentów, dotyczących jednego i tego samego aktu obrotu, stanowić ma in c o n c r e t o przedmiot opłaty stemplowej, to jest kwestja techniki podatkowej, którą ustawodawca dla poszczególnych aktów obrotu różnolicie normuje — stosownie do faktycznych okoliczności. Tak np. przy sprzedaży rzeczy ruchomych stanowi dokument umowy tylko wtedy przedmiot opłaty, jeżeli bądź podpisany jest przez obu kontrahentów, bądź

sądownie wzgl. notarialnie wystawiony lub uwierzytelniony. Natomiast proste jednostronne oświadczenie jest wolne od opłaty i opłata ta ma być uiszczona dopiero od rachunku, wystawionego przez sprzedawcę po wykonaniu umowy.

Mówiąc o obrotowym podatku giełdowym na str. 327 Autor przemilcza, że stawki 2% i 0,05% obowiązują tylko wówczas, gdy jeden z kontrahentów wykonywa czynności bankowe lub gdy umowa przyszła do skutku za pośrednictwem maklera oraz że w braku warunków powyższych lub warunku, podanego na str. 327 w zdaniu drugim ust. drugiego punktu c, („Wenn der Vertrag”), stawka wynosi 0,5% wzgl. 0,1%.

Następnie wydaje mi się, że wyrażenie na str. 331 „Urkunden über eine Einigung oder einen Vergleich” jest całkowicie nieodpowiednie, gdyż „Einigung” i „Vergleich” są to synonimy. W tekście polskim ustawy (art. 133) jest użyty wyłącznie termin „ugoda”, a tylko nagłówek brzmi „Pisma stwierdzające ugodę (układ pojednawczy)”. Ujęcie w nawias wskazuje, że chodzi o synonimy. Użycie zaś obu terminów w nagłówku (ale tylko w nagłówku) było potrzebne dlatego, ponieważ w b. dzielnicach austriackiej i pruskiej używa się wyłącznie terminu „ugoda”, a w b. dzielnicy rosyjskiej wyłącznie terminu „układ pojednawczy”.

Wyrażenie w tem samym zdaniu „die man ohne Einigung hätte entrichten müssen” jest zupełnie niezrozumiałe. W braku ugody zapadłby wyrok sądowy, a wyrok tylko wyjątkowo podlega opłacie stempowej. Należałoby powiedzieć przeto: „Die Gebühr von Urkunden über einem Vergleich ist in jenem Betrage zu entrichten, welcher zu entrichten wäre, falls die Urkunde nicht die Regelung eines strittigen Rechtes, sondern die primäre Einräumung eines Rechtes desseleben Inhalts im Wege einer freiwilligen Vereinbarung beinhalten würde”.

W końcu zauważyć należy, że według skorowidza jest mowa o „Gerichtsgebühren” tylko na str. 333, a na tej stronie wspomina autor tylko o b. dzielnicy austriackiej. Dlaczego pomija zupełnie obie inne?

Wyrażenie „als öffentliche Abgaben angeführt werden und” należałoby skreślić. Wszak opłaty sądowe, pobierane na obszarze b. dzielnicy rosyjskiej i pruskiej, są również — niewątpliwie „öffentliche Abgaben”.

Prof. Jerzy Michalski (Warszawa).

G ł ą b i ń s k i Stanisław Prof.: Polskie prawo skarbowe. Lwów, Jakubowski 1928. str. VII + 160.

Autor zdecydował wydanie dziś obowiązującego polskiego prawa skarbowego w oddzielnym tomie, do czego skłoniła go okoliczność, iż postępujące zmiany w tej dziedzinie domagały się ciągłych uzupełnień znanej „Nauki skarbowości” która pojawiła się w r. 1925 w III wydaniu. Objęty materiał prawny doprowadza prof. Głębiński do marca 1928, który to miesiąc był ostatnim ale bodajże najpłodniejszym okresem prawodawstwa dekretowego na zasadzie upoważnień ustawowych. Z podobnym przedsięwzięciem wystąpił Autor w r. 1926 wydając w Poznańskiej Encyklopedji prawa obow. w Polsce „Zarys ustroju skarbowego”, dzisiejsze jednak „Prawo skarbowe” cechuje znaczne przegrupowanie w układzie materji przy rozszerzonych wymiarach książki.

Podział przedmiotu rozpoczyna się od ustroju władz skarbowych, poczem zaraz następuje rozdział poświęcony ustrojowi pieniężnemu. Autor słusznie wprowadza nowość wyprzedzając inne tematy omówieniem problemu pieniężnego tej naturalnej i zasadniczej podstawy skarbowości. Właśnie ten porządek w układzie zależności zjawisk skarbowych zaleca się jako niezbędny i pierwszorzędnego znaczenia. Cóż bowiem mówić o gatunkach rozchodów i wydatków publicznych, jeśli nie pomyślano wpierw o systemie pieniężnym, koniecznym aparacie wymiennosci zjawisk skarbowych, jeśli nie wyposażono systemu pieniężnego w jego istotne wartości, jakimi są stałość pieniądza i ufundowane mocno podstawy Banku emisyjnego.

Z kolei rozpatruje się budżet i jego prawo. Gotów jestem bronić poglądu, iż prawo budżetowe i rachunkowość związków samorządowych, których rozpatrzenie znajduje się w ustępie V-go rozdziału, zaokrągliłoby całość rozdziału VI, gdyby były w nim umieszczone (skarbowość związków samorządowych.)

Rozdział IV ogarnia dochody skarbowe, które Szanowny Autor dzieli na cztery grupy a mianowicie daniny publiczne (rozpadające się na podgrupy: podatki bezpośrednie, pośrednie, cło, opłaty stemplowe) monopole, dochody administracyjne i przedsiębiorstwa państwowe. Krótkie określenia cech wyróżniających te grupy dochodów podaje prof. Głębiński częściowo na str. 46. Włączeniu w system podatków bezpośrednich uległ na zasadzie wskazań teoretycznych podatek

od spadków i darowizn wbrew formalnemu układowi budżetowemu dziś obowiązującemu. Wprowadzenie ustępu o „daniach w naturze” jako ostatniego ogniwa w łańcuchu podatków bezpośrednich było z pewnością wykorzystaną przez Autora sposobnością uchwycenia przejawów świadczeń stojących na pograniczu sfery skarbowej i ogólno-administracyjnej, poza niewątpliwie skarbowymi jak uiszczanie podatków w zbożu i węglu. Podobnie jak wyżej oświadczyłbym się za przeniesieniem rozważania świadczeń z prawa drogowego, a dotyczących dróg samorządowych, do skarbowości samorządu (rozdział VI). Autor nie przeocza okoliczności, choć ze względów porządku nie wysnuwa konsekwencji podziałowych, iż podatek obrotowy należy właściwie do podatków pośrednich, tak jak z drugiej strony akcyzowe opłaty patentowe winny znaleźć się w rodzinie podatków bezpośrednich. Podobnież celne sprawy Gdańska mają swój dogodny teren rozpatrywania w rozdziale, (za którego wprowadzenie należy się osobna wdzięczność Autorowi) o stosunku finansowym wolnego miasta Gdańska do Rzplitej.

Prawdziwą trudność przewyciężył m. inn. Autor klasyfikując dość różnorakie dochodowe fenomeny skarbowe działu dotyczącego dochodów administracyjnych. Notuję skwapliwie iż prof. Głabiński na świeżo zreorganizował tą grupę rozpatrywanych zjawisk, wykazując właściwą sobie łatwość w przełamywaniu przeszkód na drodze do osiągnięcia jasnego i wyczerpującego systematyzowania naukowego opisu. Weszły tu zatem dochody o znamionach podatku, chociaż drogą pośrednią otrzymywanego przez Skarb państwa (udział w dochodach Śląska, w dodatkach Komunalnych, opłaty emerytalne, dochód z daniny lasowej) dochody z opłat administracyjnych rozrzuconych po całej sieci budżetu, dochody admin. z niewydziałonych jednostek i tytułów majątkowych Skarbu, tudzież zakładów i funduszy samoistnych (Banki państwowe, fundusze jak gospodarczy, obrotowy Reform rolnych, pożyczkowy, kwaterunkowy itd.) oraz innych tytułów (jak kary administracyjne, robocizna więźniów, spadki prawem kaduka itd.). Oczywiście, iż przeprowadzenie powyższej klasyfikacji w sposób nowy, nie wyklucza możliwości dyskusji nad ustalaniem szczegółowych kryteriów podziału, pamiętać jednak trzeba o tem iż klasyfikowany materiał wykazuje dość rozbieżne, często hamujące grupowanie cechy, jak to np. ma miejsce z opłatami sądowymi, które w jednej dzielnicy przynależą do jednej grupy dochodów a w drugiej do innej.

Dalszy rozdział dotyczy długów państwowych, dwa przedostatnie poświęcone już wspomnianym kwestjom Skarbowości samorządu i stosunku finansowego Gdańska do Rzpłtej. Zamykają książkę refleksje „de lege ferenda”, analizą widoków i wyboru tej lub innej drogi reformy podatkowej.

Parę słów co do stanowiska Autora w wysuniętych w książce problematach. Naogół należy podkreślić wstrzeźliwość w dokonywanej ocenie oraz oględność i umiarkowanie w formowaniu wniosków. Załamanie się reformy skarbowej w r. 1925 przypisuje prof. Głębiński nieurodzajowi i niekorzystnemu bilansowi płatniczemu kraju. Niewątpliwie pierwszy pogłębiał kryzys, drugi odzwierciedlał skutek, który gdyby pojawił się w innym niż *to* miało miejsce układzie rozstrzygających wydarzeń, zapewne za dość krótki okres czasu nie zaprowadziłyby do znanych rezultatów. Mówiąc o kredytach dodatkowych ograniczył się Autor do stwierdzenia iż „faktycznie rząd korzysta niekiedy z kredytów budżetem nie objętych”. Oględnie krytykuje progresję i regresję w podatku gruntowym, oświadcza się przeciw podatkowi obrotowemu, chociaż wyklucza jego szybkie uchylene. Patent uważa za przestarzały. Wskazuje na niezgodny z rzeczywistością obraz stosunku rolnictwa do przemysłu w Polsce, wynikający z konstrukcji podatku dochodowego, zbyt liberalnego, szczególnie dla szerokich kół rolników. Nie zapoznaje małego zróżnicowania dzisiaj obowiązującej taryfy celnej, podobnie jak z uznaniem podkreśla niektóre owocne wysiłki, skierowane ku racjonalizacji przebiegu gospodarczego, podejmowane przez zarządy naszych monopolów, którym jednak radzi nie zapominać o przykazaniach naukowej organizacji i ścisłej oszczędności. Razi go nieco wykazanie przez etapy emigracyjne w budżecie 1927/28 nadwyżki dochodów „co niezupełnie odpowiada humnaitarnemu zadaniu tych zakładów”. W dziedzinie komunalnej raczej oświadcza się za niemieckim systemem rozdziału dochodów ogólnych według klucza między państwo a samorządy. Podkreśla z naciskiem, iż naturalny proces wcielenia w życie zasad Traktatu Wersalskiego winien doprowadzić do wspólnej z Polską waluty Gdańska, przeprowadzenia zasady jednolitości prawodawstwa o podatkach pośrednich i monopolach. Projekt rządowy z r. 1927 reformy podatkowej, rozpatrywany w „Ekonomiście” w rozprawie Pawła Michalskiego traktuje z rezerwą. Uważa go za podobny do systemu dzisiaj na Zachodzie przyjętego lecz różniące się tem, że

pozostawia w mocy dawne przeżyte formy jako sposób rozwiązania problemu dochodowości samorządu. Krótko informuje o podatkowym systemie dziś obowiązującym w Niemczech oraz o reformie Czechosłowacji z r. 1927.

Całość pracy cechuje zwięzłość, jasność, brak przeładowania materiałem prawodawczym, co się przejawia m. innymi w unikaniu cytowania wielości ustaw i rozporządzeń. Może być, iż niektóre kwestje rozpatrzone są zbyt krótko. Książka uwzględnia rezultaty finansowe omawianego prawa, co podnosi jej wartość praktyczną.

Podjąłbym się dyskusji terminologicznej proponując zamiast „Szczegółowy” (str. 29) inny termin a mianowicie „specjalizowany” jako więcej utarty, zamiast „opakowany” (str. 36) „obładowany”, zamiast „spadki leżące” — „spadki wakuujące” lub „nieobjęte”. Byłbym też za używaniem terminu „przesuwanie” (virement) kredytu a nie „przenoszenie”, które w moim rozumieniu oznacza możliwość konsumowania kredytu z jednego okresu budżetowego, w drugim (przeniesienie kredytu z jednego roku na drugi jednak nie w trybie pomocy czasokresu ulgowego). Muszę jednak dodać, iż nasza urzędowa terminologia stoi w tym kierunku po stronie prof. Głębińskiego.

Błędów drukarskich znalazłem minimalną ilość i to nieszkodliwych. Szkoda, że książka nie wydana na lepszym papierze.

Ponieważ Autor uzupełnienie prawa dociąga do 22 marca 1928, wspomina o drobnym przeoczeniu Rozporządzenia Prezyd. Rzplitej z dnia 12 marca 1928 przedłużającego moc prawa o podatku od nieruchomości do końca 1929 (str. 54).

Prof. Głębiński ma ustaloną i zasłużoną renomę w rzeczach dotyczących wartości podręczników, które wydaje. Książka, którą omówiłem, nie uchybia w niczem tej pięknej tradycji i dlatego niewątpliwie znajdzie w szerokich kołach akademickich tą samą wziętość, z jakiej korzystają inne prace Czcigodnego Autora. Prof. Ignacy Czuma (Poznań).

Rewizja konstytucji: Opinia zbiorowa grona prawników. Warszawa 1929. Str. 59. (Ocena części skarbowej).

Czternastu prawników, praktykujących, adwokaci (w tem trzech członkowie Komisji Kodyfikacyjnej) i sędziowie Sądu Najwyższego i Najwyższego Trybunału Administracyjnego, „niezwiązanych żadną organizacją, reprezentujących rozmaite

przekonania polityczne i społeczne" — jak we wstępie broszury czytamy — opracowało tezy reformy naszej ustawy konstytucyjnej i ogłosiło je drukiem. Tezy te dotyczą siedmiu różnych przedmiotów, a to instytucji prezydenta Rzplitej, sejmu, senatu, rządu, skarbu, gwarancji konstytucyjnych i rady stanu.

Pragnę pokrótce omówić tezy, dotyczące skarbu. Tez tych jest cztery — odnoszą się one do budżetu (przeważnie) i do zamknięć rachunków państwowych.

Opierając się na 10 letnich doświadczeniach proponują projektodawcy :

I. aby przekroczenie uchwalonego budżetu w zasadzie nie mogło mieć miejsca bez zgody ciał ustawodawczych. Tylko w wypadkach nagłych konieczności mogłaby rada ministrów zezwolić na przekroczenie kredytu, ma jednak obowiązek złożyć Sejmowi na najbliższem posiedzeniu projekt ustawy o dodatkowych kredytach;

II. aby ustawa budżetowa nie mogła zawierać przepisów prawnych, nie związanych bezpośrednio z wykonaniem budżetu na dany okres budżetowy ;

III. aby coroczne zamknięcie rachunków państwowych przedstawiano do parlamentarnego zatwierdzenia najpóźniej w ciągu 10 miesięcy po ukończeniu roku budżetowego i

IV. aby konstytucja orzekła, że ma być wydana ustawa wykonawcza o prawie budżetowem.

Motywy do każdej tezy, podane w książce, mają na celu uzasadnienie propozycji. —

Moim zdaniem wszystkim te tezy są zasadniczo najzupełniej słuszne. Różnią się one ze stanowiska formalnego w tym kierunku od siebie, że podczas gdy IV teza ma charakter deklaratoryjny — do pewnego stopnia znaczenie akademickie, pierwsze trzy tworzą natychmiast obowiązujące prawo, wchodzą bezzwłocznie w życie.

Najdonioślejsza — zarazem najpotrzebniejsza jest według mnie III teza. Budżet i zamknięcie rachunkowe stanowią organiczną całość. Zamknięcia przedstawione ze znacznem opóźnieniem — wietrzeją; mają tem mniejsze znaczenie, im dłuższy dzieli je okres czasu od chwili uchwalenia budżetu. Wymieniam te tezę na czele, bo dotyczy normalnej sytuacji.

Również wagi pierwszorzędnej jest teza I., która jednak może mieć i może nie mieć zastosowania. Najważniejsze i najistotniejsze prawo parlamentu: uchwalanie budżetu staje się

iluzoryczne, jeżeli rząd ma możliwość dowolnego przekroczenia budżetu. Poucza nas o tem — niedawne bardzo doświadczenie. Niepożądanym, z takiego, jak dzisiaj, stanu rzeczy, wynikającym skutkiem natury gospodarczej i — politycznym powinna reforma konstytucji zapobiec w sposób zarówno skuteczny — jak i życiowy zarazem. Moim zdaniem projekt zadośćuczynia temu postulatowi w sposób możliwie najlepszy.

Teza II ma znaczenie, jeżeli tak się wyrazić można, więcej porządkowe. Ustawa budżetowa nie powinna zmieniać ustaw obowiązujących, bo to do niej nie należy.

Teza IV wyraziłaby w danym razie życzenie ciał ustawodawczych; sejm jednak ma prawo inicjatywy ustawodawczej. Uważając sam postulat w zasadzie za całkowicie uzasadniony, nie uważałbym jednak za konieczne, aby ustawa konstytucyjna, zwłaszcza w tak ogólnej formie, wypowiedziała życzenie — wydania, w nieokreślonym bliżej czasie, ustawy o prawie budżetowym.

Prof. Jerzy Michalski (Warszawa).

Lulek Tomasz: Przywileje podatkowe przedsiębiorstw publicznych w Polsce. Kraków 1928. Osobna odbitka z „Czasopisma prawniczego”. Str. 50.

Profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego Tomasz Lulek, dziś w Polsce jeden z najlepszych znawców dziedziny rachunkowości, jest równocześnie tej ostatniej wyborynym teoretykiem a jego praca z r. 1922 o „Teoretycznych podstawach księgowości kupieckiej” przynosi zaszczyt w tym kierunku polskiej literaturze i może być porównywana z najlepszymi tego rodzaju pracami literatury niemieckiej czy francuskiej.

Temat, który świeżo podjął p. Lulek leży też w polu jego zainteresowań a przedewszystkiem gruntownego znawstwa i już z tego względu zasługuje na baczną uwagę. Powtóre praca ta jest wartościowym przyczynkiem do dzisiaj prowadzonej u nas dyskusji na temat etatyizmu i antyetatyizmu, i wszyscy, których pobudza do rozważań problemat etatyizmu polskiego, winni koniecznie zapoznać się z „Przywilejami podatkowymi przedsiębiorstw publicznych” p. Lulka.

Autor stwierdza pozornie niezrozumiałą rzecz, iż etatyzm, którego ratio essendi wypływać ma rzekomo z lepiej pojmowanych potrzeb pospólnego dobra, przejawia niechęć do ponoszenia ciężarów pospólnych w formie podatków państwowych czy samorządowych. Uchyła się tedy chętnie od tych ciężarów

rów, a czyni to tem skuteczniej, iż w okresie jego realizacji promotorzy tego kierunku mają dość łatwą możność konsumowania woli państwowej na rzecz oswobodzenia, czynienia przywilejów dla jednostek gospodarczych zetatygowanych.

I toby była jedna strona zagadnienia.

Drugą jest nieporządek prawodawczy, legislacyjny chaos skarbowy, na polu szczegółowych określeń tych zwolnień, tych ulg, jakimi podatkowo cieszą się dzisiaj w Polsce jednostki gospodarczo zetatygowane czyli przedsiębiorstwa publiczne. Tej ważnej kwestji prof. Lulek poświęca długi wywód poparty drobiazgową analizą stanu prawnego o przywilejach podatkowych tychże przedsiębiorstw. Śmiem przypuszczać, iż argumenty p. Lulka będą prawdziwą rewelacją dla sfer zainteresowanych.

Konkluzje, do jakich dochodzi Autor po sumiennem i wnikliwym rozpatrzeniu wytworzonego stanu rzeczy nie są gołosłownem życzeniem lecz nasuwającą się nieodparcie koniecznością. Uprzywilejowanie podatkowe przedsiębiorstw publicznych jest ostateczną w skutkach bronią przeciw etatyzmowi (tylko, że przyczyna działać może powoli i kosztownie!), zuboża skarb państwa i samorządu, wytwarza nierówności w warunkach społecznego procesu ekonomicznego a jak dziś rzeczy stoją, daje obraz ogromnego zamieszania legislacyjnego i daleko posuniętej niepraworządności skarbowej.

Prof. Ignacy Czuma (Lublin).

Materiały do nowej taryfy celnej: Warszawa, Nakładem Ministerstwa Przemysłu i Handlu, 1928. Zeszyt pierwszy str. 186, zeszyt drugi str. 378.

Zeszyt pierwszy zawiera cztery rozprawy oświetlające zagadnienia podstawowe z zakresu polityki celnej. Przedmowa Dyr. Dep. Przemysłowego Min. Przem. i Handlu, Inż. Juliana Dąbrowskiego podkreśla, że ogłoszone rozprawy nie powinny być uważane za integralny wyraz stanowiska Rządu w tej dziedzinie. Tem niemniej uważać należy opublikowane prace za nader cenne i uwagi godne.

Pierwsza praca pióra S. Fr. Królikowskiego zatytułowana „Charakterystyka taryf celnych w Polsce (1919—1926)” zawiera szczegółową analizę taryf celnych z r. 1919 i 1924 oraz genezę zmian wprowadzonych w życie w r. 1925 w związku z ówczesnym niekorzystnym stanem bilansu handlowego. Rozprawę kończą uwagi ogólne o stronie formalnej i gospo-

darczej taryf celnych. W pierwszych autor bada krytycznie układ zewnętrzny taryfy celnej roztrząsając w szczególności w sposób zajmujący znaczenie oraz strony dodatnie ceł wartościowych w przeciwieństwie do ceł specyficznych, zastosowanych wyłącznie w polskiej taryfie celnej. Konieczność odpowiedniego zróżniczkowania taryfy celnej jest przez autora silnie podkreślona. W uwagach o stronie gospodarczej taryfy celnej przeprowadzona jest charakterystyka poszczególnych rodzajów ceł oraz przedstawione są w sposób pogłówny zagadnienia protekcjonizmu i wolnego handlu. Zagadnienia polityki celnej w Polsce omówione są przez autora naogół trafnie i z dużą dozą obiektywizmu, co prawda miejscami także za ogólnie i schematycznie. Maksymalne normy zaleca autor dla cła wychowawczego w wysokości 60%, dla cła utrzymującego — w wysokości 40%, dla cła na artykuły pierwszej potrzeby oraz półfabrykaty — w wysokości 30%. Wskazane byłoby więcej wyczerpujące ujęcie zagadnienia protekcjonizmu w poszczególnych konkretnych przypadkach. Sprawom oparcia ceł na podstawie ścisłej kalkulacji kosztów produkcji w kraju i zagranicą oraz sprawom ustawodawstwa celnego poświęcone są ostatnie rozdziały wogóle interesującej i poważnej pracy.

Dalsze dwa stosunkowo krótkie a treściwie opracowane referaty Leonarda Krawulskiego o cłach wywozowych oraz Wieńczysława Krzywickiego o cłach ruchomych dotyczą kwestyj w czasach obecnych w większym lub mniejszym stopniu żywotnych. Zagadnienia ceł wywozowych w ostatnich czasach zyskały u nas na aktualności, co uznać należy za objaw niezbyt dodatni, cła ruchome należą dziś raczej do historii, nie straciły jednak bynajmniej swego znaczenia dla teorii.

Ostatnia rozprawa pióra Dr. Józefa Rzóski, autora specjalnej obszernej pracy o „Niemieckich cłach zbożowych”, omawia układ oraz oświetla dążności niemieckiego systemu celnego. Ze względu na długotrwałą, dotychczas jeszcze niezakończoną wojnę celną z Niemcami praca powyższa wzbudza specjalne zainteresowanie. Umożliwia dzięki swej bogatej i jasno ugrupowanej treści zrozumienie tendencji wybitnie protekcjonistycznych miarodajnych dziś w Niemczech w polityce gospodarczej. Autor omawia w części pierwszej zasady i źródła niemieckiego prawa celnego oraz dzieje zmian powojennych niemieckiej taryfy celnej. Uwydatnione jest wyraźnie

znaczenie ustawy celnej z dnia 17. VIII. 1925, przywracającej zawieszono od czasu wybuchu wojny światowej cła agrarne oraz podwyższającej znacznie stawki autonomiczne szeregu najważniejszych ceł przemysłowych. Część druga rozprawy zawiera dokłądą analizę poszczególnych ceł niemieckich, przyczem na specjalną uwagę zasługują obok ceł agrarnych cła włókiennicze i cła od żelaza. Materiał faktyczny — nietylko ustawodawczy — uwzględniony w pracy sięga częściowo aż do maja r. 1928. Praca napisana jest z wielką znajomością przedmiotu, na każdej stronicy ujawnia się jędrna, dobrze rozważona myśl fachowca. Nie brak jednak i pewnych niedomówień. Zastanawia w części pierwszej zwrot, niewiadomo czy umyślny czy tylko mimowoli niezręczny, o niedosłej do skutku umowie handlowej z Polską, przewlekanej „niekiedy z winy Niemiec”. Jaśniejse postawienie sprawy byłoby tu więcej na miejscu. Pracę uważać należy w każdym bądź razie za nadzwyczaj cenną i pożyteczną, poniekąd nawet za punkt wyjścia dla dalszych szczegółowych badań, umożliwiający znakomicie zorientowanie się w aktualnych najważniejszych sprawach gospodarczych Niemiec.

Zeszyt drugi „Materiałów” zawiera projekt nomenklatury taryfy celnej. Projekt, będący rezultatem długotrwałych prac licznych komisji i podkomisji wyłonionych przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministerstwem Skarbu i Rolnictwa, obejmuje w 19 działach 90 grup towarowych oraz liczy ogółem 1296 pozycji wzgl. około 2840 punktów. Przyszła taryfa celna posiadałaby ewentualnie około 5200 stawek, czyli około 3500 stawek więcej, jak dotychczas. Bez wątpienia stałoby się wówczas w bardzo znacznej mierze za dość tak ważnemu z punktu widzenia gospodarczego postulatowi możliwie jak najdalej idącego zróżniczkowania taryfy celnej. Nadmienić należy, że w porównaniu z innymi taryfami, nawet z tak obszerną i szczegółową taryfą francuską, polska taryfa celna byłaby w danym razie jedną z najwięcej wyspecjalizowanych wogóle.

Dr. R. K n a p o w s k i (Poznań).

J a k u b o w s k i Józef: Wskazówki i informacje dla przedstawicieli podatników w komisjach podatkowych”. Warszawa 1928. Str. 32.

O komisjach podatkowych polskich wyraził prof. E. W. Kemmerer opinię nadzwyczaj niepoehlebną, nazywając ich

pracę „zlepkiem nieznamomości rzeczy, osobistych wrażeń i jednostronnych zarządzeń” Jedną z głównych przyczyn złego funkcjonowania danych komisji jest z pewnością niedostateczne przygotowanie członków komisji do pracy, do której zostali powołani. Aby umożliwić i ułatwić im zorientowanie się w przepisach miarodajnych w zakresie procedury wymiaru podatku przemysłowego i dochodowego oraz przepisów dotyczących obowiązków i praw członków komisji, opracowane zostały przez autora wymienione powyżej „wskazówki i informacje”, streszczające w formie przejrzystej wszelkie odpowiednie przepisy zawarte w ustawach i rozporządzeniach, a nawet okólnikach Ministerstwa Skarbu. K.

Jeziorski Władysław: Nowe metody księgowości i organizacji pracy bankowej. Lwów-Warszawa 1929, 8-ka, str. 115.

Knapowski Roch: Dualizm w teorii ilościowej pieniądza. Poznań 1929. Nakł. Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 8-ka, str. 184 (Odb. z III t. Prac Komisji Nauk Społecznych Poznańskiego Tow. Przyjaciół Nauk).

Poznański Tadeusz: Ubezpieczenie życiowe a kredyt długoterminowy. Warszawa 1928, 8-ka, str. 18 (Odbitka z „Ekonomisty” t. II 1928 r.).

Preliminarz budżetowy Rzeczypospolitej Polskiej na okres od 1 kwietnia 1929 do 31 marca 1930. Przedłożenie rządowe. Warszawa, Nakł. Ministerstwa Skarbu 1928, 4-ka, str. 331 + 89 tabl.

Rocznik Państwowego Urzędu Kontroli Ubezpieczeń 1928. Warszawa. Ministerstwo Skarbu (1928), 4-ka, str. 274.

Czasopisma: **A d a m c z e w s k i H.:** Kilka uwag o działalności Banku Przemysłowców (Świat Kupiecki Nr. 50. 1928). — **B. E. Dr.:** Spadek kursu jena w Japonji (Przemysł i Handel, zeszyt 46. 1928). — **B. R.:** Polityka budżetowa a problem podatkowy (Kupiec Nr. 43. 1928). — **Tenże:** Dopyływ kapitałów zagranicznych (Kupiec Nr. 3. 1929). — **Battaglia R.:** Francja z powrotem eksporterem kapitału (Kupiec Nr. 52. 1928). — **Tenże:** Potop wekslowy (Kupiec Nr. 50. 1928). — **Tenże:** Czy zmierzch kapitalizmu? (Kupiec Nr. 47. 1928). — **Tenże:** Przesilenie na rynku pieniężnym, a życie gospodarcze (Kupiec Nr. 49. 1928). — **Tenże:** Sanacja gospodarki europejskiej (Kupiec Nr. 2. 1929). — **Tenże:** Bilans gospodarczy 1928 roku (Kupiec Nr. 1. 1929). — **Brun H.:** Obciążenia podatkowe handlu w Polsce (Tygodnik Handlowy Nr. 52. 1928). — **B. W.:** W sprawie weksli o dłuższych terminach płatności (Przemysł i Handel, zeszyt 49. 1928). — **Bernhardt W.:** Zaoczność w podatku dochodowym (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1928). — **Tenże:** Majątkowy bilans brutto (Przemysł i Handel, zeszyt 47. 1928). — **Barański L. Dr.:** Finanse w 1928 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 1.

1929). — Borowski W.: Kredyty rolnicze Banku Gospodarstwa Krajowego (Gazeta Rolnicza Nr. 44—45. 1928). — Brzeski R.: Ewolucja polskiej myśli gospodarczej (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 21. 1928). — C. P.: Nieporozumienie gospodarcze (Przemysł i Handel, zeszyt 49. 1928). — Caro L. Dr. Prof.: Przyszłe drogi naszej polityki gospodarczej i społecznej (Przemysł i Handel, zeszyt 49. 1928). — Cirrus: Obecna sytuacja na rynku pieniężnym (Kupiec Nr. 43. 1928). — Friediger B. Dr.: Polityka filjalna banków (Gazeta Bankowa Nr. 20. 1928). — G. Wł.: Dzieś się lat pracy (Przemysł i Handel, zeszyt 46. 1928). — Tenże: Rok dalszej stabilizacji (Przemysł i Handel, zeszyt 1. 1929). — Godziejewski F.: Pożyczki długoterminowe banków państwowych: Rolnego i Gospodarstwa Krajowego (Gazeta Rolnicza Nr. 44—45. 1928). — Hayward R.: Horoskopy pożyczek inwestycyjnych dla Polski (Tygodnik Handlowy Nr. 51. 1928). — Jaskólski J. Inż.: Sprawozdanie p. Dewey'a, zagranicznego członka Rady Banku Polskiego i doradcy finansowego rządu polskiego (Gazeta Bankowa Nr. 20, 21, 23. 1928). — Jeziorski Wł.: Reorganizacja kontroli bankowej (Gazeta Bankowa Nr. 21. 1928). — Jakubowski J.: Postulaty podatkowe handlu eksportowego (Kupiec Nr. 1. 1929). — Klarner C.: Polityka podatkowa jako naczelné zagadnienie gospodarcze i państwowe (Tygodnik Handlowy Nr. 52. 1928). — Kaczkowski J.: Spółki akcyjne wobec nowego prawa akcyjnego (Przemysł i Handel, zeszyt 3. 1929). — Klein J. Dr.: Odbudowa gospodarza Polski z punktu widzenia interesów amerykańskich (Tygodnik Handlowy Nr. 51. 1928). — Keynes J. M.: Mc. Kenna o polityce Banku Angielskiego (Gazeta Bankowa Nr. 24. 1928). — Kruplewski J. Dr.: Skarbowość komunalna a potrzeby finansowe miast (Przegląd Tygodniowy Nr. 51. 1928). — Kuczyk J.: Podatek dochodowy a koncentracja kapitałów (Gazeta Bankowa Nr. 24. 1928). — Lipiński E.: Obecna sytuacja gospodarcza a zagadnienie przyspieszenia kryzysu (Przemysł i Handel, zeszyt 47. 1928). — Lilienthal M. Dr.: Gwarancje i ubezpieczenia kredytów eksportowych jako środki finansowania eksportu (Kupiec Nr. 52. 1928). — Lubowicki J. Dr.: Drogi i naprawy reformy podatkowej (Tygodnik Handlowy Nr. 46. 1928). — Łychowski T. Dr.: Komitet rzeczoznawców (Przemysł i Handel, zeszyt 1. 1929). — Michalski J. Dr. Prof.: IV. sprawozdanie Ch. Dewey'a (Tygodnik Handlowy Nr. 50. 1928). — Tenże: Recenzja o książce Dr. Emila Pommersteina pod tytułem „Polskie prawo bankowe” (Gazeta Bankowa Nr. 23. 1928). — Tenże: Nasi zagraniczni doradcy E. Hilton Young, E. W. Kemmerer i Charles S. Dewey (Tygodnik Handlowy Nr. 51. 1928). — Tenże: Obciążenie podatkowe w Polsce i zagranicą (Przemysł i Handel, zeszyt 3. 1929). — Mincer T. Dr.: Sprawa uregulowania kredytu ziemskiego (Rolnik Ekonomista Nr. 1. 1929). — Montgomery R.: Dystrybucja papierów wartościowych w Stanach Zjednoczonych (Tygodnik Handlowy Nr. 51. 1928). — Nowak J. Dr.: Bilans handlowy i bilans płatniczy (Gazeta Bankowa Nr. 21. 1928). — Pi-

lawski K.: Złoty wobec migracji gospodarczych elementów na rynkach światowych (Gazeta Handlowa Nr. 23. 1928). — R. M.: Projekty podatkowe (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1928). — R. P.: O zmianę systemu gospodarczego (Kupiec Nr. 47. 1928). — S.: Rozwój kredytu hipotecznego w listach zastawnych (Przemysł i Handel, zeszyt 43. 1928). — Słomski K.: O deficytowej waloryzacji w komunalnych kasach oszczędności województwa Poznańskiego (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 1. 1929). — Seligman Prof.: Kredyt konsumpcyjny w Ameryce (Tygodnik Handlowy Nr. 51. 1928). — Skrzywan W.: Uwagi w sprawie ciasnoty pieniężnej w Polsce (Przemysł i Handel, zeszyt 49. 1928). — Siedlecki I.: W sprawie początku i końca obowiązku podatkowego osób prawnych (Przemysł i Handel, zeszyt 43. 1928). — Scheffs M.: Rejestrowany zastaw rolniczy (Gazeta Bankowa Nr. 1. 1929). — Sokołowski K.: Rozwój kapitalizacji w Polsce (Przemysł i Handel, zeszyt 4. 1929). — Starzyński S.: Rola państwa w życiu gospodarczym (Przemysł i Handel, zeszyt 52. 1928). — W. J.: Przegląd ogólnego stanu finansowego i gospodarczego Meksyku (Przemysł i Handel, zeszyt 52. 1928). — W. B. Inż.: Kwestje kredytowe w obrocie drzewnym (Przemysł i Handel, zeszyt 46, 1928). — W. R. A. D.: Wydajność finansowa Monopolu Tytoniowego (Przemysł i Handel, zeszyt 52. 1928). — Wartalski S.: System podatkowy a zdolność konkurencyjna (Tygodnik Handlowy Nr. 52. 1928). — Wcisło L.: Dodatni bilans płatniczy w październiku (Świat Kupiecki Nr. 48. 1928). — Wierzbicki A.: Zagadnienie etatyzmu i neoetatyzmu w Polsce (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 2. 1929). — Wojtyła J.: Sprawa rumuńskiej pożyczki stabilizacyjnej (Przemysł i Handel, zeszyt 44. 1928). — Tenże: Sanacja finansowa w Bułgarii (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1928). — Withers Hartley: Nowe uwagi o bilansach (Gazeta Bankowa Nr. 20. 1928). — Banki prywatne w trzecim kwartale 1928 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1928). — Gwarancje kredytów eksportowych a Z. S. R. R. (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1928). — Kredyt pod zastaw papierów wartościowych w Pocztowej Kasie Oszczędności (Kupiec Nr. 46. 1928). — Pan Minister Skarbu o budżecie na rok 1929/30 (Gazeta Bankowa Nr. 21. 1928). — Przyszłość kapitału. Wywiad z panem Owen D. Youngiem (Tygodnik Handlowy Nr. 51. 1928). — Przegląd konjunktury w Polsce za czas listopad—grudzień 1928 r.: Uwagi ogólne, rynek pieniężny, kapitałów i giełd. Płace, rynek pracy, górnictwo i hutnictwo. Przemysł przetwórczy, metalowy etc. (Konjunktura Gospodarcza Nr. 1. 1929). — Podatek dochodowy a koncentracja kapitału (Świat Kupiecki Nr. 1. 1929). — Rozwój komunalnych kas oszczędności w województwie Lubelskiem (Przemysł i Handel, zeszyt 49. 1928). — Rozwój życia gospodarczego Polski w roku 1928 (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 1. 1929). — Ruch emisyjny w spółkach akcyjnych w pierwszym półroczu 1928 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1928). — Skarbowość komunalna miasta Warszawy (Przemysł

i Handel, zeszyt 48. 1928). — Ustawa skarbowa na rok 1929/30 (Przemysł i Handel, zeszyt 45. 1928).

Chabrun C zar: La tactique financi re. Economique d'abord. Paris. F. Alcan 1928, 8-ka, str. 199.

Feldmann Grégoire: Le franc fran ais depuis 1914. Paris. Figui re 1928, 8-ka, str. 159 (Etudes  conomiques, commerciales et financi res 14).

Gideonse Harry D.: Transport des réparations et le plan Daves. Lausanne. Payot 1928, 8-ka, str. 124.

Longeaux J. (de): Conséquences économiques de la stabilisation belge. Paris, de Boccard 1928, 4-ka, str. 121.

Marc  Victor (de): IX contrôle des finances en France et à l'étranger. T. I. Paris, F. Alcan 1928, 8-ka, str. XVII + 559.

Pandele C. A.: La répartition de l'or dans le monde, après l'assainissement des monnaies européennes. Paris. Librairie générale de droit et de jurisprudence 1928, 8-ka, str. 323.

Poincaré Raymond: La restauration financière de la France. Discours prononcé à la Chambre du députés le 3 et 4 février 1928. Paris. Payot 1928, 8-ka, str. 170 (Bibliothèque technique).

Requette Fr.: Traité des impôts sur le revenu. Bruxelles. Larcier 1928, 4-ka, str. 630 (Extrait des „Pandectes belges”).

Roussillon Pierre: La sauvegarde de l' pargne. Les variations du taux de l'intérêt de 1914 à 1928. Préface de Louis Marin. Paris. Giard 1928, 8-ka, str. VII + 171.

Zbijewski Walery Jan: La stabilisation monétaire en Pologne. Paris. Gebethner & Wolff 1928, 8-ka, str. 104.

Ackerman S. B.: Insurance. New York. Ronald 1928, 8-ka, str. 618.

Bradford Frederick A.: Money. New York. Longmans 1928, 8-ka, str. 411 (Longman's economic series).

Eddie Lionel D.: Money, bank credit and prices. New York. Harper 1928, 8-ka, str. 514.

Fisher Irving: The money illusion. New York. Adolphi 1928, 8-ka, str. 200.

Forsyth C. H.: Introduction to the mathematical theory of finance. London. Chapman & Hall 1928, 8-ka, str. 212.

Hills Ralph Warren: Lide-lights on reparations. A series of commentaries on international relations between 1922 and 1928. Washington. Adams 1928, 8-ka, str. 264.

Kemmerer Edwin Walter: The A B C of the Federal Reserve system- 7 Edition. Princeton N. Y. 1928, 8-ka, str. 224.

Kniffen W. H.: The practical work of a bank. 7 revised edition. N. Y. Bankers Publ Co 1928, 8-ka, str. 618.

- Leaf Walter: Banking. London. Buttersworth 1929, 8-ka, str. 255.
- Mac Kenna Reginald: Post war banking policy. A series of adresses. London. Heinemann, 1928.
- Russian public finance during the war. Revenue and expenditure by Alexander M. Michelson with introduction by Count V. N. Kokovzov. Credit operations by Paul N. Apostol. Monetary policy by Michael W. Bernatzky. New Haven. Yale University Press 1928, 8-ka, str. XXIII + 461 + 16 (Carnegie Endowment for international peace. Division of economic and history. Econ. and soc. hist. of the world war. Russian series).
- Secrist Horace. Banking standards under Federal Reserve system. Chicago, Shaw 1928, 8-ka, str. 420.
- Spalding William Frederick: Dictionary of the world's currencies and foreign exchanges. New York, Pitman 1928, 8-ka, str. 208.
- Taylor Horace: Making goods and making money. New York, Macmillan 1928, 8-ka, str. 364.
- Auslandskredite (Die) in ihrer finanziellen, wirtschaftlichen und sozialen Bedeutung. Finanzwissenschaftliche Untersuchungen herausgegeben von Walter Lotz. Teil 3. München-Leipzig, Duncker & Humblot 1928, 8-ka, str. 300.
- Banken (Die deutschen) 1924 bis 1926. Berlin. Hobbing 1927, 4-ka, str. 179
- Bankwesen (Das schweizerische) im Jahre 1927. Zürich. Orell Füssli 1928, 8-ka, str. 83 (Mitteilungen des statistischen Bureau der Schweizerischen Nationalbank).
- Behrens Walter G.: Das Geldschöpfungsproblem. Vorwort von Fritz Karl Mann. Jena, G. Fischer 1929, 8-ka, str. XII + 324 (Sozialwissenschaftliche Bausteine, 1).
- Beusch Paul: Währungszerfall und Währungsstabilisierung. Herausgegeben von Goetz Briefs und Carl August Fischer. Berlin, J. Springer, 1928, 8-ka, str. XII + 181.
- Bräuer Karl: Finanzsteuern, Zwecksteuern und Zweckzusendung von Steuerträger. Eine finanztheoretische und finanzpolitische Studie. München. Duncker & Humblot 1928, 8-ka, str. VII + 84 (Schriften des Vereins für Sozialpolitik 147, Finanzwissenschaftliche Untersuchungen 2).
- Brockdorff Alexander Graf: Das Dawessystem und seine Wirkung Langensalza, Beyer 1928(8-ka, str. 128 (Schriften zur politischen Bildung, 3,15).
- Dannenbaum Fritz: Deutsche Hypothekenbanken. Wirtschaftliche Darstellung nebst Kommentar zum Hypothekenbankgesetz. 2 Auflage. Berlin, Vahlen 1928, 4-ka, str. VI + 536.

- Goldschmidt** Reimund W.: Das deutsche Grossbankenkapital in seiner neueren Entwicklung. Berlin, Ebering, 1928, 8-ka, str. VIII + 256 (Volkswirtschaftliche Studien, 21).
- Gottl-Ottlilienfeld** Friedrich (von): Volksvermögen und Volkseinkommen. Kritik. Jena, G. Fischer 1928, 8-ka, str. 106 (S. - Abdr. aus Weltwirtschaftl. Archiv).
- Hellwig** Rudolf: Das Bankwesen der Vereinigten Staate von Amerika. Struktur und Entwicklungstendenzen. Jena, G. Fischer 1928, 8-ka, str. XIV + 272 (Finanzwissenschaftliche und Volkswirtschaftliche Studien, 11).
- Jecht** Horst: Wesen und Formen der Finanzwissenschaft. Umriss einer Finanzwirtschaftslehre und Finanzsociologie. Jena, G. Fischer 1928, 8-ka, str. VII + 152.
- Krämer** Carl: Bank von England, Reichsbank und Wallstreet. Das Notenbankwesen in gemeinverständlicher Darstellung. Leipzig, Fleischer 1928, 8-ka, str. VII + 163.
- Kuczyński** Robert René: Innere Anleihen Sowjet-Russlands. Berlin-Schlachtensee. Verlag der Finanzpolitischen Korrespondenz. 1928, 8-ka, str. III + 24.
- Lusensky** Eleonore: Die Luxusumsatzsteuer in Deutschland Jena, G. Fischer 1928, 8-ka, str. VIII + 69 (Münchener Volkswirtschaftliche Studien, N. F. 3).
- Nagel** Paul: Geld und Boden. Systematische Darstellung einer krisenlosen, ausbeutungsfreien Wirtschaftsordnung. Frankfurt a. M., Buchhaus der Schaffer 1928, 8-ka, str. 261.
- Pappe** Ernst: Das preussische Hauszins- und Grundvermögensteuerrecht im Spiegel der Rechtsprechung des preussischen Oberverwaltungsgerichts. Berlin, Heymann 1928, 8-ka, str. IV + 286.
- Reindl** Max: Die Durchführung der gesetzlichen Unfallversicherung. Berlin, Verkehrswissenschaftliche Lehrmittelgesellschaft bei der Deutschen Reichsbahn 1928, 8-ka, str. VIII + 61 (Sozialversicherungs- und Wohlfahrts-Einrichtungen bei der Deutschen Reichsbahn, 2).
- Schmalenbach** Eugen: Finanzierungen. 4 Auflage. Leipzig, Glockner 1928, 8-ka, str. VIII + 420.
- Sering** Max: Deutschland unter dem Dawes-Plan Entstehung. Rechtsgrundlagen, wirtschaftliche Wirkungen der Reparationslasten. Berlin, W. de Gruyter 1928, 8-ka, str. VI + 237.
- Stahl** Hans: Die weltwirtschaftliche Bedeutung des Dawesabkommens. Berlin, Ebering 1928, 8-ka, str. 71.
- Starzyński** Stefan: Die Finanzlage Polens im Jahre 1927. Warszawa, Verlag des Finanzministeriums 1928, 8-ka, str. 63.

- Taylor Edward: Finanzpolitik und Steuersystem der Republik Polen. Vorwort: Karl Bräuer. Jena, G. Fischer 1928, 8-ka, str. XV + 365 (Finanzwissenschaftliche und volkswirtschaftliche Studien, 12).
- Wit tschieben Otto: Des österreichische Besteuerungssystem, I Das Gesamtsystem und die Einzelsysteme. Jena, G. Fischer 1928, 8-ka, str. IX + 76 (Finanzwissenschaftliche und volkswirtschaftliche Studien, 13,1).
- Kreschner Walter: Die Leistungen in der schweizerischen Unfall-Versicherung. Zürich 1928, 8-ka, str. 161.
- Zimmermann Carl: Bankgeschäfte und Bankbuchungen. Eine Einführung in das laufende Geschäft der Kreditbanken. Berlin, Heymann 1928, 8-ka, str. VIII + 319.

Dział VII.

Statystyka, Polityka ludnościowa, Wychodźtvo.

Wiśniewski Jan: Indeksy cen hurtowych w Królestwie Polskiem 1894—1903. Odbitka z Rocznika Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie. Warszawa 1927.

Praca p. Wiśniewskiego, obecnie współpracownika Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen, była napisana w r. 1925 w seminarjum dyplomowym W. S. H. w Warszawie pod kierownictwem prof. E. Lipińskiego i mimo tego seminaryjnego charakteru stanowi poważną i naukową próbę wykorzystania jednego z dość nielicznych źródeł, jakie istnieją w zakresie cen w b. Kongresówce przed wojną. Praca ta zaleca się już na pierwszy rzut oka przejrzystością konstrukcji. Pierwszą część poświęca autor omówieniu metod ustawienia wskaźnika cen hurtowych — drugą opisowi i analizie wyników, uzyskanych przez skonstruowanie indeksu. Wskaźnik ten (klasyfikujący się wedle Irvinga Fishera pod numerem 9021) jest oparty na notowaniach cen „Gazety Handlowej”, nieco uzupełnionych innemi źródłami. Odrazu należy stwierdzić, że materiał, bezkrytyczne notowania dziennika, nasuwa więcej zastrzeżeń, niż poprzednio używane przez prof. Fiedorowicza*) notowania rosyjskiego „Swoda towarnych cen”, opartego na danych towarowej giełdy warszawskiej. Nasuwają się te zastrzeżenia głównie dlatego, że ceny hurtowe są bezwzględnie trudniej uchwytne i wiarygodność notowań nie transakcyjnych, lecz ofertowych musi podlegać dyskusji. Tem

*) „Ruch i wskaźnik cen na rynku warszawskim”, Warszawa, 1921.

nie mniej przedstawiają one szereg statystyczny danych prawdopodobnie o jednolitej metodzie notowania, przeto nadawały się najzupełniej do opracowania, jako źródło wskaźnika cen hurtowych wzgl. półhurtowych. Wskaźnik p. Wiśniewskiego składa się z dwóch grup: 12 rolnych i 6 przemysłowych artykułów. Przypominamy, że wskaźnik prof. Fiedorowicza uwzględniał również 18 artykułów, jednak wybór ich był inny. Artykuły różniące się są w pierwszym wypadku: mąka pszenna i żytnia, wołowina, kartofle, masło, słonina, siano, żelazo handlowe, cement i skóry bydłce, a w drugim wypadku: łój, oliwa maszynowa, wełna, kawa, ryż, olej rzepakowy, sól, surówka odlewnicza, miedź i cynk. Obydwaj autorowie musieli w pewnym stopniu poczynić dowolne założenia i przyjąć notowania cen rosyjskich wzgl. liverpoolskich za warszawskie, dążąc do oparcia indeksu zasadniczo na notowaniach warszawskiego rynku. P. Wiśniewski podaje miesięczne cyfry indeksowe, podczas gdy prof. Fiedorowicz rozporządzał tylko rocznymi cyframi dla tego okresu. Otrzymane rezultaty naogół są zbieżne — niewielkie różnice wynikają z powodu innego doboru artykułów i innej metody. Należy podkreślić wartość pracy p. Wiśniewskiego z punktu widzenia metody. Indeks zbudowany został w formie średniej geometrycznej dwu indeksów grupowych — artykułów rolnych i przemysłowych, jak już wspominaliśmy. Każdy z indeksów grupowych jest również średnią geometryczną indeksów poszczególnych cen. Oparty jest na podstawie przeciętnych notowań r. 1913. Autor dyskutuje i omawia powody, które skłaniają go do przyjęcia tej albo innej metody.

Najciekawszą i najbardziej wartościową częścią pracy jest jednak analiza matematyczno-statystyczna uzyskanych szeregów indeksowych, do której jeszcze powrócimy, zgłosiwszy najpierw pewne zastrzeżenie co do obliczenia stopnia precyzji indeksu. Obliczając w bardzo ostrożny sposób ewentualne omyłki z powodu błędów, które są możliwe skutkiem 1) niedokładności formuły, 2) niereprezentatywności wziętych artykułów i 3) błędów źródłowych, autor, zdaniem naszym, zbyt optymistycznie szacuje (opierając się zresztą na wywodach prof. I. Fishera) wartość korelacji między artykułami zawartymi w indeksie a artykułami poza indeksem. Nie wchodzi bowiem w grę przy ustalaniu znaczenia tych korelacji same liczebności notowań, stosowanych w indeksie, lecz również wagi tychże artykułów i nie jest rzeczą obojętną, czy z po-

śród, dajmy na to, wogóle istniejących notowań indeks zawiera notowania samych artykułów rolnych, czy też artykułów przywożonych do danego kraju w tej samej liczbie, i granica błędów może się znacznie tu rozszerzyć. Tem nie mniej należy zgodzić się z autorem i podkreślić, że wybór artykułów, zwłaszcza dla indeksu rolnego został dokonany możliwie racjonalnie. Indeks ten jest bezwarunkowo reprezentatywnym w dużej mierze i dzięki zastosowaniu średniej geometrycznej jest więcej przekonującym, niż poprzednio ogłaszane indeksy. Natomiast indeks artykułów przemysłowych obejmujący „towary producenta” w większej mierze, jest mniej racjonalnie skonstruowany, zresztą nie z winy autora.

Cyfry wskaźnikowe otrzymane przez p. Wiśniewskiego zostały przezeń opracowane matematyczno-statystycznie. Kolejno autor eliminował (str. 15) celem wykrycia konjunkturalnych, cyklicznych wahań — wahania sezonowe (obliczone metodą średnich miesięcznych), wahania przypadkowe — przez zastosowanie 5-cio miesięcznej ruchomej medjany oraz ruch wieloletni kierunkowy — przez zastosowanie metody najmniejszych kwadratów. Tu chciałbym zaznaczyć, że lepiej brzmi po polsku proponowany przez prof. Taylora termin „ruch kierunkowy wieloletni” lub inny „ruch rozwojowy wieloletni” niż: „tendencja sekularna”, czy „trend wieloletni”, czy wprost „trend” i że zalecałoby się stosowanie czystopolskiego wyrażenia dla pojęcia wieloletnich zmian. Przytem „znaleźć wieloletni kierunek linii” jest o wiele jaśniejszym wyrażeniem niż „wyeliminować trend”...

Dużą wartość mają ogłoszone przez p. Wiśniewskiego współczynniki sezonowych zmian cen zbóż i innych artykułów indeksu; stosuje on przyjętą przez szkołę angielską (London School of Economics) metodę, rezultaty której zwykle mały się różnią od rezultatów więcej teoretycznie uzasadnionej metody Persons'a. Również przeprowadza p. Wiśniewski ciekawą próbę zastosowania metody badania korelacji do stosunku cen zbóż i wielkości urodzajów w okresach badanych. Bliższą korelację (odwrotną, t. j. ujemną 44,6%) osiąga wtedy, gdy średnie cen z okresów produkcyjnych porównuje ze wskaźnikiem zbiorów, zbudowanym na szerszych podstawach — t. j. na średniej geometrycznej cyfr produkcji b. Kongresów i Cesarstwa Rosyjskiego.

Te opracowanie statystyczno-matematyczne indeksu stanowi wartościowy i bez precedensów prawie przyczynek do

historji konjunktury przedwojennej Królestwa Kongresowego. Praca, oparta na 29! numerach bibliograficznych, przeważnie anglosaskiej literatury, wykazuje duże opanowanie przez autora najnowszych metod statystyki. Jasne określenie zadań i samokontrola nadają specjalną wartość opracowaniu p. Wiśniewskiego i przesłaniają niektóre drobne usterki korektury, słownictwa i zwłaszcza przykry dla czytelnika brak wykresów i ilustracji graficznej (niezawiniony przez autora).

W. Skrzywan (Warszawa).

Haskell Alan C: *Graphic Charts in Business**) with an Introduction by R. T. Dana, New York, Codex Book Company Inc, 1928, str. 451, cena \$ 4.00.

Wśród podręczników, które w ostatnich czasach ukazały się na powyższy temat, książka Haskell'a zasługuje na specjalne wyróżnienie. Napisał ją ekspert, który w świecie statystycznym cieszy się zasłużonym rozgłosem, nie szczędzący przytem trudu i pomysłowości aby ją uczynić interesującą i pożyteczną, a wydała ją firma, zaszczytnie znana, w sposób luksusowy pod względem grafik, diagram, wzorów, etc.

Książka przeznaczona jest dla czytelnika nie obznajmionego z wykresami statystycznymi, a celem jej jest służyć mu drogowskazem w jego poszukiwaniach statystycznych, przemysłowych, handlowych, czy finansowych. Istotnie, książka ta świetnie ilustruje jak dalece grafika lepiej się nadaje do przedstawienia rezultatów statystyki businessowej od tablic statystycznych i na nich opartych wyników obliczeniowych. Jednego rzutu oka na grafikę wystarczy, aby odrazu zrozumieć właściwy sens badanego zjawiska statystycznego. Szczególnie w ostatnich czasach statystyka graficzna zrobiła kolosalne postępy i uniezależniła się od statystyki matematycznej. Przyczem znów doskonale nadaje się ona dla statystyków businessowych, mających zwykle słabe przygotowanie matematyczne. Właśnie wszystkie zalety metody graficznej przedstawiania rezultatów statystycznych zostały świetnie opisane przez Dana we wstępie do powyższej książki.

Całkiem logicznie Haskell rozróżnia trzy typy grafik: takie które służą do porównywania liczb absolutnych (grafika kolumnowa i linjowa), liczb stosunkowych (krzywa logarytmiczna) i części składowych (grafika dwuwymiarowa).

*) Grafiki w interesie, ze wstępem przez R. T. Dana.

W pierwszych rozdziałach autor zapoznaje czytelnika z rodzajami grafik po kolei, dając przytem nieocenione wskazówki co do ich konstrukcji, oraz przestrogi co do możliwych błędów. Specjalny nacisk autor kładzie na grafikę liczb stosunkowych, mającą dla businessu dominujące znaczenie, gdyż porównania businessowe dotyczą w znacznym stopniu liczb stosunkowych. Do właściwego przedstawienia liczb stosunkowych służy papier logarytmowy, któremu też autor poświęca dużo miejsca.

Sporo miejsca autor poświęca też grafice postępowej, której typ jeden tak zw. „Gantt'a” zrewolucjonizował ramy organizacji handlowo-przemysłowej w Stanach Zjednoczonych. Wśród grafik dwuwymiarowych autor popularyzuje trójkąty stuprocentowe, używane dla mierzenia trzech czynników solidarnych, jak na przykład koszty surowców, produkcji i biurowe, albo przy mierzeniu optimum wydajności wysiłków pracy, w kombinacji z akcją ogłoszeniową i rozsyłania cyrkularzy, etc. Specjalne rozdziały podają jednocześnie opis materiału wykresowego, sposoby użytkowania go, opis papierów statystycznych znajdujących się w handlu, etc.

Najciekawszą atoli częścią książki jest ta, w której autor omawia grafiki prawdopodobieństwa, zwykle pomijane w podręcznikach elementarnych. Rozdziały te są nadzwyczaj jasne i dostępne dla wszystkich, czem autor wykazał znakomicie, że pomijanie tego nadzwyczaj doniosłego działu statystyki nie jest uzasadnione. Prawda, elementarne traktowanie tego trudnego tematu stało się dopiero możliwe po wynalezieniu przez A. Hazena papieru prawdopodobieństwa. Papier ten służy do wykresów krzywych, ilustrujących zjawiska podlegające tak zw. prawu prawdopodobieństwa. To co papier logarytmowy uczynił dla badań statystycznych serji wartościowej w czasie — to papier prawdopodobieństwa zrobił dla szeregów rozdzielczych. Jak na papierze logarytmowym krzywa asymetryczna staje się mniej lub więcej symetryczną, a krzywa kumulatywna wydłuża się w linię prostą, podobnie na papierze prawdopodobieństwa, krzywa symetryczni wydłuża się w linię prostą. Zrozumiałe jest, jak dalece ułatwia to badania statystyczne, czyniąc obliczenia matematyczne dla krzywych złożonych i. t. p. zbyteczne.

Specjalny rozdział został też poświęcony grafikom obliczeniowym, obejmujące nomogramy i grafiki na papierze zwykłym i logarytmowym.

Ostatnie 14 rozdziałów, stanowiące niejako drugą część książki, zawiera opis różnych grafik, jakie należy stosować w businessie dla każdej poszczególnej sfery działalności przedsiębiorstwa. Mamy tu grafiki używane w raportach finansowych, przy przedstawianiu zysków, dywidend, podziału obrotów, inkasa należności, ogólnego stanu przedsiębiorstwa, inwestycji, zarobków, organizacji, sposobów wypłaty, sprzedaży, produkcji, operacyj giełdowych i wartości papierów wartościowych, etc. etc. Autor w rozdziałach tych stawia zagadnienie statystyczne, a potem podaje najlepsze sposoby graficznego przedstawienia rezultatów, krytykuje błędy i daje rady. Jasnym jest jak doskonałą jest taka metoda.

Szczególnie interesującym jest w tej części rozdział, dotyczący analizy stosunku przedsiębiorstwa do ogólnego położenia gospodarczego kraju, dlatego, że tutaj statystyk businessowy musi wyjść poza ramy swego przedsiębiorstwa i wejść w kontakt z całokształtem życia gospodarczego. Autor ułatwia nam to zadanie znakomicie, wskazując źródła, sposoby informowania się i t. p. Przy pomocy świetnych grafik autor ilustruje wpływ ogólnego poziomu cen na podział bogactwa narodowego, wykazuje, że kiedy od 1898 do 1925 r. w Ameryce wzrost cen szedł w parze z „dobremi czasami” i odwrotnie, to od 1925 r. ceny spadały, a dobre czasy wzrastały, usuwając tem spekulację towarową. Dane te wykazują, że w kraju uprzemysłowionym produkcja stoi w ściślejszym stosunku do dochodu narodowego (siły nabywczej ludności) niż w krajach rolniczych. Analizując cykle gospodarce Ameryki za ostatnie 28 lat, autor wykazuje, że kraj ten wszedł w okres „stabilizacji” względnej, którą zawdzięcza głównie nadzwyczajnie rozwiniętemu kredytowi. W tem leży wielka nauka dla innych narodów i rozdział ten możemy polecić zarówno i ekonomistom. Tylko kredyt na szerokich podstawach i obfitość siły nabywczej potrafi stabilizować produkcję na powolnej linii wzrostu. W związku z tem autor wylicza 4 warunki niezbędne dla osiągnięcia „dobrych czasów”: wzrost produkcji, obfita podaż kredytu, dobrobyt sfer rolniczych i pomysłny handel wywozowy.

Na specjalne podkreślenie zasługuje też rozdział poświęcony obliczaniu przyszyłych prawdopodobnych koniunktur danego przedsiębiorstwa, posiłkując się grafikami na papierze zwykłym, logarytmowym i prawdopodobieństwa. Autor czyni wielkie wysiłki aby ten ostatni spopularyzować, co mu się

też w zupełności udaje. Dziś już tylko bardzo konserwatywny businessman może ignorować korzyści jaką przedsiębiorstwo jego może ciągnąć ze statystyki, niech się więc nie dziwi, jeżeli jest zdystansowany przez konkurentów lepiej przystosowanych. Dr. Stefan Janicki (Londyn).

Boddington A. Lester: *Statistics and Their Application to Commerce* *), 4 Edition London, Sir Isaac Pitman and Sons, 1927, str. XVI, 350. Cena 15 sh. 6 p.

Doskonała ta książka ma na celu uprzyśtępnienie sferom handlowym i przemysłowym zasad nowoczesnej statystyki i tem samem umożliwić im stosowanie tej nauki w codziennej praktyce kupieckiej. Brak takiej pracy dawał się wielce odczuwać w literaturze angielskiej. Co głównie wyróżnia ją od innych podręczników statystycznych - to niezwykle prosty przykład, potoczysty styl, oraz podporządkowanie teorii praktyce.

Z natury rzeczy książka rozpada się na dwie wciąż przeplatające się części: teoretyczną i praktyczną. Ta ostatnia dominuje i w tej części autor jest na tyle oryginalny, że czytelnik musi mu być wdzięczny za to interesujące i pożyteczne traktowanie przedmiotu. W części teoretycznej autor nie jest oryginalny, a nawet dość niewolniczo trzyma się książki W. I. King'a¹⁾). Okoliczność ta zaciążyła na wykładzie, gdyż książka Kinga ukazała się w 1912 r. i odtąd była tylko przedrukowywana. Od czasu ukazania się tej doskonałej książki nauka zrobiła znaczne postępy i wprowadzenie nowych idei i metod do omawianego podręcznika znacznieby podniosło jego wartość.

O konieczności stosowania statystyki w handlu i przemyśle zbytecznem byłoby się rozwodzić, szczególnie teraz, kiedy każde przedsiębiorstwo staje się coraz bardziej nieosobowem, zależnem od sprawności wielkiej ilości osób, których postępowanie musi być oparte na ścisłych kalkulacjach. Biuro statystyczne w przedsiębiorstwie kupieckiem nie jest dziś „wydatkiem”, ale konieczną „inwestycją” i żaden przedsiębiorca nie powinien robić w tym kierunku oszczędności, które stanowczo odbijają się na obrotach i zyskach przedsiębiorstwa.

*) Statystyka i jej zastosowanie w kupiectwie.

¹⁾ Elements of statistical methods.

W pierwszych rozdziałach autor omawia podstawy zbierania i klasyfikowania danych statystycznych, konieczność dokładnej definicji jednostek obserwacji, obliczenia błędów, etc. wszystko w ścisłym zastosowaniu do materiału kupieckiego. Rozdziały te niezawodnie oddadzą wielkie usługi początkującym, gdyż dalsze wnioski w zupełności zależne są od należytego traktowania początkowego tego materiału. W rozdziale o przeciętnych znajdujemy doskonałą dyskusję przeciętnej ruchomej i przeciętnej postępowej (kumulatywnej) którym autor wielką przeznaczoną rolę w badaniach statystycznych businessowych. Ciekawie opracowana jest też przeciętna opisowa, będąca kombinacją zwykłej i ważonej średniej arytmetycznej a służąca do obliczenia serji wartościowej kiedy dane są niekompletne. Co się tyczy obliczenia wartości modalnej, to podany został jedynie sposób przegrupowania na zasadzie zwiększenia przedziałów klasowych, otóż metoda ta grzeszy tem, że wraz z powiększeniem tych przedziałów detale się zacierają; należałoby więc podać może, jeżeli nie metodę wykreślenia idealnej krzywej liczebności zalecanej przez Yule'a ale nader skomplikowanej, to chociażby metodę interpolacji przybliżonej, dość rozpowszechnioną.

Rozdział o szeregach rozdzielczych zawiera sporo niezwykle ciekawego materiału i przestroż. Możemy go też uważać za najlepszy. Wszystkie przykłady dotyczą praktyki kupieckiej i dla tego zalecają się szczególnie statystykom businessowym. W związku z tem jednak nadmienić należy, że autor nie podaje źródeł drukowanych przez się tablic i dla tego, nie wiadomo, czy zostały one zaczerpnięte z życia, czy nie. W pierwszym wypadku miałyby one więcej wartości dla studenta.

Bardzo ciekawe jest zastosowanie przez autora diagramu dwuwymiarowego do przedstawienia trzech czynników jak na przykład zysków, obrotów i kosztów przedsiębiorstwa. Co się tyczy grafiki liczb stosunkowych, to autor podaje tylko sposób wykreślenia jej na podstawie logarytmów liczb danych, sposób nader skomplikowany, nie podaje natomiast sposobu wykreślenia jej na skali logarytmicznej. Dziś, kiedy w handlu łatwo jest otrzymać papier logarytmowy, ten sposób ma daleko większe znaczenie. Cały jednak rozdział, dotyczący zastosowania grafik w businessie, należy uważać za nadzwyczaj udatny, należało tylko ostrzec czytelnika, że wszystkie diagramy dwuwymiarowe, a szczególnie już koła, powinny być zaopatrzone w skalę.

Co się tyczy porównywania obrotów przedsiębiorstwa z indeksami sezonowymi (celem wykrycia sezonowości), to autor pominął nadmienić, że indeksy te pierwiej powinny być poprawiane co do tendencji długotrwałej (trend). Podobnie pisząc o przeciętnej ruchomej, jako mierze sezonowości, autor nie podaje, że dopiero indeksy sezonowe obliczone na podstawie przeciętnej ruchomej dla liczb danych, mogą służyć miarą sezonowości, a nie sama przeciętna ruchoma.

Omawiając odchylenie przeciętne, autor podaje tylko obliczenie jego z serii wartościowej, nie podając sposobu obliczenia z szeregu rozdzielczego. Podobnie obliczenie odchylenia średniego z szeregu rozdzielczego, podane według Kinga, jest zbyt skomplikowane, natomiast nie podany został sposób uproszczenia, dziś stosowany. Również omawiając miarę skosności, autor używa formuły, w której stosowane jest odchylenie przeciętne zamiast odchylenia średniego, wprowadzonego przez Persona.

Rozdział poświęcony indeksom jest doskonały. Autor omawia w nim nie tylko zasady konstrukcji ich, ale też opisuje ważniejsze indeksy angielskie. Dyskutując wybór przeciętnej, przy obliczaniu indeksów, autor, znów idąc za Kingiem, wypowiada się za wartością środkową, a przeciwko średniej geometrycznej, z czym trudno się jest zgodzić. Tam, gdzie chodzi o przeciętną liczb stosunkowych, jak przy indeksach, najracjonalniejszą jest przeciętna geometryczna.

Stosunkowo najsłabszym jest rozdział o korelacji. Omawiając tak zw. „lag”, t. j. różnicę w czasie występowania zjawisk równoległych, autor oblicza ten „lag” przy pomocy odchylenia od przeciętnej ruchomej obydwuch seryj, nie podaje natomiast ani metody Persons'a, opartej na indeksach cyklowych, ani tej, która stosuje współczynniki spójności, jedynie zadawalniające.

W specjalnych rozdziałach autor omawia znaczenie, jakie spis ludności ma dla świata kupieckiego, konieczność prowadzenia badań statystycznych w przedsiębiorstwie, oraz maszyny, stosowane dziś przy badaniach statystycznych.

Pomijając drobne braki, o których mowa była wyżej, a które dadzą się każdemu praktykowi uzupełnić w praktyce, książka Boddingtona jest doskonałym wstępem dla statystyka businessowca.

Dr. Stefan Janicki (Londyn).

- Bator Bolesław: *Metamorfozy polskie. Szkice demograficzne.* Warszawa. Nakład Naukowego Instytutu Emigracyjnego 1928, 8-ka, str. 144.
- Krzywicki Ludomir. *Szkice z historii wychodźstwa polskiego do Francji w dobie powojennej.* Warszawa 1928, (1929). Nakład Naukowego Instytutu Emigracyjnego, 8-ka, str. 39.
- Ludkiewicz Zdzisław: *Warunki emigracji rolnej do Francji.* Warszawa 1929, 8-ka, str. XI + 225 z tablicami.
- Rocznik statystyki miast Polski. Rok wydawnictwa I. 1928, Warszawa. Nakł. Gł. Urzędu Statystycznego 1928, 4-ka, str. 86.
- Rocznik statystyki Rzeczypospolitej Polskiej. Rok wydawn. VI, 1928. Warszawa. Nakł. Gł. Urząd Statystyczny 1928, 4-ka, str. XLIX + 606.
- Wyniki spisu powszechnego z 1921 r. na terenie m. st. Warszawy. Zestawienie i rozbiór krytyczny I Ludność. Mieszkania. Gospodarstwa domowe. II Stosunki zawodowe. Warszawa 1928, 4-ka, str. 134 i tabl. (Praca Wydziału Statystycznego Magistratu m. st. Warszawy, nr. 3).

Czasopisma: B. B.: *Emigracja zamorska* (*Przemysł i Handel*, zeszyt 45. 1928). — Dawis J.: *Polacy w Ameryce. Uwagi o polskich emigrantach* (*Tygodnik Handlowy* Nr. 51. 1928). — Gross A. Dr.: *Rozbudowa miast, jej sfinansowanie i kredyt komunalny* (*Przegląd Tygodniowy* Nr. 47 i 48. 1928). — Piżyc H.: *Emigracja polska do Argentyny* (*Robotniczy Przegląd Gospodarczy* Nr. 1. 1929). — Szturm de Sztrem E.: *Międzynarodowa Konwencja w sprawie statystyk ekonomicznych* (*Przegląd Gospodarczy*, zeszyt 1. 1929). — Tenże: *Produkcja zbożowa i rynki zbożowe* (*Rolnik Ekonomista* Nr. 22. 1928). — Trzcicki W.: *Podział ludności Polski według dochodów* (*Robotniczy Przegląd Gospodarczy* Nr. 1. 1929). — *O łączność kulturalną wychodźstwa polskiego i jego zespolenie z Macierzą* (*Przegląd Tygodniowy* Nr. 1. 1929). — *Popieranie emigracji z portów polskich* (*Robotniczy Przegląd Gospodarczy* Nr. 1. 1929). — *Statystyka upadłości w pierwszym półroczu 1928 roku* (*Przemysł i Handel*, zeszyt 51. 1928).

- Aftalion Albert: *Cours de statistique professé en 1927—1928 à la Faculté de droit. Recueilli et réidgé par Jean Lhomme et Jean Prion.* Paris, Les Presses Universitaires de France, 1928, 8-ka, str. 320.
- Annuaire statistique international.* 1927 2. Anné. Genève. Service des publications de la Société des Nations 1928, str. IV + 227 (Publications de la Société des Nations 2. Questions économiques et financières).
- Gonnard René: *Essai sur l'histoire de l'émigration.* Paris, Valois, 1928, 8-ka, str. 368.
- Résultats statistiques du recensement général de la population effectué le 7 mars 1926 t. I. Introduction. Population légale on de résidence habituelle.* Paris 1928, str. 142.

- Annuario statistico della emigrazione italiana del 1876 al 1925, con notizie sull' emigrazione negli anni 1869—1875. A cura del commissariato generale dell' emmigrazione. Roma. Commissione gen. dell' emigrazione 1927, str. XXI 4. 1740.
- Bowley Arthur L.: Official statistics. What they contain and how to use them. London, Oxford University Press, 1928, str. 72.
- Chaddock Rubert E. and Frederick E. Croxton: Exercises in statistical methods. Boston, Houghton 1928, 8-ka, str. 172.
- Müller Johannes: Deutsche Kulturstatistik (einschliesslich der Verwaltungsstatistik). Jena, G. Fischer, 1928, str. VIII + 406 (Müller. Grundriss der deutschen Statistik 4).

DZIAŁ VIII.

Geografia gospodarcza i polityczna. Gospodarka światowa.

Nowakowski Stanisław Dr. Prof. U. P.: Geografia gospodarcza Polski Zachodniej, tom I, Poznań. Nakładem Magistratu st. miasta Poznania, in 4°, str. 436 z 63 mapami, 42 wykresami, 158 ilustracjami poza paginacją.

Dzieło okazałe, imponujące zarówno rozmiarami i beznaganną pod względem graficznym, nieomal „luksusową” szatą zewnętrzną, jak i ogromem opracowanego materiału i bogactwem treści.

Uboga dotychczas w dziedzinie oryginalnych badań regionalno-gospodarczych, wzbogaciła się polska literatura naukowa o dzieło zaiste poważne i w danym zakresie istotnie wyjątkowe. Wystarczy przejrzeć 10 stron spisu rzeczy, map, wykresów i ilustracji, aby się przekonać, na jak obszerną skalę zakrojona jest praca i w jak kłopotliwym położeniu znalazłby się recenzent, gdyby chciał omówić wszystkie rozdziały książki w sposób, na jaki ze względu na bogatą treść i naukową swą wartość niewątpliwie zasługują.

Tom pierwszy podzielił autor na trzy części: środowisko geograficzne — ludność — wytwórczość roślinną. Części dalsze, w zapowiedzianym już tomie drugim, obejmują: wytwórczość zwierzęcą, lasy i przemysł drzewny, przemysł rolny, przemysł, rzemiosło, komunikację, porty morskie, zakłady użyteczności publicznej, spółdzielczość, banki i wreszcie, handel. Dwie pierwsze części znanego nam dotychczas tomu, traktujące o warunkach przyrodniczych, geograficzno-fizycznych i demograficznych zachodniej Polski (ściślej mówiąc województw Poznańskiego i Pomorskiego), stanowią jak gdyby wstęp do następujących 12 części, zawierających opis i anali-

zę struktury i dynamiki gospodarczej badanego obszaru oraz stanu i zjawisk gospodarczych poszczególnych gałęzi wytwórczych. Metodyczne ujęcie rzeczy niewątpliwie jedynie słuszne, ponieważ w ten sposób odkrywa autor czytelnikowi, zachodzące w przestrzeni i czasie, przyczynowe związki między czynnikami naturalnymi a końcowymi formami i kierunkami gospodarczymi, które znajduje zobrazowane w szczegółowych rozdziałach książki.

Zaznajamia zatem autor nasamprzód czytelnika z terytorialnym rozwojem Polski, obszarem poszczególnych dzielnic w stosunku do całości Rzeczypospolitej oraz historycznym kształtowaniem się granic politycznych i administracyjnych obu obecnych województw zachodnich. Następnie, cofając się aż do okresu dyluwjalnego, opisuje układanie się powierzchni i kształtowanie dzisiejszej rzeźby Wielkopolski i Pomorza, powstanie jezior, rzek i dorzeczy oraz tworzenie się ogólnych warunków hydrograficznych. Z szczególną dokładnością zaznajamia czytelnika z charakterem gleb i ich rozmieszczeniem geograficznym, jak również z wszystkimi zjawiskami klimatycznymi, którym to czynnikom (gleby i klimatu) przypisuje „nieodzowny, decydujący wpływ na gospodarczą działalność ludności”. Następuje analiza tegoż ruchomego elementu, ludności, a więc, począwszy od historycznego rozwoju zaludnienia, przechodzi autor kolejno wszystkie problemy ludnościowe, jako to rozmieszczenia ludności i gęstości zaludnienia i osiedli, stosunków zawodowych, stosunku ludności wiejskiej do miejskiej, historycznego rozwoju miast, składu ludności według wieku i wykształcenia, ruchu naturalnego ludności itd. Na specjalną uwagę zasługują w tej części rozdziały XI i XII, poświęcone zagadnieniom niezmiernie dla nas ważnym z punktu widzenia społeczno-politycznego, mianowicie składu narodowościowego ludności zachodnich województw i rozmieszczenia Niemców. Na podstawie oryginalnych i skrupulatnych obliczeń, dokonanych przy pomocy „Skorowidza miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej” (wyd. Gł. Urz. Stat.), a więc analizy każdej miejscowości i każdego osiedla oddzielnie, zdołał autor wykreślić z całą dokładnością linje terytorjalnego rozmieszczenia i skupienia elementu niemieckiego oraz mógł podać najszczegółowszy stan rozsiedlenia Niemców podług miast i wsi, gmin wiejskich i obszarów dworskich w obu województwach i na każdy powiat z osobna. Kwestje mniejszości niemieckiej na ziemiach zachodnich Rzeczypospo-

litej oraz pewne, z nią związane, praktyczne zagadnienia społeczno-polityczne stawiają badania autora niejednokrotnie w zupełnie nowem oświetleniu.

Główną, geograficzno-gospodarczą, część pracy otwiera część trzecia, poświęcona wytwórczości roślinnej i obejmująca 264 strony druku w ośmiu rozdziałach, z których niejedne, jak „produkcja roślin uprawnych”, „ogrodnictwo”, „nasionictwo”, dzięki wszechstronnemu i wyczerpującemu ujęciu tematu, mogą śmiało pretendować do miana odrębnych monografii gospodarczych.

W rozdziałach, traktujących o „strukturze agrarnej” i „składzie ludności rolniczej”, poddaje autor te zagadnienia szczególnie gruntownej analizie, podkreślając z zupełną słusznością, że „podział gospodarstw wiejskich według wielkości obszaru stoi w ścisłym związku z całym życiem gospodarczym kraju i dlatego też zasługuje na najbaczniejszą uwagę... Wielkość gospodarstwa, zawisła od obszaru gruntu, wpływa nietylko na wydajność ziemiopłodów, lecz i na stopień dobrobytu włościan, tej najliczniejszej warstwy naszego społeczeństwa, a co zatem idzie, na charakter i rozmiary zapotrzebowania mas rolniczych na wyroby przemysłowe”. Stwierdziwszy, że prawie połowa (46,4%) wszystkich gospodarstw rolnych woj. Poznańskiego składa się z gospodarstw karłowatych i parcelowych (0—2 ha), że posiadają one natomiast zaledwie 1,9% gruntów całego obszaru rolniczego, wnika autor w gospodarcze i społeczne konsekwencje takiego układu i, na podstawie analizy porównawczej z danymi statystyki zawodowej ludności, dochodzi do wniosku, że element ten „stanowi przeważnie proletarjat rolny”. Z zestawienia cyfr, z którego wynika, że liczba gospodarstw drobnych do 5 ha (103.876) dalece przewyższa liczbę ludności rolniczej posiadającej zawód poboczny (13.877) i liczbę ludności nierolniczej, trudniącej się dodatkowo rolnictwem (25.929) dedukuje autor, że „taki stan rzeczy w zupełności pozbawia podstaw przypuszczenie, że posiadacze tych drobnych gospodarstw nie są w rzeczywistości rolnikami”. Pozostanie niewątpliwą zasługą prof. Nowakowskiego, że jako pierwszy przystąpił do tak gruntownego analitycznego zbadania kwestji „gospodarstw karłowatych” i z tą związaną „proletarjatu rolnego”, któremi w publicystyce i nawet poważnych pracach ekonomicznych operuje się niejednokrotnie tendencyjnie albo bez istotnego zgłębienia i znajomości sprawy.

Niestety jednak, ani przesłanek autora nie możemy uznać za niewzruszalne, ani wnioskom jego przyznać bezwzględnej słuszności. Z okoliczności, że liczba gospodarstw drobnych jest wyższa od liczby mających zawód poboczny, nie można bez wszystkiego wnioskować, że cała pozostała reszta od cyfry 103.876 posiadaczy drobnych obiektów rolnych należy w zawodzie głównym do rolnictwa i stanowi „proletariat rolny”, — z conajmniej równą słusznością można wyprowadzić wniosek wręcz przeciwny: z pośród posiadaczy tych, figurujących w statystyce „gospodarstw” przeważająca większość tak dalece nie uważa się wogóle za „rolników”, że do statystyki zawodowej nie podała swej przynależności do rolnictwa ani w zawodzie głównym ani nawet pobocznym. Że ta druga, dotychczas bądź co bądź również tylko hipoteza, jest bliższą rzeczywistości, dowód tego znajdujemy w szczegółowej statystyce gospodarstw wiejskich (Statystyka Polski, tom XI, zeszyt 4), która ukazała się w końcu roku 1928, a więc nie mogła być autorowi jeszcze znaną przy opracowywaniu omawianego zagadnienia. Znajdujemy tam szczegółowe rozbiecie gospodarstw parcelowych i karłowatych wraz z podziałem według zawodu gospodarującego i według tytułu posiadania, które pozwalają nam analizę autora uzupełnić nowymi momentami. Przyjrzyjmy się cyfrom, odnoszącym się do grupy gospodarstw 0—2 hektarowych. Mamy ich 80.439, dzielą się następująco:

podług wielkości	z tego	podług zawodu gospodarującego:	
		zawód główny	zawód poboczny
0—0,5 ha	50.735	1.613	48.958
0,5—1 ha	13.974	2.352	11.540
1—2 ha	15.730	5.925	9.520

Okazuje się zatem, że z owej cyfry 80.439 gospodarstw karłowatych, która rzuca tak ponury cień na strukturę agrarną woj. Poznańskiego, przypada 50.735 na objekty miniaturowe, poniżej 0,5 hektarowe, których nie sposób traktować jako „gospodarstwa” rolne i których posiadacze też w 98%, czerpiąc skądinąd środki swej egzystencji, tylko ubocznie zajmują się posiadaną rolą czy ogrodami; dla całej grupy (gospodarstw do 2 ha) analogiczna cyfra wynosi 70.018, tj. 87%.

Jednostek tych do proletariatu rolnego zaliczyć nie sposób, są to posiadacze tacy, jak robotnicy, rzemieślnicy, właściciele oberż i sklepów i t. p., o których autor wspomina, a których liczby jednak nie docenił, oraz funk-

cjonariusze służby publicznej na prowincji, pocztowi, policyjni, kolejowi, samorządowi, nauczyciele i t. d.; to ostatnie przypuszczenie znajduje potwierdzenie w podziale omawianych gospodarstw według tytułu posiadania, w grupie gospodarstw 0—0,5 hektarowych bowiem zgorą 60% stanowią gospodarstwa, posiadające wyłącznie grunty służbowe.

Poświęciłem temu rozdziałowi pracy nieco więcej uwagi, niż obowiązuje recenzenta, ponieważ nie chciałem ominąć okazji, aby do ciekawych i niewątpliwie cennych roztrząsań autora nie dorzucić tych kilku uzupełniających momentów, których jak wspomniałem, autor nie mógł jeszcze uwzględnić a które do zamierzonego przez niego wnिकnięcia w istotę problemu są niezbędne. Po tej korektywie, struktura agrarna woj. zachodnich przedstawi nam się w zgoła odmiennym, daleko korzystniejszym, a w każdym razie bliższym rzeczywistości, oświetleniu.

W następnych rozdziałach omawia autor użytkowanie ziemi, daje ogólny pogląd na stan produkcji rolnej, podkreślając wysoki poziom kultury rolnej i uwypuklając czynniki kulturalno-gospodarcze, dzięki którym wyróżniają się województwa zachodnie w porównaniu z resztą ziem polskich, dalej przedstawia szczegółowo i charakteryzuje produkcję roślin uprawnych, a więc żyta, pszenicy, jęczmienia, owsa, innych roślin zbożowych, ziemniaków, buraków cukrowych i pastewnych, roślin strączkowych, przemysłowych i pastewnych, wreszcie opisuje, w historycznym rozwoju i stanie obecnym, ogrodnictwo i jego działy specjalne oraz nasiennictwo. Opis jest jasny, wyczerpujący i zajmujący, zawsze oparty na rzeczowej i trafnej analizie ścisłych danych statystycznych.

Część opisowa książki jest uzupełniona bardzo obfitym materiałem tabelarycznym oraz niezmiernie ciekawymi i oryginalnymi w ujęciu metodycznym i z nadzwyczajną starannością techniczną opracowanymi 63 mapami i 42 wykresami statystycznymi, zapomocą których przeprowadza autor różnostronne porównania stosunków gospodarczych i wytwórczości rolnej między poszczególnymi powiatami oraz obu województw w stosunku do innych części kraju i całego państwa. Takie obrazowe przedstawienie materiału statystycznego posiada tę olbrzymią korzyść praktyczną, że daje możliwość pełnego wykorzystania wartości informacyjnej książki nie tylko specjalistom, ale i szerszemu inteligentnemu ogółowi, nieprzygotowanemu zazwyczaj i odczuwającego znaną powszechnie niechęć do wgłębiania się w „suche i martwe” kolumny cyfr

statystycznych. Statystykę w sposób przez autora podaną czytelnikowi, może ten poprostu „czytać” i utrwać w pamięci z niemniejszą łatwością i zainteresowaniem niż część opisową książki.

Również znakomicie „ożywiają” książkę ilustracje (158) krajobrazu Wielkopolski i Pomorza, godnych uwagi obiektów miejskich, wybitnych warsztatów rolnych, pałaców i typowych dworów ziemiańskich, zagród włościańskich itd.

Praca prof. Nowakowskiego, gdziekolwiek się znajdzie, czy na biurku naukowca i ekonomisty, czy w dworze wiejskim, czy w domu inteligencji mieszczańskiej, będzie przyjęta wszędzie z tem samym zadowoleniem i uznaniem, na które w całej pełni zasługuje. Adam Ostrowski (Poznań).

Grabiński W.: Królestwo Serbów, Chorwatów i Słowenów. Str. 103. Warszawa 1929. (Sprawozdanie Urzędów Zagr. Rzplitej).

Lubaczewski T. Dr.: Czechosłowacja. Str. 97. Nakładem Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Warszawa 1928. (Sprawozdanie Urzędów Zagr. Rzplitej).

Sprawozdanie konsula Grabińskiego przedstawia dokładny obraz gospodarczego rozwoju Jugosławji od pierwszych lat uzyskania niepodległości aż do czasów ostatnich z uwzględnieniem wszelkich warunków wewnątrzno i zewnątrzno politycznych oraz kształtowania się koniunktur, w jakich znalazły się poszczególne składowe części państwa po wojnie. Materiał statystyczny, jakim operuje autor sprawozdania, odnosi się głównie do lat 1924–27, nie brak jednakże danych z lat ubiegłych, co pozwala na lepszą orientację i dokładniejsze uświadomienie sobie tych wielkich zmian, jakie się dokonały w życiu gospodarczem Jugosławji w ostatnich latach. Na tle tych zmian obrazuje autor rolnictwo oraz poszczególne dziedziny przemysłu, handlu, finansów, budżet, kredyt i kolejnictwo. Ogólnie daje się zauważyć silna tendencja do uniezależnienia się od przemysłu zagranicznego, szczególnie austriackiego i czechosłowackiego, a ostatnio i niemieckiego, który coraz silniej opanowuje wewnętrzne rynki Jugosławji. Jednakże przemysł Jugosławji, jako kraju wybitnie rolniczego, jest jeszcze zbyt słaby, aby mógł skutecznie prowadzić walkę konkurencyjną. Jeżeli chodzi o handel zagraniczny, to i tutaj na pierwszy plan wysuwają się Włochy, Austrija, Czechosłowacja i Niemcy, na które to państwa razem w wywozie z Jugo-

sławji wypada około 70% wartości ogólnego wywozu, w przywozie zaś około 65% wartości. Co do handlu z Polską, to nie ma on dla bilansu handlowego Jugosławji większego znaczenia, gdyż waha się między 0,5% a 1,5% całego handlu, aczkolwiek od 1927 roku wykazuje znaczne ożywienie. Prócz naturalnych przyczyn tego stanu rzeczy, jak znaczna odległość i wynikający stąd drogi przewóz, wysoka cena towarów, złe warunki kredytowe, konserwatyzm i tradycje kupców jugosłowiańskich kierowały ich działalność po utartym oddawna drogach, wiodących raczej do pobliskich Włoch, Austrii, Czechosłowacji, niż skłaniały ich do szukania nowych rynków w Polsce. Te same przyczyny wpływały i na sfery handlowe i przemysłowe Polski, choć z tej strony, jako ze strony kraju więcej przemysłowego, zauważa się w ostatnich latach większe zainteresowanie. Dużą rolę mogłoby tu odgrywać utworzenie handlowych izb polsko-jugosłowiańskich, które przyczyniłyby się znakomicie do poznania wzajemnych rynków i możliwości eksportowych obu stron, co było dotychczas najślabszą stroną w stosunkach handlowych między Jugosławią a Polską. Ożywienie stosunków handlowych między obu krajami jest możliwe przede wszystkim dlatego, że Jugosławja sprowadza z zagranicy w większości te towary, które Polska oddawna produkuje.

Sprawozdanie z Czechosłowacji Dr. Lubaczewskiego można uważać za uzupełnienie, omówionych już, w jednym z poprzednich zeszytów „Ruchu”, sprawozdań ze Śląska Czeskiego i Moraw, opracowanych przez Dr. K. Ripę i zawierających bogaty materiał porównawczy, odnoszący się do całego państwa.

F. Barciński (Poznań).

Raubal Stanisław: Granica polityczna polsko-czechosłowacka, str. 90. Warszawa, odbitka z Rocznika Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie, 1927.

Autor opisuje granicę polsko-czechosłowacką pod względem geograficznym, historycznym, narodowościowym i gospodarczym. Następnie przeprowadza rozważania, rozbiwszy ją na dwie części, a mianowicie przytykającą do Śląska Cieszyńskiego i część karpacką.

Pomiary autor wykonywał na mapie niemieckiej przeglądowej w podziałce 1/300.000, austriackiej specjalnej 1/75.000 i na mapach turystycznych w podziałce 1/50.000 i 1/37.500.

Zwraca uwagę nieużyte do pomiarów mapy austriackiej w podziałce 1/25.000. Według rezultatów, otrzymanych przez autora, długość polsko-czechosłowackiego odcinka granicy wynosi 810 km. Dane Wojskowego Instytutu Geograficznego (Rocznik Statystyki Rzplitej Polskiej, rok wyd. III, 1924) podają długość tego odcinka, mierzonego na mapie austriackiej w podziałce 1/75.000, na 917 km. Różnica jest zbyt duża, jednakże trudno te rzeczy precyzować, dopokąd nie będzie przeprowadzony pomiar granicy w terenie.

Autor nie tylko opisuje granicę dzisiejszą, ale rozważa również pro i contra w projektach przeprowadzenia granicy, wysuwanych z różnych stron. Wiele danych statystycznych i ciekawych szczegółów autor daje przy omawianiu kwestyj narodowościowych a specjalnie życia narodowego polskiego na pograniczu Śląska Cieszyńskiego. Znajduje tu potwierdzenie faktu, że wielkie niepolskie latyfundja tego terenu służyły wybitnie celom germanizacyjnym.

Osobny rozdział obejmuje analizę granicy na terenie Karpat polskich. Statystykę narodowościową autor oparł na dwóch źródłach, mianowicie na danych czeskich (Szembera) i polskich (Smólski). Dane te różnią się pomiędzy sobą wybitnie. Obliczenia Szembery wykazały na Spiszu 24.000 Polaków, obliczenia Smólskiego 50.000.

Ogólnie praca zwraca uwagę wszechstronnym wyzyskaniem tematu. Jednakże drobniejsze, lecz liczne, usterki oddziałują ujemnie. Nazwa „Beskidy Huculskie” nie jest używana, ani też szczęśliwa. Stale powtarza się „sandecki”, „sandeckie” — jest to zwykły i niedopuszczalny germanizm. Zamiast kolej i linja kolejowa użyto „linja żelazna”. Negoj w Alpach Transylwańskich ma 2.544 m. Na str. 49-ej jest wyrażenie „Pod względem orograficznych Tatry należą do zlewiska Wisły...”. Literatura źródłowa w treści nie jest cytowana, a jej spis na końcu pracy nie jest uporządkowany alfabetycznie lub chronologicznie. Korekta bardzo niedbała.

Wł. Deszczka (Poznań).

Henning R. Prof. Dr.) Geopolitik, Die Lehre vom Staat als Lebewesen. Leipzig und Berlin — B. G. Teubner. — 1928 64 mapek, VIII + 338.

Geopolityka jest to nauka mówiąca o zależności wydarzeń politycznych od podłoża na którym się rozgrywają, a więc od rozkładu lądów i mórz, ukształtowania pionowego, fauny, flo-

ry, klimatu, kierunku i rozwoju dróg i t. d. Opiera się na geografii fizycznej, politycznej i gospodarczej pragnąc wykryć zależność losów organizmów politycznych, a więc ich powstanie, rozrost lub upadek od warunków naturalnych. W ostatnich paru latach rozwój tej gałęzi wiedzy jest szybszy, zwłaszcza w Niemczech, gdzie wychodzi od paru lat czasopismo: „Geopolitik” i gdzie w roku zeszłym wyszła, oprócz omawianej, druga książka jej poświęcona, praca zbiorowa p. t. „Bau- steine zur Geopolitik”.

Praca Henniga opiera się na danych historycznych i politycznych, a zwłaszcza nawiązuje do prac geograficznych Supana, Ratzela i do znanych książek o państwie jako organizmie J. Faigriev'a i R. Kjelléna. Mówi o powstawaniu, funkcjach życiowych i śmierci państw, podając historję życia państw starożytnych, o wpływie warunków przyrodniczych, o ich tendencjach rozwojowych, o różnych rodzajach granic, o prawidłowościach w tworzeniu się stolic, o tarcjach między państwami z powodu przeludnienia, o kolonizacji i różnych innych objawach życia państwowego i międzypaństwowego.

Rzecz sama w sobie niezwykle ciekawa, albowiem ujmuje wszystkie wspomniane zagadnienia z zupełnie odmiennego stanowiska niż dotąd i ma zdaje się — przyszłość przed sobą. W zjawiskach politycznych szuka się prawidłowości, gdy do tej pory uważano je raczej za posunięcie w wielkiej grze na szachownicy świata. Prawidłowość tę próbuje się teraz odnaleźć opierając je w pewnej mierze na naukach przyrodniczych. Przesadzić tu niesłychanie łatwo — jak równie wobec młodości nauki łatwo jej twierdzenia zniekształcić, jeśli chodzi o pewną tendencję.

Praca omawiana ma dużo zalet. Dowodzi bardzo dużego odczytania autora, choć przeważnie opiera się na źródłach niemieckich i pięknie ujmuje temat, czego dowodzi dobry jej układ. Wadą jej metodologiczną jest oparcie wniosków do których dochodzi autor na bardzo różnych przesłankach, a więc posługiwanie się równocześnie argumentami przyrodniczemu etnograficznymi, historycznymi i moralnymi. Autor bardzo często nie dowodzi, ale twierdzi, dobierając argumenty najstosowniejsze i rozumując najczęściej per analogiam.

Tę słabą stronę potęguje tendencyjność książki. Jest to praca Niemca nacjonalisty, który patrząc na „niesprawiedliwy” traktat wersalski traci w stosunku do wydarzeń aktualnych sąd obiektywny i nie szczędzi nawet silnych wyrażen

w stosunku do państw i narodów, z którymi Niemcy nie są w zgodzie. W ujęciu autorów niemieckich nowa nauka jest sztuką i narzędziem do politycznego działania, a więc mówiąc prosto do obalenia traktatu wersalskiego. Szkoda wielka, że tak jest, bo powtarzam zagadnienia są nadzwyczaj ciekawe.

W stosunku do zagadnień polsko-niemieckich autor powtarza wszelkie argumenty kół nacjonalistycznych. Czasem jego tezy są przy tem dość dziwne np. stwierdzając na str. 147, że gospodarczo Gdańsk związany jest jak najściślej (auf alle-rengste) z Polską, dowodzi równocześnie, że ciąży ku Niemcom, bo — krew jest przecież cięższa od wody.

Dr. Witold Krzyżanowski (Lublin).

- Bisztyga Kazimierz ks. T. J.: Polska w cyfrach (z okazji 10-lecia wolnej Polski). Kraków 1928, 8-ka, str. 32.
- Grabieński M.: Królestwo Serbów, Chorwatów i Słoweńców. Sprawozdanie ekonomiczne z 1927 roku Konsulatu Generalnego Rzplitej w Zagrzebiu. W opracowaniu konsula... Warszawa 1929, 8-ka, str. 103 (Sprawozdania Ekonomiczne Urzędów Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej).
- Kupczyński Stanisław: Stan badań nad osadnictwem Podhala. Kraków 1928, str. 46 (Odb. z VI. rocznika „Wierchów”).
- Kierski Kazimierz: Pomorze polskie. Sprawa t. zw. korytarza. Poznań 1928 (1929). Nakładem Związku Obrony Kresów Zachodnich, 8-ka, str. 89 z mapami. (Odb. z „Strażnicy Zachodniej”).
- Lepecki M. B.: Opis stanu Parana. Warszawa, wyd. Polskiego Tow. Emigracyjnego, 1928, 8-ka, str. 48. (Biblioteka dla Emigrantów nr. 4).
- Lubaczewski T.: Czechosłowacja. Sprawozdanie ekonomiczne z 1927 r. Opracował konsul Rzeczypospolitej Polskiej w Pradze. Warszawa 1928 (1929), 8-ka, str. 97. (Sprawozdanie ekonomiczne Urzędów zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej).
- Nowakowski Stanisław: Geografia gospodarcza Polski Zachodniej. Tom I. Środowisko geograficzne. Ludność. Wytwórczość roślinna. Z 63 mapami, 42 wykresami i 158 ilustracjami na kredowym papierze. Poznań 1929. Nakładem Magistratu st. miasta Poznania, 4-ka, str. 436.
- Sierakowski Kazimierz: Zarys monograficzny powiatu horodowskiego. (Łuck 1929), 8-ka, str. 24.
- Smoleński Jerzy: Morze i Pomorze. Poznań, Nakł. Wydawnictwa Polskiego (1928), 8-ka, str. XVI + 139 (Cuda Polski I).
- Srokowski Stanisław: Prusy Wschodnie. Kraj i ludzie. Warszawa. Nakł. księgarni F. Hoesicka 1929, 8-ka, str. 189.

Czasopisma: Fudakowski K.: Sprawy rolnicze na tle międzynarodowym (Rolnik Ekonomista Nr. 24. 1928). — Fisher Irving Dr. Prof.: Źródła bogactwa Ameryki (Tygodnik Handlowy Nr. 51. 1928). — Kosińska-Bartnicka S.: Stosunki klimatyczne zimy i wiosny 1927/28 roku na ziemiach Polski (Gazeta Rolnicza Nr. 44—45. 1928). — Ł. T. Dr.: Konjunktura w Stanach Zjednoczonych (Przemysł i Handel, zeszyt 45. 1928). — Łychowski T. Dr.: Międzynarodowa sytuacja finansowa (Przemysł i Handel, zeszyt 34. 1928). — Łepkowski S. Dr.: Elementy rozwoju Stanów Zjednoczonych (Przem. i Hand.(zes. 45 , 1928). — M.: Kolej Turkiestańsko-Syberyjska (Przem. i Hand., zes. 1. 1929). M. W.: Rozwój Gospodarczy Indonezji Holenderskiej (Przem. i Hand. ,z. 3. 1929). — P. I. E.: Polska a światowy rynek dykt (Rolnik Ekonomista Nr. 24. 1928). — Ponicki S.: Działalność gospodarza Ligi Narodów (Gazeta Bankowa Nr. 21. 1928). Russek A.: Polska w światowej gospodarce węglowej (Konjunktury Gospodarcze, zeszyt 3. 1928). — St. Dr.: Sytuacja gospodarza Czechosłowacji w 1928 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 4. 1929). — Sand H. Dr.: Perspektywy gospodarki europejskiej (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 1. 1929). — Tenże: Postępy w dziedzinie naszej współpracy gospodarczej z zagranicą (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 21. 1928). — Gdynia a porty bałtyckie (Przemysł i Handel, zeszyt 43. 1928). — Międzynarodowy kartel żelazny (Przemysł i Handel, zeszyt 49. 1928). — Podstawowe zagadnienia gospodarce Ameryki a Europa. Wywiad z p. Levis E. Pierson, Prezesem Izby Handlowej Stanów Zjednoczonych (Tygodnik Handlowy Nr. 51. 1928). — Rola wolnej strefy w Salonikach w handlu międzynarodowym (Przemysł i Handel, zeszyt 45. 1928). — Rozwój żeglugi niemieckiej a polski „Hinterland” (Przemysł i Handel, zeszyt 43. 1928).

Berger Paul: La Belgique. Cours de géographie économique 3-e édition. Bruxelles, Falk, 1929, str. XX + 434.

Boutin François. L'expansion commerciale du Maroc. Paris, E. de Boccard, 1928, 8-ka, str. 248.

Cestre Charles: Les Etats-Unis. Paris. Larousse 1928, 4-ka, str. 344.

Maurette Fernand. Les grands marchés des matières premières. 4 édition revue, corrigée et mise à jour. Paris, A. Colin, 1928, 16-ka, str. 198. (Collection A. Colin. Section de géographic).

Sicard Jules. Le monde musulman dans les possessions françaises. Algérie. Tunisie, Maroc. Afrique occidentale française. Paris, Librairie coloniale et orientaliste 1928, 8-ka, str. 240.

Sion J.: Asie des Moussons. I-re partie. Généralités. Chine-Japon. Paris, A. Colin, 1928, 8-ka, str. 234. (Géographie Universelle publiée sous la direction de P. Vidal de la Blache et L. Gallois, tom XIV).

- Greely Adolphus Washington: The polar regions in the 20. century, their discovery and industrial evolution. Boston. Little & Brown, 1928, 8-ka, stron 280.
- Simon and Thompson: American way to prosperity Chicago, Shaw, 1928, 8-ka, str. 240
- Aufbau und Verflechtung der bayerischen Wirtschaft. Herausgegeben vom Bayerischen Statistischen Landesamt. München, Lindauer 1928, 8-ka, str. VII + 120. (Beiträge zur Statistik Bayerns 116).
- Decken Burghard v. d. Die Wirtschaft der Tschechoslowakei. München, Duncker & Humblot, 1928, 8-ka, str. VIII + 368.
- Hobelsperger Alois. Europa im Abstieg. Weltpolitik und Weltwirtschaft seit 1913. Nach einem Vortrag. Berlin — Grunewald, Vowinckel. 1928, 8-ka, str. 69. (Zeitschrift für Geopolitik. Beiheft 3).
- Hudler Emil: Die wirtschaftliche Tschechoslowakei. Vorwort von Ferdinand Zedlitz. Reichenberg, Allgemeiner Deutscher Textilverband, 1928, 8-ka, str. 181.
- Peiser Kurt. Danzigs Handel und Wirtschaft. Danzig, Verlags-Ges., 1928, 8-ka, str. 32. (Freie Stadt Danzig 3).
- Wirtschaft (Die) der Tschechoslowakei 1918—1928. Herausgegeben von Friedrich Weil und Franz Bacher. Prag, Verlag der „Wirtschaft“, 1928, 4-ka, str. 96.
- Wirtschaft (Die) des Auslandes 1900—1927. Bearbeitet im Statistischen Reichsamt. Berlin, Hobbing 1928, 4-ka, str. VIII + 910. (Einzelschriften zur Statistik des Deutschen Reichs 5).
- U m a n s k o j S. A.: Mirowoje chosiajstwo. Stornik statisticzeskich materialów za 1913—1927. Moskwa 1928, str. 745.

DZIAŁ IX.

Polityka socjalna i samorządowa. Organizacja pracy.

K o r n i ł o w i c z Kazimierz: Akcja społeczno Kulturalna w górnictwie angielskiem. Warszawa, Instytut Gospodarstwa Społecznego. 1929 r. 96.

Obowiązki przemysłu wobec pracy ludzkiej nie kończą się na wypłaceniu zarobku, ale muszą objąć także przeciwdziałanie ujemnych wpływów pracy maszynowej fabrycznej na fizyczne i duchowe życie robotników. Akcja, zmierzająca do tego celu, może być zbudowana na różnych podstawach.

Autor opisuje akcję, opartą o przymusowe świadczenia pieniężne przemysłowców górniczych w Anglii (s. 15—68),

w Czechosłowacji (s. 69—75) i na Górnym Śląsku — Śląski Fundusz Wolnych Kuksów (s. 77—82). W końcu przemawia za utworzeniem takiego Społeczno-Kulturalnego Funduszu Górniczego w Polsce.

Broszura zasługuje na spopularyzowanie w kołach, zajmujących się polityką społeczną. Niemile uderza pominięcie akcji religijno-moralnej. A. S. (Lublin).

Kuropatwińska Marja: Ogrody działkowe a kultura miast. Warszawa, Wydawnictwo Instytutu Gospodarstwa Społecznego, 1928. Str. 96.

Książeczka propagandowa, ale godna rozpatrzenia. Pragnie ona zwrócić uwagę samorządowców, higienistów, ekonomistów i pracowników społecznych na znaczenie ogródków działkowych, poza ziemiami zachodnimi w Polsce prawie nieznanymi a w miastach zachodniej Europy ogromnie rozpowszechnionych. Przedmiot przedstawiony naogół wyczerpująco, poszczególne rozdziały poświęcone: charakterystyce przedmieść u nas i zagranicą, określeniu istoty ogródków działkowych, przedstawieniu typów ogrodów działkowych w rozwoju historycznym i stanie obecnym, oznaczeniu roli samorządów, państwa i organizacji społecznych w odniesieniu do ogrodów, postulatów w zakresie planów regulacji miast, opisanie zadań instruktorów ogródkowych, pracy na działkach. Dodana jest literatura przedmiotu, projekt ustawy o ogródkach działkowych oraz wzory statutów, umów dzierżawnych itp.

Sprawą ogródków działkowych zainteresowano się w całej Polsce w ostatnich kilku latach. W r. 1927 założono związek towarzystw ogródków działkowych w Poznaniu. Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej zajęło się intensywną propagandą idei ogródkowej, zarządy miast inicjatywę tę podejmują. Praca p. Kuropatwińskiej przynosi poważny sukces pionierom ogródkarstwa.

Nie umiemy mieszkać w miastach. Miasta nasze zbudowane są w przewadze tak, jakby większość mieszkańców nie miała w nich spędzić całego życia. Warunki naturalne (wody itp.) naogół nie wykorzystane, budynki wielomieszkańcowe bez zieleni a czasem i słońca przeważają nietylko w śródmieściach, ale i na przedmieściach, odłogiem leżące tereny niewykorzystane. Charakter przedmieść szczególnie przykry w porównaniu z tendencjami na zachodzie, gdzie przedmieścia

są zdrowemi dzielnicami mieszkaniowemi z bogactwem słońca, powietrza, zieleni. Ogródek działkowy zastępuje mieszkańcowi wielkiego miasta — wieś. W warunkach polskich winien ogródek działkowy stać się — może naczelnym — środkiem ulepszenia stosunków higienicznych, kulturalnych i wychowawczych.

Tendencje kulturalno-wychowawcze (typ 1) są w ruchu ogródkarskim najważniejsze, względy gospodarcze (typ 2) przeważają tylko w niektórych krajach, trzeci typ — filantropijny — miał jedynie historyczne znaczenie. Korzyści społeczne ogródków działkowych opisuje autorka wszechstronnie. Kolonie ogródków posiadają swe organizacje. Jako przykład służy Poznań. Współpraca zarządu miasta wyraża się tutaj w tworzeniu kolonii, przygotowywaniu gruntu, nadzorze zarządu ogrodów miejskich i ustanowieniu specjalnego instruktora.

W rozbudowie ogródków działkowych mają współdziałać państwo, miasto i towarzystwa ogródkowe. Podział pracy określono tak: miasto buduje, towarzystwo zarządza, państwo ochrania. Autorka domaga się przeznaczania terenów pod ogródki w planach rozbudowy miast, w miarę możliwości w łączności z terenami sportowemi i przy kompleksach zieleni. Postulat na razie niedostatecznie przygotowany. Plany regulacyjne miast określają dzisiaj tylko pasy zieleni, do nich zalicza się ogródki działkowe. Traktuje się je jako rezerwę parkową. Są to najtańsze dla gminy miejskiej ogrody o charakterze półpublicznym. Ze względów ogólno-urbanistycznych nie jest pewnie wskazaniem stałe przeznaczanie pewnych kompleksów terenowych pod ogródki, nie ulega jednak wątpliwości, że tam, gdzie kolonia ogródków powstaje, powinna utrzymać się względnie długo, to znaczy przez jedno pokolenie (25—30 lat). Nie można dać tej gwarancji, gdy kolonie ogródków stają na gruntach budowlanych, ani też gdy konieczność zmusi gminę do zajęcia terenu na inne cele.

W całym ruchu zmierzającym do wprowadzenia idei ogródków działkowych razi mojem zdaniem to, że już opracowano projekt ustaw o ogrodach działkowych, przyjęty przez komisję specjalną Państwowej Rady Opieki Społecznej. Złe jest zaczynać ruch społeczny ustawą. Projekt ustawy dołączony jest do pracy p. Kuropatwińskiej. Treścią jej istotną jest przepis art. 3, który stanowi, że „gminy miejskie i osady przemysłowe posiadające ponad 10.000 mieszkańców, w któ-

rych przynajmniej 10% ludności zamieszkuje domy zbiorowe pozbawione ogródków", zobowiązane są zakładać ogródki działkowe i na ten cel przeznaczyć tereny „o powierzchni w metrach kwadratowych, stanowiących conajmniej iloczyn liczby mieszkańców przez cztery”. Projekt ustawy określa dalej obowiązki gmin, ustala oczywiście pierwszeństwo do działek (!), utrudnia gminom swobodną ocenę czynszu dzierżawnego itp. Jest to ustawa odnosząca się wyłącznie do gmin, które bez ustaw potrafią więcej zrobić i zrobią, gdy ludność nauczy się cenić ogródki. Projekt ustawy winien przejść czempredzej — do archiwum. Natomiast propaganda za pomocą książeczek, jak niniejsza, jest wysoce pożądana.

Zygmunt Załeski (Poznań).

Manteuffel Emilja: Podstawy organizacyjne opieki społecznej w Polsce. Wyd. Polskiego Komitetu opieki nad dzieckiem. Warszawa r. 1928, s. 14.

Autorka omawia współczesne ustawodawstwo opieki społecznej w Polsce. Charakteryzuje je w ten sposób, że „gmina przejmuje opiekę w poszczególnych wypadkach, ko misje powiatowe i miast wydzielonych — opiekę nad zdrowymi i normalnymi dziećmi, dorosłymi, niezdolnymi do pracy, starcami, a komisje wojewódzkie — opiekę specjalną”(s. 12). Tę organizację samorządową Autorka uznaje za główny zrąb opieki społecznej, stowarzyszeniom ochotniczym przyznaje tylko znaczenie pomocnicze. Z tą koncepcją urzędniczą nie jest bardzo zgodną myśl, że Polski Komitet opieki nad Dzieckiem, instytucja prywatna, powinien być jak gdyby mózgiem całej akcji opiekuńczej.

A. S. (Lublin)

Suligowski A. Prof. Dr.: Rozbudowa miast w Polsce. Warszawa 1928, Skład główny w księgarni M. Arcta. Str. 32.

Broszura jest odbitką artykułu, zamieszczonego w Nr. 5 czasopisma „Samorząd miejski” z roku 1927. Autor, wybitny znawca problemów urbanizacji, zajął się palącą sprawą ruchu budowlanego w Polsce i związaną z nią oprawą terytorjalnego rozwoju miast. Stwierdziwszy powszechną, stale wzrastającą dążność ludności do osiedlania się w miastach, autor analizuje powody zaniku ruchu budowlanego i wywołanej klęski głodu mieszkaniowego w miastach. Przypomniawszy podstawowe zasady polityki, stosowanej w stosunku do

miast przez Lubeckiego i Staszica autor w wyniku swych rozważań formułuje własne postulaty zaradczej natury prawnej, ekonomicznej oraz technicznej.

Dr. J. K. G i d y ń s k i (Poznań).

- Budżet magistratu m. Radomia na okres od 1. IV. 1928 do 31. III. 1929 r. Radom 1928, 4-ka, str. 74.
- Budżet (m. Tarnopola) na r. 1928/29 Tarnopol (1928), 4-ka, str. 76.
- Budżet miasta Torunia. Od 1. kwietnia 1928 do 31. marca 1929. Toruń, nakł. magistratu m. Torunia, 1928, 4-ka, str. 259.
- Budżet m. Wilna na okres czasu od 1. kwietnia 1928 do 31. marca 1929 r. Wilno 1928, 4-ka, str. 233.
- Inspekcja pracy w 1926 roku. Warszawa, nakł. Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej 1928, 4-ka, str. XCIII + 49 + 352. (Biblioteka Inspekcji Pracy — VII).
- Kornilowicz Kazimierz. Akcja społeczno-kulturalna w górnictwie angielskim wraz z dodatkiem o analogicznej akcji w Czechosłowacji i o Śląskim funduszu Wolnych Kuksów. Warszawa 1929. Instytut Gospodarstwa Społecznego, 8-ka, str. 96.
- Preliminarz budżetowy m. st. Warszawy 1. IV. 1929 — 31. III. 1930. Cz. I. Warszawa (1929), 4-ka, str. 125 + 60.
- Rychliński Stanisław: Płace i zarobki robotników przemysłowych w dzieśięcioleciu 1918—1928. Warszawa (1929), 8-ka, str. 28. (Instytut Gospodarstwa Społecznego. Sprawy robotnicze nr. 4).
- Sprawozdanie z działalności Komisji Opiniodawczej pracy przy p. prezesie Komitetu Ekonomicznego Ministrów za okres od dnia 17. grudnia 1926 r. do dnia 1. lipca 1928 r. Opracowali Gustaw Simon, prezes Komisji i Słowomir Dabulewicz, sekretarz komisji. Warszawa 1928 (1929). Nakł. Prezydjum Rady Ministrów, str. 120. (Wydawnictwo Komitetu Ekonomicznego Ministrów. Bieżące zagadnienia polityki gospodarczej IV).
- Sterling Helena: Międzynarodowa organizacja pracy i jej działalność. (Rzecz nagrodzona na Konkursie Polskim Międzynarodowego Biura Pracy, przejrzane i uzupełnione przez autora. Warszawa, Instytut Gospodarstwa Społecznego, 1928, 8-ka, str. 63.
- Taube Gustaw: Racjonalna organizacja rozwoju wielkiej Warszawy. Uwagi o planie regulacyjnym Warszawy. Warszawa 1928, 4-ka, str. 11. (Odb. z Przeglądu Organizacji).
- Umowa o pracę pracowników umysłowych. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 16. III. 1928. (Dziennik Ustaw R. P. Nr. 35. p. 323. Objaśnienie opracował Józef Zagrodzki. Warszawa, Księgarnia Robotnicza 1928, 8-ka, str. 92. (Ustawodawstwo Pracy I).

Czasopisma: B.: Strajk gdyński i jego skutki (Przemysł i Handel, zeszyt 47. 1928). — Bloc: Uwagi do projektu umowy zbiorowej Związku Lekarzy Zachodniej Polski (Ochrona Społeczna Nr. 1. 1929). — Bołesta J.: Likwidacja zatargu o płace w niemieckim przemyśle żelaznym (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 2. 1929). — Biegeleisen L. Wł.: Gospodarcze podstawy rachunkowości w przedsiębiorstwach komunalnych (Przemysł i Handel, zeszyt 45. 1928). — Biegeleisen B. Dr. Inż.: Zadania Instytutu Porady Zawodowej w Katowicach wobec potrzeb przemysłu górnośląskiego (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 20. 1928). — Buls a J.: Wydajność pracy (Społem Nr. 17. 1928). — Gandeck i A.: Budownictwo mieszkaniowe (Społem Nr. 18. 1928). — Głuziński K. Dr.: Uwagi w sprawie projektu ustawy o załatwianiu zatargów zbiorowych (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 1. 1929). — Jastrzębowski M.: Fundusze ubezpieczeń społecznych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 1. 1929). — Kmita S.: Prace Komisji do spraw oświaty pozaszkolnej (Przemysł i Handel, zeszyt 52. 1928). — Kuczewski W. Inż.: Na marginesie sprawozdania Komisji Ankietowej (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 1. 1929). — L. Wł. B.: Samorząd terytorjalny w pierwszym dziesięcioleciu niepodległości (Przemysł i Handel, zeszyt 46. 1928). — Landau L.: Wahania siły nabywczej płac robotniczych w stosunku do artykułów przemysłowych (Konjunktury Gospodarcze, zeszyt 3. 1928). — M. B.: Sądy pracy w rolnictwie (Przemysł i Handel, zeszyt 44. 1928). — Niesiołowski A. Dr.: Jak uzdrowić Kasy Chorych (Przewodnik Społeczny Nr. 12. 1928). — Punicki S.: Kartoteka w nowoczesnej bankowości (Gazeta Bankowa Nr. 20. 1928). — Rudolf E. Inż.: Mieszkania dla warstw niezamożnych (Przegląd Tygodniowy Nr. 1. 1929). — Sand H. Dr.: Wystawa „Wnętrze Domu”, jej cele oraz przypuszczalne skutki (Kupiec Nr. 47. 1928). — Sz. W.: Ruch strajkowy w 1927 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 43. 1928). — Teoplit z T.: Ze zjazdu mieszkaniowego w Paryżu (Przegląd Tygodniowy Nr. 49. 1928). — Wojtyna J.: Zagadnienie płac realnych (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1928). — Zarewicz Dr.: System ambulatoryjny w Kasach Chorych (Ochrona Społeczna Nr. 1. 1929). — Zdanowski A.: Ostatni rok walk ruchu zawodowego (Rolniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 1. 1929). — Działalność samorządów powiatowych dla podniesienia produkcji rolnej (Przemysł i Handel, zeszyt 43. 1928). — Konflikty społeczne w roku 1927 w Stanach Zjednoczonych (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 1. 1929). — Rozwój międzynarodowego ustawodawstwa pracy (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 1. 1929). — Rynek pracy we wrześniu 1928 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 45. 1928). — Walki społeczne w różnych krajach (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 1. 1929).

B r é m o n d Arnold. Une explication du monde ouvriez Enquête d'un étudiant — ouvrier dans la banlieu parisienne. Préface de Wilfred Monod.

- Saint-Etienne 1927, 8-ka, str. IV + 160. (Extrait de la „Revue du christianisme social”).
- Conférence internationale du travail, II session. Genève 1928. Rapport du directeur. I-a Partie. Activité générale de l'organisation, II-a partie Résumé des rapports annuels présentés en exécution de l'article 408. Genève. Bureau int. du travail 1928, 8-ka, str. 284 i 207.
- Hentsch Aloys: L'organisation rationnelle du travail. Publiée par la commission romande de rationalisation. Genève 1928, 8-ka, str. IV + 16.
- Liberté (La) syndicale. Volume III. Allemagne, ancienne Autriche-Hongrie, Autriche, Hongrie, République Tchécoslovaque, Pologne, Etats Baltes, Danemark, Norvège, Suède, Finlande. Genève 1928. (Bureau International du travail. A. Vie sociale 30).
- Pini Auguste: Le trade-unionisme et ses rapports arce le mouvement ouvrier anglais contemporain. Paris, de Boccard, 1927, 8-ka, str. 293.
- Prévention (La) des accidents du travail. Rapport et projet de questionnaire. Rapport supplémentaire. Présente à la Conférence internationale du travail, II session, Genève 1928. I. discussion. Genève, Bureau int. du travail 1928, 8-ka, str. VIII + 312, IV + 55.
- Rapport sur les méthodes de fixation des salaires minima. Présenté à da Conférence internationale du travail, II. session. Genève. Mai 1928, 2 discussion. Genève, Bureau int. du travail 1928, 8-ka, str. VIII + 164.
- Campese Ernesto: I caratteri della disoccupazione operaia in Italia. Roma. Ministero dei lavori pubblici. Comitato permanente per le emigrazioni interne. 1928, 8-ka, str. 174.
- Mussolini Benito: La politica sociale. Raccolta di discorsi e scritti con uno studio introd. di C. Arena: Mussolini e la sua opera. Roma, Libreria d. Littorio, 1928, 8-ka, str. 223.
- Chatters Carl H.: The enforcement of real estate tax liens. New York, Municipal Administration Service, 1928, 8-ka, str. 516. (Municipal administration service 10).
- Cole G. D. H.: The world of labour. The present and future of Trade unionism. New edition with new introduction. London, Macmillan, 1928, 8-ka, str. 486.
- Social Work and legislation in Sweden. Survey publ. by order of the Swedish government. Stockholm, Kgl. Boktr., 1928, 8-ka, str. VI + 289.
- Watkins Gordon S.: Labor management. Chicago, Shaw, 1928, 8-ka, str. 726.
- Work (The) of the international labor organisation. New York, Nat. Ind. Conference, 1928, 8-ka, str. 206. (Studies of international problems).

- Bedeutung (Die) der Rationalisierung für das deutsche Wirtschaftsleben.** Beiträge von Moritz Julius Bonn, Götz Briefs, F. Demuth. Herausgegeben von der Industrie- und Handelskammer zu Berlin. Berlin, Stilke, 1928, 8-ka, str. 460.
- Fiedler Johann.** Die sozialen Organisationen und die Volkswirtschaft. Eine sozialökonomische Studie über die Entwicklungsmöglichkeiten der Arbeitergewerkschaften und Arbeitgeberverb. Jena, Zwing, 1928, 8-ka, str. 260.
- Gagg Margarita:** Die Frau in der schweizerischen Industrie. Geleitwort: Dora Schmidt. Zürich, Orell Füssli, 1928, 8-ka, str. 348.
- Gartner Franz.** Die Finanzierung des Wohnungsbaues in Baden. Waldkirch in Br. Waldkircher Verlagsgesellschaft 1928, str. VIII + 101. (Schriftenreihe des Bad. Landeswohnungsfürsorge-Vereins c. V. Sonderveröff. 1).
- Hirschberg-Neumeyer Margharetta.** Die italienischen Gewerkschaften. Jena, G. Fischer, 1928, 8-ka, str. XI + 214. (Münchener volkswirtschaftliche Studien N. F. 2).
- Rawicz Erwin:** Die deutsche Sozialpolitik im Spiegel der Statistik. München Gladbach. Volksvereins-Verlag 1929, 8-ka, str. 332.
- Schmidt Richard:** Die gesetzliche Krankenversicherung. Berlin, Verkehrswissenschaftliche Lehrmittelgesellschaft m. b. H. bei der Deutschen Reichsbahn 1928, 8-ka, str. X + 105. (Sozialversicherungs- und Wohlfahrts-Einrichtungen bei der Deutschen Reichsbahn 1).
- Sozialversicherung (Die) nach dem neuesten Stand der Gesetzung.** Herausgegeben von Ludwig Brucker unter Mitwirkung von Hans Muthesius, Hans Süß und Latz Richter. Band V von Ludwig Brucker und Lute Richter. Berlin, Hobbing, 1928, 8-ka, str. 313.
- Szalai T.:** Arbeitslohn, Arbeit und Kosten. Leipzig, Verlag der Asia Major, 1928, 8-ka, str. 81.
- Tobler Theodor:** Arbeitszeit und Arbeitslohn. 2 Auflage. Bern, Huber, 1927, 8-ka, str. VI + 41.
- Wertenson Marie:** Die Arbeitslosigkeit in England seit 1919 und ihre Bekämpfung. Jena G. Fischer 1928, 8-ka, str. XIV + 99. (Münchener volkswirtschaftliche Studien N. F. 4).

DZIAŁ X.

Spółdzielczość.

- Kania Jan:** Problemy spółdzielczości rolniczej w Małopolsce. Kraków, nak Zw. Rewizyjnego Spółdzielni Rolniczych (1928), 8-ka, str. 13.
- Kłapkowski Tadeusz:** Spółdzielnie rolnicze w województwach centralnych i wschodnich. Z mapką i rycinami w tekście. Ku upamiętnieniu chwili wykończenia budowy Domu Spółdzielczości Rolniczej im. Fran-

ciszka Stefczyka w czwartą rocznicę Jego śmierci. Warszawa, Wyd. Zjednoczenia Związków Spółdzielni Roln. Rz. P. 1928, 8-ka, str. XIII + 233.

Spółdzielcze kursy korespondencyjne (program i instrukcje). Warszawa, nakł. Związku Spółdz. Spożywców Ks. P., 1928, 8-ka, str. 30.

Wolski Jan. Niezależność gospodarza armji a spółdzielczość pracy. Warszawa, 1928 (1929), 8-ka, str. 15 (Wydawnictwo Sekcji Korporacji Pracy Polskiego Towarzystwa Polityki Społecznej nr. 3).

Czasopisma: Dąbrowski S.: Łączność spółdzielni z członkami (Społem Nr. 19. 1928). — Dominiko J.: Stosunek spółdzielczości do innych form ruchu robotniczego (społem Nr. 18. 1928). — Godwin E.: Z obrad egzekutywy Międzynarodowego Związku Spółdzielczego (Społem Nr. 18. 1928). — Tenże: Ruch spółdzielczy zagranicą (Społem Nr. 19. 1928). — Kłapkowski: Spółdzielczość rolnicza w województwach centralnych i wschodnich (Społem Nr. 18. 1928). — Koźlik R.: Udział „Rolników” w handlu rolniczym w roku 1927/28 (Rolnik Spółdzielca Nr. 1. 1929). — Kuczewski W.: Ulgi podatkowe dla spółdzielni (Poradnik Spółdzielni Nr. 2. 1929). — Mach J.: Spółdzielnie rolniczo-handlowe na terenie województw centralnych i wschodnich (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1928). — Nowakowski A. M.: Wyniki działalności „Rolników” (Poradnik Spółdzielni Nr. 2. 1929). — Popowski T.: Niebezpieczne próby (Rolnik Ekonomista Nr. 1. 1929). — Pióro St.: Rozwój młynów i piekarń spółdzielczych na wsi (Przemysł i Handel, zeszyt 43. 1928). — Peczelewicz W.: Wypowiedzenie i wypłata udziałów (Poradnik Spółdzielni Nr. 1. 1929). — Przegaliński B.: Spółdzielczość w krajach łańskich (Społem Nr. 16. 1928). — Tenże: Kongres spółdzielczy w Grenoble (Społem Nr. 17. 1928). — Twarecki L.: Rola Kas Stefczyka w walce z lichwą na wsi (Społem Nr. 17. 1928). — Zalewski E.: Spółdzielczość na wystawach okręgowych (Społem Nr. 18. 1928). — Tenże: Jubileusz spółdzielni (Społem Nr. 18. 1928). — Pogląd na stan i działalność Unji Związków Spółdzielczych w Polsce. Przemówienie Prezesa U. Z. S. S. Adamskiego na sejmikach w Poznaniu i Warszawie w 1928 roku. (Poradnik Spółdzielni Nr. 1. 1929).

Gide Charles: Les coopératives françaises durant la guerre. Paris, Association pour l'enseignement de la coopération, 1928, 8-ka, str. 204.

Gide Charles: La coopération dans les pays latins, Italie, Espagne, Roumanie 1926—1927. Paris, Association pour l'enseignement de la coopération 1927, 8-ka, str. 286.

Lavergne Bernard: Philosophie et avenir de l'ordre coopératif. Paris, Les Presses Universitaires de France, 1928, 8-ka, str. 20. (Extrait de la „Revue des études coopératives”).

- Lavergne Bernard: Les régies cooperatives. Paris, F. Alcan, 1927, 8-ka, str. XII + 319. (Extrait de l'„Ordre coopératifs”).
- Digby Margaret: Producers and consumers. A study in co-operative relations. Edited by the Horace Plankett Foundation. London, Routledge, 1928, 8-ka, str. 216.
- Fletcher William Meade: Corporation forms and precedents. 2 edition. Chicago, Callaghan, 1928, 8-ka, str. 1985.
- Grünfeld Ernst: Das Genossenschaftswesen, volkswirtschaftlich und soziologisch betrachtet. Halberstadt, H. Meyer, 1928, str. XIII + 351. (Handbuch des Genossenschaftswesens 1).
- Müller August: Die unmittelbaren Beziehungen zwischen den Genossenschaften der Landwirte und der Verbraucher. Kritische Betrachtungen über Beschlüsse der Weltwirtschaftskonferenz in Genf (1927). Jena, G. Fischer, 1928, 8-ka, str. 67. (Kieler Vorträge gehalten im Wissenschaftlichen Klub des Institutes für Weltwirtschaft und Seeverkehr an der Universität Kiel 28).
- Ratner Grigorij: Die landwirtschaftlichen Genossenschaften in der Sowjetunion. Mit einer schematischen Darstellung. Berlin, Parey, 1928, 8-ka, str. 64.
- Sierakowsky Heinrich: Veröffentlichungen des Zentralverbandes deutscher Konsumvereine als Quellen genossenschaftlichen Wissens. Hamburg, Verlagsgesellschaft deutscher Konsumvereine, 1928, 8-ka, str. 138.

C. Dział socjologiczny

I. Wydawnictwa zbiorowe. Podręczniki i systemy.

Historja socjologii i krytyka.

Sorokin Pitirim, Contemporary Sociological Theories, Harper Brothers, New York and London, 1928, str. 785.

Gdy nie możemy przekonać się naocznie o jakimś fakcie, kontentujemy się często tem, co możemy się o nim dowiedzieć od innych ludzi. Podobnie w nauce: im mniej pewna jest i ścisła nasza wiedza o rzeczach, tem więcej interesujemy się tem, co o nich mówili różni ludzie uczeni, którzy znajdowali się w sytuacji podobnej, jak my sami. Nazwiska wielkich twórców w naukach ścisłych wspomina się raczej tylko przez pietyzm; w naukach, zacofanych w rozwoju, nazwiska są więcej, niż muzealnemi zabytkami; są samą nauką niemal. Niema w nich jeszcze prawdy; jest tylko to, co różni ludzie uważają za prawdę.

Niema też socjologii bez jej historii. Dlatego ważnym dla socjologii wydarzeniem jest zawsze ukazanie się nowej pracy, traktującej o historii jej doktryn. Obszerna praca P. Sorokina, uczonego rosyjskiego, który, wyemigrowawszy z Rosji, wykłada obecnie w University of Minnesota, U. S., jest najnowszym wydarzeniem w tej dziedzinie.

O charakterze pracy Sorokina łatwo dać pojęcie temu, kto pamięta przeciętny typ dawnego rosyjskiego skryptu uniwersyteckiego, czy też podręcznika drukowanego, noszącego wyraźne znamię, iż powstał z wykładów. W takich pracach widoczny był ich „mówiony”, że tak powiem, charakter: wygodna wielomowność, przystosowana do zadań wykładu, prowizoryczność układu materiałów czasem, brak ostatecznego retuszu, który pisarz staranny nadaje dziełu, przeznaczonemu do druku. Wystarczy, jako przykład, najbliższy książce Sorokina, historia filozofii prawa Korkunowa lub historia socjologii Kariejewa. Taką właśnie książką, powstałą niewątpliwie z jakichś wykładów, jest *Historja Socjologii Sorokina*. Rzecz ponad miarę wielomówna; w wielomówności zaś, jak to często bywa, nieuporządkowana. Autor nie rekonstruuje zespołu poglądów, które przedstawia, to znaczy, nie podaje ich w dobrze obmyślanej selekcji, spojonej w całość jak najbardziej organiczną. Zestawia raczej poprostu, bez troski o architektonikę całości, nie powstrzymując się od podawania szczegółów drugorzędnych. Brak też tej pracy wyraźnej linii kompozycyjnej, a przedstawieniu poszczególnych myślicieli brak wszelkiej plastyki. To też mimo swej przypuszczalnej genezy książka ta nie ma walorów dydaktycznych. A prztem raczej niefortunnie wplecione są w tok ekspozycji cudzych poglądów wywody krytyczne autora, choć świadczą niewątpliwie o dużej jego erudycji w zakresie faktów i doktryn społecznych. Te wywody urastają czasem do rozmiarów samodzielnych dociekań na dany temat i naruszają historyczny charakter całości pracy.

Można, jak się zdaje, stwierdzić zupełnie obiektywnie, że książka Sorokina nie uczyniła zbędną i przestarzałą pracy Pawła Bartha. *Philosophie der Geschichte als Sociologie*: przeciwnie, zestawiając tę ostatnią z dziełem Sorokina widzimy wysoką jej wartość.

Czesław Znamierowski (Poznań)

- Leonio-Brocchieri V.: Studi sulla filosofia politica di T. Hobbes. Torino, Bocca, 1927. Collana di scienze polit. V. I., str. XXII + 190.
- Getzeny Heinrich: Ernst Troeltsch als Theologe u. Soziologe. „Hochland“ Bd. 25. H. 12. 1928, str. 582—597.
- Gillin J. L., Dittmer C. G. a. Colbert R. J.: Social Problems. An introductory text in sociology. New-York, Century, 1928, str. 534.
- Hankins Frank H.: An introduction to the study of society. New-York, Macmillan, 1928, str. 760.
- Muntsch Albert S. J. a. Spaulding Henry S. J.: Introductory sociology. Boston—New-York, D. C. Heath & Co., 1928, str. XIV + 446.
- Richard Gaston: Les premières oeuvres de Karl Marx. Rev. intern. de sociologie. V. 36. Nr. ⁹/₁₀. Paris, 1928, str. 531—541.
- Schwer Wilhelm: Katholische Gesellschaftslehre. Paderborn, Schöningh, 1928, str. VIII + 294 (9 mk).
- Stephen Leslie Sir: Hobbes. Pocket ed. New-York, Macmillan, 1928, str. 243.
- Sveistrup Hans: Stirner als Soziologe. Berlin, Struppe & Winckler, 1928, str. 23 in 4-0.
- Todd Arthur James: Georges Elliot Howard 1849—1928. American journal of sociology. Vol. 34. Nr. 4. Univers. of Chicago Press, 1929, str. 693-609.
- Weinberger Otto: Vilfredo Pareto. Zeitschrift f. d. ges. Staatswissenschaft. Bd. 85. H. 3. 1928, str. 521—543.

II. Metodologia. Zagadnienia graniczne i ogólne.

- Barliat Virgil J.: Dynamism cultural. Cluy, Edituro librairie, Lapage, 1928, str. 256.
- Dennert: Berdjajews Geschichtsmetaphysik. Geisteskampf d. Gegenwart. Bd. 64. H. II, 1928, str. 408—419.
- Eggersdorfer Franz: Jugendbildung. Allgem. Theorie d. Schulunterrichts. München, Kösel & Pustet, 1928. H. B. d. Erziehungswissenschaft I. 3, str. XI + 444 (16,50 mk).
- Frank Simon: Zur Phänomenologie d. sozialen Erscheinung. Archiv f. Sozialwissenschaft u. Sozialpolitik. 59—75—95. H. I. 1928.
- House S. D.: Psychologies of the unconscious. Psychoanalyt. Review Vol. XV. Jan, 1928, str. 1—26.
- Jecht Horst: Wesen u. Formen d. Finanzwirtschaft. Umriss d. Finanzwirtschaftslehre u. Finanzsoziologie. Jena, Fischer, 1928, str. VII + 152 (7,50 mk).
- Ossenberg Heinrich: Kant u. Neukantianismus. Bemerkungen zu d. Philosoph. Grundlagen d. exakten Soziologie. Nationalwirtschaft II. 1. 1928, str. 35—44.
- Petermann Bruno: Die Wertheimer-Koffka-Köhlersche Gestalttheorie u.

- d. Gestaltproblem. System. u. kritisch dargestellt. Ein Kapitel aus. d. Prinzipienrevision in d. gegenw. Psychologie. Leipzig, Barth, 1928, str. VIII + 292 (12 mk).
- P i a g e t Jean: Logique génétique et sociologie. Revue philosophique. Vol. 35. Mar-Apr., 1928, str. 167—205.
- R a u e c k e r Bruno Dr.: Die Rationalisierung als Kulturfaktor. Berlin, R. Holbing, 1929 (7 mk, opr. 8 mk).
- R i g n a n o Eugenio: Sociology, its methods a. laws. Transl. by Howard Becker. The american journal of sociology. Vol. XXXIV. Univers. of Chicago Press. Chicago, 1928/29. Nr. 3, str. 429-450 i Nr. 4, str. 606-622.
- R ü c k m i c k Christian Alban: German-english dictionary of psychological terms. Iowa City, 1928, str. 45.
- S c h a m s Ewald: Zur Geschichte u. Beurteilung d. exakten Denkform in d. Sozialwissenschaften. Zeitschr. f. d. ges. Staatswissenschaft. Bd. 85. H. 3. 1928, str. 491—520.
- S p a n n Othmar: Gesellschaftsphilosophie. Mit e. Anhang über die philosophischen Voraussetzungen d. Wirtschaftswissenschaften. München: Oldenbourg, 1928, str. 188 (8,85 mk).

III. Podłoże biologiczne. Warunki zewnętrzne.

- B a n s e Ewald: Buch d. Länder. Landschaft u. Seele d. Erde. Das Buch Abendland. Berlin, Scherl, 1929, str. 429 (10 mk).
- C l a s s e n Wilhelm: Studien z. Sexualpsychologie u. Pädagogik d. Gegenwart. Langensalza, Beyer, 1928, str. VII + III.
- C l e m e n Carl: Die Anwendung d. Psychoanalyse auf Mythologie u. Religionsgeschichte. Archiv f. d. ges. Psychologie. Bd. 41. H. $\frac{1}{2}$, 1928, str. 1—128.
- D i m o n d Sydney G.: The psychology of the Methodist revival. London, Oxford Univ. Press., 1928, str. 311.
- D u p r e é l E.: Le problème sociologique du rire. Revue philosophique. Vol 53. Nr. 9/10. Paris, 1928, str. 212—260.
- F a h s e l Helmuth: Ehe, Liebe u. Sexualproblem. Freiburg, Hender, 1928, str. IX + 142 (4 mk).
- G l a z e J. A.: Psychological effects of fasting. Amer. journal of psychiatry. Vol. VII. Apr. 1928, str. 336—253.
- G l u e c k Bernard: The constitution a. tendencies of the ego. Amer. journal of psychiatry. Vol. VII. Jan. 1928, str. 561—581.
- H u g o n Paul D.: Our minds a. our motives. A dictionary of human behavior. New-York, Putnam, 1928, str. 482.
- I c h h e i s e r Gustav: Die Bedeutung d. leiblichen Schönheit d. Individuums in sozialpsycholog. u. soziolog. Beleuchtung. Zeitschrift f. Völkerpsychologie u. Soziologie. Jhrg. IV. H. 3, 1928, str. 257—265.

- Kantorowicz M.: Soziale Psychopathologie. Archiv f. soz. Hygiene u. Demographie. Bd. III, 1928, H. 4, str. 373—382; H. 5, str. 479—486.
- Klages Ludwig: Die Grundlagen d. Charakterkunde. 5. u. 6. erg. Auflg. Leipzig, Barth, 1928, str. 233 (8 mk).
- Kelley Truman L.: Crossroads in the mind of man; a study of differential mental abilities. Stanford Univers. California, 1928, str. 238.
- Keyser Leander L.: A handbook of christian psychology. Burlington, Lutheran Literary, 1928, str. 169.
- Lewis N. D. C.: The psychobiology of the castration reaction. Psychoanalyt. Review. Vol. XV. Jan., 1928, str. 53—84.
- Mackaye David L.: The interrelation of emotion a intelligence. The american journal of sociology. Vol. 34. Nr. 3. November, Univ. of Chicago Press. Chicago, 1928, str. 451—464.
- Marcuse Juljan: Geburtenregelung, die Forderung d. Zeit. Stuttgart, Puttmann, 1928, str. 188 (5 mk).
- Marston William Moulton: Emotions of normal people. London, Paul, Intern. libr. of psychology, 1928, str. 420.
- Piper Hartmunt: Die Gesetze d. Weltgeschichte. Völkerbiologie. Abt. I.: Vergleichende Völkerbiographie Europas. 1928. T. 1—4. u. Erg. H. 2 unveränd. Auflage. Leipzig. Weicher, 1928. I. Das öffentliche Leben; Der polit. u. soziale Lebenslauf d. Völker, str. VII + 105 (3,50 mk.); 2. Die Weltanschauungen: d. relig. u. philos. Lebenslauf d. Völker, str. VIII + 138 (3,50 mk.); 3. Die Kunst: d. künstlerische Lebenslauf d. Völker, str. IX + 112 (3,50 mk.); 4. Die Dichtung: Der literarische u. sprachliche Lebenslauf d. Völker, str. X + 156 (3,50 mk.); Erg. H. Die Weltkrise: Die Literatur im Anmarsch, str. VII + 103 (2,50 mk.).
- Prinzhorn Hanz: Auswirkungen d. Psychoanalyse in Wissenschaft u. Leben (Krisis d. Psychoanalyse. I.). Leipzig, D. Neue Geist-Verlag, 1928, str. 412. (18 mk.)
- Rosenow C.: Meaningful behavior in hypnosis. Amer. journal of psychiatrie. Vol. 40. Apr. 1928. str. 205—235.
- Robinson William Josephus: America's sex a. marriage problems. New-York, Eugenics Publ. Co. 1928, str. 475.
- Stoltenberg Hans Lorentz: Eigenes u. fremdes Wollen. Ein neuer Beitrag z. Grupseeelwissenschaft. V. J. Sch. f. wissensch. Pädagogik. Bd. IV. H. 3. 1928, str. 395—425.
- Vaughan Wayland F.: The lure of superiority; a. study in the psychology of motives. New York, Henry Holt & Comp. 1928, str. 307.
- Watson John B. a. Mc. Dougall William: The battle of behaviorism. London, Paul (Psyche miniatures). 1928, str. 104.

IV. Życie społeczne.

- Adler Max: Zur Soziologie d. Revolution. Kampf. Bd. 21. H. II. 1928, str. 570—576.
- Babb Julius: Befreiungsschlacht. Kulturpolitische Betrachtungen aus liter. Anlässen. Stuttgart, Engelhorn, 1928, str. 217. (4,50 mk.)
- Mac Bain Howard Lee: Prohibition, legal a. illegal. New-York, Macmillan, 1928, str. 180.
- Benda Julien: The treason of the intellectuals. Transl. by Rich. Aldington. New-York, Morrow, 1928, str. 256.
- Blackmar Frank Wilson: The socialization a. the american Indian. American journal of sociology. Vol. 34. Nr. 4. Univers. of Chicago Press, Chicago, 1929, str. 653—669.
- Böhm Benno: Sokrates im 18. Jahrhundert. Studien z. Werdegang d. modernen Persönlichkeitsbewusstseins. Leipzig, Quelle & Meyer, 1928, str. VIII + 318. (14 mk.)
- Brewster Harold S.: Madness of war. New-York, Harper, 1928, str. 173.
- Buell Raymond Leslie: The Native problem in Africa. New-York, Macmillan, 1928, Vol. I, str. 1045; Vol. II, str. 1101.
- Churchill Winston L. S.: Die Weltkrise 1916/18. Bd. 1, 2 bearb. v. Graf H. Czernin u. C. Zell. Wien, Almathea-Verlag, 1928, str. 302 i 304 (32 mk.)
- Clunn Harold: An analysis of life. The leading problems which confront mankind. London, Simpkin, 1928, str. 248.
- Duprat G. L.: Contrainte social et évolution psychique de l'enfant. Revue internat. de sociologie. Paris, 1928. Vol. 36. Nr. 7/8, str. 337—353.
- Dupré E.: Deux essais sur les progrès. 1. La valeur du progrès. 2. Population et progrès. Bruxelles, Lamartine, 1928, str. 272. (35 fr.)
- Exner Franz: Krieg u. Kriminalität in Oesterreich. New-Haven, Yale Univers. Press, 1927, str. XIII + 219.
- Filchner Wilhelm: Hui-Hui. Asiens Islamkämpfe. Geleltw. v. Joseph Markwart. Berlin-Schöneberg. Oestergaard. 1928, str. 423. (7,50 mk.)
- Fossdick Raymond Blaine: The old savage in the new civilization, Garden City N. Y. Doubleday Doran, 1928, str. 248.
- Gettel Raymond Garfield: History of American political thought. New-York, Century, 1928, str. 642.
- Gisborne F. A. W.: Democracy on trial, a. other essays. London, Longmans, 1928, str. 222.
- Gloag John a. Walker C. Thompson: Home life in history; social life a. manners in Britain. New-York, Coward-Mc Cann, 1928, str. 302.
- Göring Helmut: Tocqueville u. die Demokratie. München, Oldenbourg, 1928, str. XVIII + 222.

- Gruening Ernest: Mexico and its heritage. New-York, Century, 1928, str. 747.
- Guérard Albert Leon: The life and death of an ideal. France in the classical age. New-York, Scribner, 1928, str. 401.
- Guizard Charles: L'ideal social. Paris, Chiron, 1928, str. 256.
- Herriot Edouard: Pourquoi je suis radical-socialiste. Paris, Edit. de France, 1928, str. 185.
- Hertzler Joyce O.: Social progress; a theoretical survey and analysis. New-York, Century, 1928, str. 589.
- Hose Reginald E.: Prohibition or control. Canada's experience with the liquor problem 1921—1927. New-York, Longmans, 1928, str. 140.
- Kalkschmidt Eugen: Deutsche Freiheit und deutscher Witz. Ein Kapitel Revolutions-Satire aus der Zeit von 1830—1850. Hamburg, Hanseatische Verlagsamt, 1928, str. 156 in 4°. (7,80 mk.)
- Kallen Horacy Meyer: Freedom in the modern world. Lectures delivered at the New School for social research. New-York, Coward-Mac Cann, 1928, str. 316.
- Kemal Pascha Mustafa Gazi: Die nationale Revolution 1920—1927. Nach dem unter Aufsicht des Verfassers hergest. franz. Fassung d. V. Orig. Textes übers. von Paul Roth. Anmerkungen im Text von K. Koehler. Leipzig, Koehler, 1928, str. VIII + 397. (10 mk.)
- Kent Frank Richardson: Political behavior. New-York, Morrow, 1928, str. 351.
- Kerenski Alexander: Erinnerungen. Vom Sturz des Zarentums bis zum Lenins Staatsstreich. Uebers. von O. Marbach. Dresden, Reissner, 1928, str. 561. (8 mk.)
- Laswell Harold D.: Propaganda technique in the world war. New-York, A. A. Knopf, 1927, str. 233.
- Lipiński Richard: Die Sozialdemokratie von ihren Anfängen bis zur Gegenwart. Bd. II. Vom Vereinigungskongress in Gotha 1875—1913. Berlin, Dietz, 1928, str. 285. (4,50 mk.)
- Macleod William Christie: Big business and the North American Indian. American journal of sociology. Vol. 34. Nr. 3. University of Chicago Press. Chicago, 1928. Novemb. str. 480—491.
- De Man Henry: The psychology of socialism. Translated from the second German edition by Eden and Cedar Paul. New-York, Holt, 1928, str. 508.
- Mathews John Mabry: American foreign relations; conduct and politics. New-York, Century, 1928, str. 713.
- Mavor James: The Russian revolution. New-York, Macmillan, 1928, str. 469.
- Minov Henry: The story of the Democratic Party. New-York, Macmillan, 1928, str. X + 501.

- Missaglia Luigi: Dal pelago massonico alla riva fascista. Milano, Agnelli, 1928, str. 196.
- Maustier Bru e. Lignières: Education morale et civique. Paris, Delalain, 1928, str. 304.
- Pini Auguste: Le Trade-unionisme et ses rapports avec le mouvement ouvrier anglais contemporaine. Paris, de Boccard, 1927, str. 293.
- Radl Emanuel: Der Kampf zwischen Tschechen u. Deutschen. Ins Deutsche übertr. v. Rich. Brandeis. Reichenberg, Stiepel, 1928, str. IV + 208 in 4°. (5 mk.)
- Rosenberg Arthur: Die Entstehung d. deutschen Republik 1871—1918. Berlin, Bowehlt, 1928, str. 285. (6 mk.)
- Rost Hans: Der Selbstmord als kulturelles, soziologisches u. religiöses Problem. „Hochland“ Bd. 26. H. 2. 1928/29, str. 160—175.
- Sargent Fl.: Economics a. human behavior: a reply to „social psychologist.“ New-York, W. W. Norton & Co., 1927, str. 95.
- Smith Edwin W.: The golden stool. Some aspects of the conflict of culture in modern Africa. Forew. by Hon R, Sir Langard F. D. New-York, Doubleday, Doran & Co., 1928, str. XVI + 328.
- Stadler Eduard: Politik als Gesinnung u. Kunst. 2 Aufl. Berlin, Verlag d. Bundes d. Grossdeutschen, 1928, str. 39.
- Stöcker Helene: Verkünder u. Verwirklicher. Beiträge z. Gewaltproblem. Berlin, Nikolasee, Verlag d. Neuen Generation, 1928, str. 111. (2 mk.)
- Watson Walter T.: A new census a. an old theory: division of labor in the preliterate world. American journal of sociology. Vol. 34. Nr. 4. Univers. of Chicago Press. Chicago, 1928, str. 632—652.
- Wheeler Morton William: Emergent evolution a. the development of societies. New Science Series. New-York, W. W. Norton & Co. 1928, str. 80.
- Williams G. C: Social problems of Soutl Carolina. Columbia, S. C: The State Company, 1928, str. 194.

V. Grupy i typy.

Mirek Ks. Franciszek: Elementy społeczne parafji rzymsko katolickiej. Poznań 1928 Fiszer i Majewski. str. XIX+312
 Autorowi chodzi w powyższej pracy, jedynie „o wykrycie owych elementów, koniecznych do zaistnienia parafji w świadomości obserwatora z zewnątrz i w świadomości członków parafji”, (str. 12). W ten sposób pragnie autor dojść z stanowiska socjologii do skontrolowania prawnej strony parafji a mianowicie do skontrolowania tego momentu, czy

prawne określenie parafji jest arbitralne czy też na zjawiskach życia oparte (str. 13).

Rezultat jest ten, że cztery kryteria tworzą — rozumie się z powyższego punktu widzenia — parafję rzymsko-katolicką: 1° kapłan posłany przez władzę właściwą, pozostająca w łączności z biskupem Rzymu, 2° nawiązanie przez tegoż kapłana stosunku społecznego z określoną — np. przez terytorium — grupą ludzi za pomocą różnych tzw. narzędzi styczności społecznej, 3° przyjęcie przez poszczególne jednostki i naturalizacja głoszonej przez kapłana ideologii, 4° Instytucjonalizacja funkcji kapłana i wiernych, (str. 90). Droga do potwierdzenia powyższej tezy prowadziła przez zestawienia czterech typów parafji, z odrębnych okresów historii i odrębnych także warunków: Koryntu z czasów apostoelskich, Salwado w Nowej Nursji (Australja) kilku francuskich parafji i wreszcie parafji Kościeliskiej (Polska). Wszystkie inne parafie można zdaniem autora w tych typach najzupełniej także pomieścić.

Autor zastrzega się, że z pojęciami prawnymi w toku rozprawy nie chce mieć nic wspólnego. Jego metoda ma być ściśle i wyłącznie socjologiczną przyczem ma się uwydatnić przedewszystkiem dynamika socjologii. Dlatego też doszedł autor w rezultacie do wniosku, że należy momentom społecznym poświęcić daleko więcej uwagi aniżeli dotychczas i stworzyć całkiem nowy dział nauki teologicznej: naukę o parafji czyli tzw. paroikologję (str. 285). Bowiem zagadnieniom społecznym trzeba śmiało spoglądać w oczy itd.

Charakterystyczny dla dzieła jest przytem ten szczegół, że Ks. dr. Mirek zatytułował je „Elementy społeczne” czyli że wbrew przestrzeżeniu prof. Znanickiego Ks. dr. Mirek ustabilizował te momenty, które w jego pojęciu tworzą parafję rzymsko katolicką. I jeszcze więcej charakterystyczne jest omówienie tych elementów w Kościelisku: po prawnem utworzeniu tej parafji. Otóż nie doszło tutaj do uroczystej introdukcji proboszcza, bo parafjanie uważali dotychczasowego wikarjusza za już dawno instytuowanego rządcę również w ich pojęciu od dawna już istniejącej parafji rzymsko katolickiej. Stąd wniosek autora, jak dalece życie społeczne może się wyłamać z pod formalności prawnych, (str. 58), skoro władza kościelna cofnęła się przed uroczystą introdukcją i zadowolila cichem wprowadzeniem go przy zamkniętych drzwiach.

Ks. dr. Mirek krótko załatwia się z tym incydentem, acz-

kolwiek w nim właśnie tkwi sedno zagadnienia. Bo nie jest chyba interesujące stworzenie się parafji w zupełnej zgodzie z prawem kanonicznym, ale ciekawsze jest ścieranie się prądów socjalnych z istniejącym prawem. Wówczas dopiero można pokusić się o ustalenie stosunku życiowego pomiędzy pozytywnym prawem a ruchem społecznym, jak to zresztą — głównie pod wpływem socjalizmu — już niejednokrotnie próbowano. I tutaj znajduje się też najwłaściwsze pole do stwierdzenia nietylko granic socjologii ale także do sprawdzenia wartości danych metod socjologicznych.

Zdaje się, że autor idący otwarcie drogami szkoły profesora Znanięckiego — nawet nie chciał się z tego rodzaju metodycznymi zagadnieniami rozprawiać. I kto wie, czy dlatego nawet nie pominął niektórych form parafji, które zdaniem naszym trzeba było również w danej pracy omówić. Mianowicie tego typu, który ciągle jeszcze jest aktualny: typu parafji, opartej na narodowości (Ameryka Północna) albo też na pewnej warstwie społecznej (Indje). Dziwnem też się wydaje, że autor — tak dokładnie obeznany z prawem kościelnym — pominął także nader rzadkie zresztą typy ustrojowe, gdzie parafją rządzi albo jakaś osoba prawna (kapituła, zakon) albo też dwóch proboszczów (obecny kodeks prawa kanonicznego zwalcza je w kan. 460) albo gdzie wreszcie cała ludność w ściśle demokratycznych wyborach wybierała, a nawet i dziś jeszcze wybiera sobie swego proboszcza, (kan. 1452 Praktykuje się to np. w niektórych parafjach włoskich). Ostatni typ, leżący na linii argumentacji autora, mógł nawet ciekawie ilustrować jego główną tezę. Daremnie też szukalibyśmy omówienia wypadków, w których biskup parafję inkorporował do drugiej parafji albo też ją rozdzielił — nieraz wbrew woli proboszcza, albo gdzie parafja powstała na tle własności latyfundjalnej, przyczem konfiguracja parafji wcale nie pokrywała się z jej społecznym ośrodkiem ciężenia, tak że było potrzeba nietylko ustaw ale nieraz i sankcyj karnych, aby danych parafjan skupić dokoła swego kościoła choćby tylko raz w roku koła wielkanocnej spowiedzi i komunji św.

A szkoda. Bo omówienie tych wypadków byłoby wprowadzić znacznie pracę skomplikowało i utrudniło, ale byłyby też dostarczyło autorowi nadzwyczaj wiele materiału do potwierdzenia tej tezy, której autor przecież chce dowodzić: że kościół jest społeczeństwem doskonałym (societas perfecta), i że umie znaleźć prawie że nieograniczoną ilość form organizacyjnych (misyjne „quasiparafje”zwyczajne ekspozytury, kape-

lanje trzeba tu oczywiście doliczyć) dla zaciągnięcia swej sieci parafjalnej i — że wypadek kościeliski jest raczej dowodem jego prężności organizacyjnej wzgl. potwierdzeniem faktu, że kościół przewiduje także prawie że samorodny prąd wiernych ku zrzeszeniu się w parafje. Czyż nie dają na to dowodów dawne czasy feudalne albo czasy średniowiecznej kolonizacji? I czy ta „introdukcja” proboszcza była zawsze albo i dziś jest tak ważnym czynnikiem administracyjnym?

Prawda, że autor zacieśnił — czego jednak w tytule nie zastrzegł — zakres swych badań do nowoczesnej parafji i że rozmyślnie pominął historję parafji (nie zauważyliśmy mimo olbrzymiej literatury socjologicznej nawet prostej wzmianki ani o dziele Zorella — *Entwicklung des Parochialsystems* A. J. K. K. R. 82 ani też Stutza *Geschichte des Kirchlichen Benefizialswesens* 1895, dalekiej zresztą jeszcze od wyczerpującego opracowania), ale wobec pominięcia tak licznych dokumentów organizacyjnych trudno się dziwić, że autor nie dostrzega, jak daleko sięga ustalony czyli zwyczajny (potestas ordinaria) pierwiastek parafjalny (autor powiedziałaby może element) i że swe koncepcje ratuje wreszcie tak rozpaczliwym pomysłem jak np. na str. 273, kiedy to w kongregacji de propaganda fide odnalazł... specjalny organ kościoła do walki z formalizmem(!)

Wartość dzieła, w które autor włożył zresztą bardzo wiele pracy, które wykazuje i bardzo wielkie odczytanie i zdolności kombinacyjne autora, cierpi oczywiście z powodu powyższych niedomagań. Mimo to należy się ks. dr. Mirkowi uznanie za to, że — o ile nam wiadomo — u nas jako pierwszy zwrócił uwagę na omawianie organizacji kościoła z stanowiska socjologii. Jako pierwszy poruszył tem samem myśl, jak daleko można zjawiska religijne i kościelne tą metodą tłumaczyć. Myśl ta nie powinna też zostać bez poważnych korzyści tak dla socjologii jak i kościoła.

Ks. dr. A. Kubik (Poznań)

Asbury Herbert: *Die Unterwelt v. New-York. Kriminalgeschichte e. Grossstadt.* Deutsch v. Curt u. M. Thesing. Leipzig, List, 1928, str. 275. (5,50 mk.)

Bär Emma, Baumann Lisbeth, Frick Fride: *Das schweizerische Fabrikmädchen.* Zürich, Rauscher, 1928, str. VIII + 152 (3,20 mk.)

Belloc Hilaire: *Danton. A study.* With new pref. New ed. rev. London, Nisbet, 1928, str. 388.

- Blanchard Phyllis: *The child a. society.* New-York, Longmans, Green, 1928, str. 369.
- Calverton V. F.: *The bankruptcy of marriage.* New-York, Macaulay, 1928, str. 341.
- Church H. W.: *The marriage problem in recent french literature.* American journal of sociology. Vol. 34. Nr. 3. Novemb. Univers. of Chicago Press. Chicago, 1928, str. 464—479.
- Corti Egon Caesar Conte: *Das Haus Rothschild.* Bd. 1 u 2. Leipzig, Insel-Verlag, 1927/28. I. Bd. str. 459; II. Bd. str. 511. (28 mk.)
- Counts George Sylvester: *School a. society in Chicago.* New-York, Harcourt, 1928, str. 375.
- Deubner Rudolf: *Stellung d. deutschen Druidenordens im Kulturbilde d. Gegenwart.* Greifswald, Hartmann, 1928, str. 92. (2 mk.)
- Douglass H. Paul: *How to study the city church.* Garden City. New-York, Doubleday Doran, 1928, str. 235.
- Dunn Robert W.: *Soviet Trade-Unions.* New-York, Vanguard Press, 1928, str. XX + 238.
- Edwards R. H.: *Undergraduates. A study of morale in twenty-three. American colleges a. universities.* Garden City. N. Y. Doubleday & Doran, 1928, str. 376.
- Eichle Erich: *Die religiöse Entwicklung im Jugendalter.* Gütersloh, Bertelsmann, 1928, str. X + 358. (10 mk.)
- Engelmann Uriah Z.: *Intermarriage among Jews in Switzerland 1888—1920.* The american journal of sociology. Vol. 34. Nr. 3. Chicago, 1928. Univers. of Chicago Press, str. 516—523.
- Evard Marguerite: *La femme suisse éducatrice dans la famille, l'école et la société.* Ed. de l'exposition nat. suisse de travail feminin. Zürich, Orell Füssli, 1928, str. 75. (2 mk.)
- Fine Nathan: *Labor a. farmer parties in the United Staates 1828—1928.* New-York, Rand School of Soc. Science, 1928, str. 445.
- Gagg Margarita: *Die Frau in d. Schweiz. Industrie.* Geleitw. v. Dora Schmid. Zürich, Orell Füssli, 1928, str. 348.
- Geiger Theodor: *Gruppe als verwirklichtes Ich-Ideal.* Archiv. f. ang. Soziologie. Jhrg. I. H. 2. str. 1—10. H. 3. str. 7—19. 1928.
- Grünfeld Ernst: *Das Genossenschaftswesen, volkswirtschaftlich u. soziologisch betrachtet.* Halberstadt. H. Meyer, 1928, str. XIII + 351. (20,25 mk.)
- Herriot Eduard: *Erinnerungen e. Politikers u. Staatsmannes.* Aus d. franz. übers. v. Franciska Juer-Marbach. Dresden, Reissner, 1929, str. 255. (5 mk.)
- Hoffmann Hermann: *Charakter u. Umwelt.* Berlin, Springer, 1928, str. IV + 106. (5,60 mk.)

- Jahrbuch d. Charakterologie. Hrsg. v. Emil Utitz. Bd. 6. 1929. Enthält u. a. Paul Hoffmann: Das Verstehen u. seine Allgemeingültigkeit; Stern William: Persönlichkeitsforschung u. Testmethode; Hartmann Heinz: Ueber genetische Charakterologie, insbesondere über psychoanalytische; Bergmann Hugo: Eine Kritik d. Psychoanalyse; Kretschmer Ernst: Die französische Konstitutions- u. Temperamentlehre; Friedemann Adolf: Handbau u. Charakterkunde; Henning Hans: Ziele u. Möglichkeiten d. experimentellen Charakterprüfung; Löwy Max: Versuch einer „motorischen Psychologie“ u. Ausblick auf die Charakterologie. Berlin, Pan-Verlag, 1929. (23 mk.)
- Juergens Sylvester P.: Neumann on the psychology of faith in the individual. New-York, Macmillan, 1928, str. 305.
- Kircher Rudolf: Engländer. Transl. by Constance Vesey. New-York, Collins, 1928, str. 320.
- Kisky Wilhelm: Der Augustinus-Verein zur Pflege d. katholischen Presse v. 1878 bis 1928. Festschrift. Geleitw. v. Lambert Lensing. Düsseldorf, Augustinus-Verein, 1928, str. XVIII + 256. (15 mk.)
- Kneer August: Der Rechtsanwalt. Eine kulturgeschichtliche Studie. Gladbach, Volksvereins-Verlag, 1928, str. 130 in 4°. (6 mk.)
- Kretschmer Johannes: Das Leben d. Gruppen. Die Schulklasse als Kulturgemeinschaft. Archiv f. angew. Soziologie. Jhrg. I. H. 3. 1928, str. 20—28.
- Krusemayer Maria: Grosse Frauen d. Vergangenheit. München, Kösel & Pustet, 1928, str. 171. (6 mk.)
- Kupky Oskar: The religious development of adolescents. Based upon their literary productions. New-York, Macmillan, 1928, str. 138.
- Landis Benson Y.: Handbock of rural social resources. 1928. Chicago. Univers. of Chicago Press, 1928, str. XI + 226.
- Lewis E. L.: The children of the unskilled. An economic a. social study. London, P. S. Ring & Son, 1924, str. XXII + 109.
- Martin William: Statesmen of the war in retrospect 1918—1928. New-York, Minton & Balch, 1928, str. 342.
- Mead Margaret: Coming of age in Samoa. A psychological study of primitive Youth for Western Civilization. Forew. by Fr. Boas. New-York, William Morrow & Co., 1928, str. VX + 297.
- Miller Nathan: The child in primitive society. London, Paul, 1928. Libr. of educ. psychology, str. 314.
- Morgan Lloyd C.: Individual a. person. American journal of sociology. Vol. 34. Nr. 4. Univers. of Chicago Press, 1928, str. 623—631.
- Oberdörffer Paula: Von der Wertwelt d. Gefährdeten. Auf Grund psycholog. Untersuchungen in rhein. Erziehungsheimen f. schulentlassene Mädchen. Paderborn, Schöningh, 1928, str. 207. (10 mk.)

- Paléologue Maurice: Cavour, ein grosser Realist. Deutsche Uebertrg. v. P. Baudisch. Berlin, Fischer, 1928, str. 323. (6,50 mk.)
- Rich Margarete E.: Family life to day. Papers presented at a conference in celebration of the fiftieth anniversary of family social work in America. Boston, Houghton, 1928, str. 253.
- Riding Laura: Contemporaries a. snobs. Garden City, N. Y., Doubleday & Doran, 1928, str. 255.
- Schmidt Pauli Edgar v.: Der Kaiser. Das wahre Gesicht Wilhelms II. Berlin, Verlag f. Kulturpolitik, 1928, str. 286. (6 mk.)
- Sesemann Heinrich: der Kerl [Mutter-] Typus u. der Schalk [Hetären-] Typus. Eine bildungs- u. charakterologische Untersuchung. Forschg. u. Werke z. Erziehungswissenschaft. 9. Weimar, Böhlau, 1928, str. VIII + 63. (2 mk.)
- Sims Nevell Leroy: Elements of rural sociology. New-York, Crowell, 1928, str. 698.
- Staat u. Persönlichkeit. Erich Brandenburg z. 60. Geburtstag dargebracht v. A. Deren, Paul Kirn, J. Kühn u. a. Leipzig, Dietrich, 1928, str. III + 269. (12,50 mk.)
- Stern William: Die Intelligenz d. Kinder u. Jugendlichen u. die Methoden ihrer Untersuchung. 4. verm. Aufl. Leipzig, Barth, 1928, str. XII + 480. (19 mk.)
- Stetter Franz: Männer u. Frauen d. Caritas in Wurtemberg im 19. Jahrhundert. Geleitw. v. J. Straubinger. Stuttgart, Kepplerhaus, 1928, str. 207. (4,50 mk.)
- Strachey Ray: „The cause“. A short history of the woman's movement in Great Britain. London, 1928, str. 430.
- Sykes James: Mary Ann Disraeli. The story of Viscountess Beaconsfield. New-York, Appleton, 1928, str. 256.
- Tumlirz Otto: Probleme d. Charakterologie. Langensalza, Beyer, 1928, str. 69.
- Vidal C.: Charles-Albert et le risorgimento italien [1831—1841]. Paris, de Boccard, 1928, str. 632.
- Vidal C.: Mazzini et les tentatives revolutionnaires de la jeune Italia dans les Etats sardes [1833—1834]. Paris, de Boccard, 1927, str. 229.
- Walz Gustaw Adolf: Die Staatsidee d. Rationalismus u. d. Romantik u. die Staatsphilosophie Fichtes. Zugleich ein Versuch z. Grundlegung einer allgem. Sozialmorphologie. Berlin-Grunewald, Rothschild, 1928, str. XVI + 688. (30 mk.)
- Wild Albert: Soziale Arbeit d. Schweizerfrau. 3. Aufl. Zürich, Leemann, 1928, str. IV + 158.
- Zoller Lili: Rechtsbuch d. Frau. Mit einem Vorwort v. Sophie Glaettli-Graf. Zürich, Polygraph. Verlag, 1928, str. 178.

VI. Wytwory społeczne.

- Apitzsch Friedrich:** Die deutsche Tagespresse unter d. Einfluss d. Sozialistengesetzes. Leipzig, Reinicke, 1928, str. IX + 223. (8 mk.)
- Beza Marc:** Paganism in roumanian folklore. New-York, Dutton, 1928, str. 161.
- Brandt Rolf:** Das Gesicht Europas. Hamburg, Hanseat. Verlagsanstalt, 1928, str. 210. (7,50 mk.)
- Brasal Boris:** The elements of crime. Psycho-social interpretation. Introd. by John H. Wigmore a. W. A. White. New-York, Oxford Univers. Press, 1928, str. XVII + 433.
- Bretholz Wolfgang:** Diktatur u. Presse. Der Staatsjournalismus in Sowjetrußland u. Italien. Zeitungswissenschaft. III. Bd. 1928, H. 10, str. 145—151.
- Brunner Emil:** Die Mystik u. d. Wort. Der Gegensatz zwischen mod. Religionsaufg. u. christlich. Glauben dargest. an d. Theologie Schleiermachers. 2. stark veränd. Auflg. Tübingen, Mohr, 1928, str. VIII + 399. (11,20 mk.)
- Bullock Charles:** The Mashona. The indigenous natives of S. Rhodesia. London, Walker, 1928, str. 406.
- Calvert C.:** The french newspaper; its character style a. contents. London, Nelson, 1928, str. 252.
- Dellbrück Hans:** Weltgeschichte. 5. T. Neuzeit v. 1852 bis 1888. Berlin, Stollberg, 1928, str. V + 594. (25 mk.)
- Ehrlich Eugen:** Grundlagen d. Soziologie d. Rechts. München, Duncker & Humblot, 1929, str. IV + 409. (13 mk.)
- Elert Werner:** Zur Geschichte d. kriegerischen Ethos. Abdr. aus „Zahnfestgabe“. Leipzig, Deichert, 1928.
- Ester Karl d':** Zeitungswesen. Breslau, Hirt, Jedermanns Bücherei, 1928, str. 152. (3,50 mk.)
- Franke Arno:** Zeitung u. Soziologie. Die Presse als lebendige Gesellschaftswissenschaft. Zeitungsverlag. Bd. 29. H. 43. 1928, str. 2337—2340.
- Friedell Egon:** Kulturgeschichte d. Neuzeit. Die Krisis d. europ. Seele von d. schwarzen Pest bis z. Weltkrieg. Bd. 2. Barok u. Rokoko, Aufklärung u. Revolution. München, Beck, 1928, str. XII + 537 in 4°. (14 mk.)
- Galarza Ernest:** The roman catholic church as a factor in the political a. social history of Mexico. Sacramento, California, Capital Press, 1928, str. 188.
- Hagemann Walter:** Gestaltwandel Afrikas. Reiseskizzen. Berlin, Germania, 1928, str. 262. (4 mk.)
- Herrmann Alfred:** Hamburg u. d. Hamburger Fremdenblatt. Hamburg, Broschek, 1928, str. XXI + 619. (15 mk.)

- H o d e r m a n n Wolfram: Das neue Jugendwohlfahrtsrecht. Vorw.: P. Fe-
-isch. Berlin, Landgemeinde-Verlag, 1928, str. 155. (4 mk.)
- H u b e r Max: Die soziologischen Grundlagen d. Völkerrechts. Mit e. Vor-
bemerkg. v. H. Kraus. Berlin-Grunewald, Rothschild, 1928, str. VII +
101. (4 mk.)
- H u t c h i n s o n Horace G.: The crime a. the confessor. London, Murray,
1928, str. 320.
- J o s e p h Philip: Foreign diplomacy in China 1894—1900. Political a. econom-
ic relations with China. Introd. by Sir A. F. Whyte. London, Allen
& Unwin, 1928, str. 458.
- J ü d i s c h e s Lexikon: Ein encyklopäd. Handbuch d. jüd. Wissens in
4 Bd. Begr. v. G. Herlitz u. Br. Kirschner. Bd. II. D.—H. Berlin, Jüdi-
scher Verlag, 1928, str. XXXII + 1728. (35 mk.)
- K a n n e r Leo: Folklore of the Teeth. New-York, Macmillan, 1928, str. 316.
- M a g u i r e John M. Arthur: The lance of justice. A semi-centennial history
of the legal Aid-Society. 1876—1926. Cambridge, Harvard, Univers.
Press. 1928, str. XI + 305.
- M a r s h a l l J. E.: The Egyptian enigma. 1890—1928. London, Murray, 1928,
str. 356.
- M a r t i n Asa Earl: History of the United States. Vol. I. 1783—1865. Boston,
Ginn, 1928, str. 819.
- M a z z a r e l l a Guisepppe: Studi di etnologia giuridica. Vol. VII. Etnologia
analitica dell'antico diritto indiano. Cattania, Zuccarello e. Izzi, 1927.
- M i l l e r Aleksander: Considérations sur le développement des institutions agrai-
res de l'Ukraine au 17. et au 18. siècles. Revue intern. de sociologie. Vol.
36. Nr. 9/10. Paris, 1928, str. 495—530.
- M o r e c k Kurt: Kultur u. Sittengeschichte d. neuesten Zeit. Bd. II. Die käuf-
liche Liebe bei d. Kulturvölkern in 4⁰ mit 350 Tafeln u. Textabb. Dres-
den, Aretz, 1928, str. 430. (38 mk.)
- P a r m a l e e Maurice Detler: Oriental. a. occidental culture; an interpreta-
tion. New-York, Century, 1928, str. 395,
- P e t e r s Alfred: Literarische Publizistik. Eine Soziologie d. Schrifttums.
Zur Präzisierung d. Gegenstandes u. Gebietes d. Zeitungswissenschaft.
Archiv für angew. Soziologie. I. Jhrg. H. 3. 1928, str. 29—39.
- R i e t s c h e l Manfred: Der Familienbesitz in d. deutschen politischen Ta-
gespresse. Leipzig, Reinicke, 1928, str. VIII + 98. (5 mk.)
- R o g e r s A. K.: Morals in review. New-York, Macmillan, 1928, str. 456.
- S c h m i d Calvin F.: Suicides in Seattle 1914—25. An ecological a. behavio-
ristic study. Seattle: Univers. of Washington Press, 1928, str. VII + 93.
- S c h m i t z Oscar: Symbolik d. männlichen u. weiblichen Geschlechtsnatur
u. ihre Folgen. Zeitschr. f. Menschenkunde. Jhrg. IV. 3. 1928, str.
167—179.

- Schwarz E. H. L.: The Kalahari a. its native races. London, Whiterley, 1928, str. 244.
- Schweitzer Albert: Verfall u. Wiederaufbau d. Kultur München, Beck, 1928, str. IX + 65.
- Stern Alfred: Geschichte Europas v. 1848 bis 1871 Bd. I. Stuttgart, Cotta, 1928, str. XXIII + 802. (22 mk.)
- Stoddard Theodor L.: The story of Youth. New-York, Cosmopolitain, 1928, str. 343.
- Strong Anna Louise: China Reise. Mit Borodin durch China u. Mongolei. Aus d. amerik. v. Lucie Hecht. Berlin, Neuer Dt. Verlag, 1928, str. 215 (4 mk.)
- T'ang Leang Li: The foundations of modern China. Pref. by Ching-Wei-Wang. London, Douglas, 1928, str. 310.
- Tattevin F.: Organisation social du sud de l'île Pentecôte. Anthropos. Bd. 23. H. $\frac{3}{4}$. Wien, 1928, str. 448—463.
- Torday E.: Dualism in Western Bantu religion a. social organization. Journal of the R. Antropol. Instit. of Great Britain. Vol. 58. Nr. 1, 1928, str. 225—246.
- Weber Karl: Die Zeitung als Objekt d. Kritik. Antrittsvorlesung. Zürich, Polygraph Verlag, 1928, str. 23.

VII. Varia.

- Ausset J.: La question vaticane. Paris, Libr. du „Recueil Sirey“, 1928, str. 176.
- Ballas Karl v.: Die Hauptfrage d. Sozialpolitik. Wien, Manz, 1928, str. VI + 200. (7.50 mk.)
- Barrow R. H.: Slavery in the Roman Empire. New-York, Dial Press, 1928 str., 273.
- Berg Emil: Des Deutschen Volkes Schicksalsweg. Diktatur oder Untergang. Leipzig, Hillmann, 1928, str. 312. (10 mk.)
- Butz Friedrich: Der englische Januskopf. Mainz, Zaberndruckverlag, 1928, str. 148. (4 mk.)
- Calkins Earnest E.: Business the civiliser. Boston, Little, Brown & Co. 1928, str. VIII + 309.
- Chesser Mrs.: Elizabeth M. Sloan Jouth. A book for two generations. Introd. by Angelo Patri. New-York, Dutton, 1928, str. 129.
- Coulton G. G.: The main illusions of pacifism. New. ed. London, Bowes & Bowes, 1928, str. 374.
- Freeman James Edward: The ambassador; the Lyman Beecher, lectures on preaching delivered at Yale University in the month of April 1928. New-York, Macmillan, 1928, str. 212.
- Hecker J. F.: La religion au pays des Soviets. Trad. de l'anglais. Paris, Edit. soc. intern. 1928, str. 246.

- Hopkins Claude C.: Propaganda, meine Lebensarbeit. Deutsch v. E. Krahen. Stuttgart, Verlag f. Wirtschaft u. Verkehr, 1928, str. 297. (13 mk.)
- Keeton G. W.: The development of extraterritoriality in China. Vol. I. a. 2. London, Longmans, 1928.
- Der Komplott-Prozess von Colmar vom 1—24 Mai 1928. Gesammelte Verhandlungsberichte. 3. verm. Aufl. Colmar, Verlag „Alsatia“, 1928, str. 256 in 4°
- Lollini: Ettore: Par l'attuazione dello stato fascista. Con pref. di Giovanni Gentile. Firenze: Valecchi, 1928, str. VIII + 171. (12 lr.)
- Montanus: Ist Oestereichs Anschluss für das Reich erwünscht? Leipzig, Fischer, 1928, str. 56. (1.80 mk.)
- Mussolini Benito: La politica sociale. Raccolta di discorsi e scritti, con uno studio introd. di C. Arena: Mussolini e la sua opera. Roma, Libr. di Lettorio, 1928, str. 223. (15 lr.)
- Ostwald Paul: Ostasien u. die Weltpolitik. Bonn, Schroeder, 1928, str. 186. (5.30 mk.)
- Pen-Chen-Shii: Die chinesische Erziehungslage im Hinblick auf die europ. Reformen. Weimar, Böhlen, 1928, str. III + 105 (3.50 mk.)
- Regendanz Wilhelm: Die englische Mandatspolitik. Berlin, Heymann, 1929, str. 32.
- Russel Bertrand: Die Kultur d. Industrialismus u. ihre Zukunft. Unter Mitarb. v. Dora Russel. Deutsch v. Cl. Margolin. München, Drei Masken-Verlag, 1928, str. XII + 336. (5 mk.)
- Schmitt Carl: Romantisme politique. Trad. de l'allemand par P. Linn. Paris, Nouv. Libr. Nationale, 1928, str. 167.
- Shuster George N.: The catholic. spirit in America. New-York, Dial Press, 1927.
- Siegmond-Schultze Friedrich: Die Weltkirchenkonferenz von Prag. Gesamtbericht d. Kongresses f. Frieden u. Freundschaft. Berlin-Steglitz, evang. Pressverlag f. Deutschland, 1928, str. 91. (3.50 mk.)
- Streit Robert: Die Weltmission d. katholischen Kirche. Hünfeld, Hessen-Nassau, 1928, str. 200. (8.40 mk.)
- Vinacke Harold M.: A history of the Far East in modern times. New-York, A. A. Knopf, 1929, str. 499.
- Walker S. H.: Social work a. the training of social workers. Chapell Hill, Univ. of North Carolina Press. 1928, str. XIII + 241.
- Wilson Roberth S.: The indirect effects of Christian missions in India. London: Clarke, 1928, str. 224.
- Wittels Fritz: Die Welt ohne Zuchthaus. Stuttgart, Hippokrates-Verlag, 1928, str. 292. (5 mk.)